

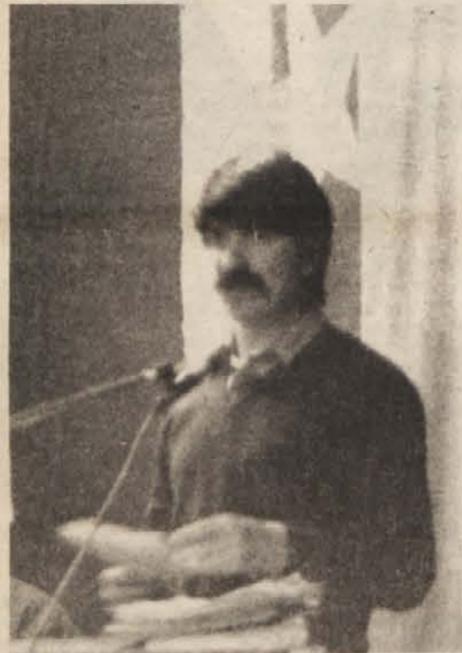
DAMA S KAMELIJAMI

Tragična zgodba o občutljivosti Socialistične Zveze, o prijateljskem sodelovanju in o biološko-psihičnem pomenu alternativnih gibanj...

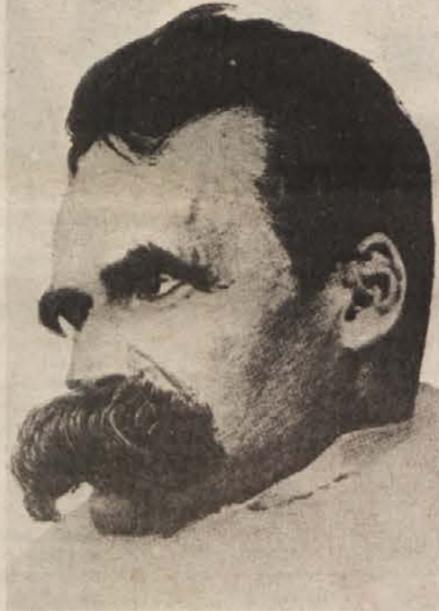
Številnim govoricam, ki so na seji predsedstva RK SZDL drug drugemu predajali besede in poskušali doumeti misterioznost alternativnih gibanj, je po dolgotrajni razpravi končno le uspelo priti skrivnosti do dna. To, kar se je pojavilo nepričakovano in brez listnice pred durmi SZDL-ja, je po jasnih in klenih besedah razpravljajcev postavljeno na varno — seveda na drugo stran vrat... Tov. **Ciril Zlobec** je prisotnim najprej pojasnil, zakaj alternativna gibanja nastajajo pravzaprav na dvorišču SZDL-ja namesto da bi poganjala v topli in varni dvorani naše najbolj frontne med vsemi frontnimi organizacijami. Kot je izborna pojasnil, so razlogi predvsem v tem »da gibanje mladih navadno obide institucijske predstave, kar nima političnega, temveč biološko-psihičnega pomena.« O tem, ali je povezava biološkega in psihičnega dejanskega kavzalna in o možnostih koristnega doprinosa moderne biologije in genetike pri proučevanju alternativnih gibanj razpravljajci niso povedali svojega mnenja. Vendar pa so se vsi po vrsti zavzemali za to, da morajo tudi alternativna gibanja postati in ostati znotraj Socialistične zveze. Seveda pa bodo ta gibanja uspela le, v kolikor se bodo odmaknila od splošnega kritiziranja in sodelovala z drugimi organiziranimi silami v družbi. Razpravljajcem bi lahko na tej točki seveda očitali majhno nepazljivost — pozabljajo namreč, da so gibanja nastala dejansko zunaj organizacije, »na dvorišču«, ter da naknadno rekrutiranje teh gibanj v Zvezo prav gotovo pomeni vsaj dvoje — opustitev gibanja in alternativnosti hkrati. Pri razpravljajcih pa je vidna vsaj še ena napaka — ne gre namreč v pretežni meri za problem, kako z frontnim pojmovanjem misliti gi-

banja, in ali je znotraj fronte še kakšen rov za desetino mirovnikov in ekologistov, temveč prej obratno — kako alternativno razmišljati o Socialistični zvezi in na kaj jo obesiti v prihajajočih desetletjih... Vendar pa je **Slavko Pezdir** pomiril prisotne z vizijo občutljive Socialistične zveze. »Če bo Socialistična zveza občutljiva do aktualnih vprašanj«, je dejal »ne bo alternativnih gibanj, ampak bo do alternativnih prihajalo znotraj socialistične zveze in bo tu stičišče interesov in argumentov za uveljavljanje teh interesov v družbenih določitvah.« Ne da bi sicer dvomili v demokratičnost socialistične zveze in v odličnost Pezdirjevega predloga pa je vseeno vredno pripomniti, da se zdi takšno preseljevanje alternativ za zapahe SZDL-ja, potem ko smo desetletja neuspešno poskušali z ugodnimi pogoji privzgojiti alternativo v fronti, pa se je kakor nalašč (glej si ga zlomka!) pojavila zunaj, na dvorišču, vsaj neekonomično. Socialistična zveza brez cvetja alternativ pravzaprav ni prava zveza, to je vedel že Kardelj... Pa vendar! Če so že pognale zunaj, potem jih je bolj enostavno tudi pustiti na svežem zraku, kakor pa jih počasi in zagotovo zastropiti s cigaretnim dimom, posedanjem in izpolnjevanjem neskončnih protokolov in dopisov. Bodočnosti Socialistične zveze pa je naslikal pravo podobo še Peter Gregorc, ki je izrekel aksiom tistega nekega dne prave in alternativne frontne organizacije. Socialistična zveza bo prava takrat, je dejal, ko bo uspela uveljaviti tudi preprosto, logično kmečko misel. Pot do tega cilja bo prav gotovo še dolga in trnova, pa vseeno — lahko bi dejali, po vseh ocenah celotnega predsedstva o alternativni — da je Socialistična zveza danes bliže kot kdajkoli uresničitvi tega svojega nepresegljivega ideala...

Igor Mekina

Tone Anderlič v sedanjih podobi in v enem prejšnjih življenj

NADALJUJEMO S STRUPENIMI CITATI

Lahko sprejemem mnenje, da bodo večina človeštva ostali, kot so in so vedno bili, tepci, a kje je manjšina?

Tom Easton, Analog

Kako lahko oblasti tako vzvišeno govore o »izmečkih človeštva«, ki prodajajo heroin, hkrati pa **podpirajo** trgovino z orožjem? Orožje tudi ubija — pa precej bolje.

Sir Martin Ryle, New Scientist

Tretji svet potrebuje dvoje: čisto pitno vodo in kontracepcijo.

Martin Ryle

Pravosodni organi ne smejo izgubiti zaupanja družbe in občanov, (to) bi vodilo v... in nedovoljeno samopomoč.

Represivni del zakonodaje je odločno preobširen in zato neučinkovit.

Pavle Car, republiški javni tožilec, na pomladanskem kongresu ZKS

Študentski časopis KATEDRA, Tyrševa 23, MARIBOR, telefon (062) 22004. Številka žiro računa: 51800-678-81846. Izdajatelj in ustanovitelj: UK ZSMS Maribor. Uredništvo (v. d. do zasedanja študentske skupščine): Miran Lesjak (gl. in odg. urednik), Peter T. Dobriša (glasba), Igor Mekina (poli-KRILKA), Matija Grah (družba). Samo Resnik (znanost, pomočnik gl. in odg. urednika).

Tehnični urednik: Marjan Hani
Lektorja: Nada Colnar, S. Resnik
Katedra izhaja ob podpori Družbenega dogovora o financiranju mladinske periodike v Sloveniji in Univerze v Mariboru
Izdajateljski svet:
dr. Ljerka Godič, dr. Vlado Struk, Borko DeCorti, Branko Greganovič, Milan Kuhta, Miran Kain, Franca Forstnerič, Dragica Korade, Tone Partijč
Tisk: ČGP Večer, Tržaška cesta 14, 62000 Maribor, 6000 izvodov
Letna naročnina: 1200 din 50 Sch, 4 US \$
Oproščeno temeljnega davka na promet po sklepu št. 421-1/70, z dne 11/1/73
Uradne ure: vsak petek od dveh do štirih popoldne
Sestanki uredništva: dan po izidu številke

Naslednja številka izide 3. novembra

NAREдите MI TA RADIO SLOVENSKI

Takole je: obstoj radia Študent bi očitno bil za Maribor večjo zlo, kakor je obstoj nemškega radia in kabelske televizije. Nedaven nastanek MMR je slednje morda samo nezavedno potrjeval. MMR torej je. Izbrisan sicer s stekla na Merkurjevi izložbi, a še zmeraj je — v zavesti bojevnikov za in proti njegovi vzpostavitvi. In če je ime tisto, ki nam o stvari vsaj nekaj pove, potem je s prvimi M v MMR v tem kontekstu pojasnjeno skorajda vse: v mariborskem feldu se nekaj mladcev nekaj gre in temu ob prvi priložnosti takoj pritakne ime. Ste kdaj slišali za LRŠ? Ne, ker pač obstaja samo RS v za Mariborčane nesrečnem kraju Ljubljani. Ne trdim, da je s prvimi M zakoličeno programsko polje zdaj še jarega mladinskega radia, toda vseeno ne gre prezreti dokaj številnih izjav o tem, da programske zasnove radia Študenta ne sodijo v mariborsko »specifično okolje.« Zlasti tisti, ki niso imeli nikoli priložnosti slišati Študenta, vedo največ povedati o tem, kako neprikladna je **Ljubljanska študentska scena** za mariborska ušesa. Take in podobne izjave, ki so ravno v septembru doživele svojo konjunkturo, so problematične iz več razlogov:

1) Kolikor je meni znano, ne obstaja nobena raziskava javnega mnenja v Mariboru, kar pomeni, da o tem, kaj mariborska javnost hoče in kaj zavrača, nimamo nobenih **zanesljivih** podatkov. O tem lahko torej izrekamo samo sodbe na osnovi takih ali pa drugačnih premis.

2.) Sodba o okusu mariborske javnosti je bila izrečena na osnovi ideoloških (političnih) premis, ideologija pa, kot vemo, samo izjemoma označuje ljudi in stvari za takšne, kot tudi v resnici so.

3) Zato je vsaka blokada slišnosti radia Študent v Mariboru, ki se sklicuje na okus in potrebe mariborske javnosti, vsaj nedopustno dejanje, ki kvečjemu raz-

kriva okusnost tistih krogov, ki se proti Študentu posredno ali neposredno bojujejo in svoje predodke odevajo v plašč javnega mnenja.

4) Javnost ni statična, pač pa dinamična kategorija. Če je mariborska javnost zgolj čreda goveje živine, ki prežveči vse, kar ji vržeta v jasli mariborski radio in Večer in zadnje čase še mariborska TV, potem bi taista javnost zagotovo brez resnejših bolečin prebavila tudi radio Študent.

Na tem mestu ne nameravam razpravljati o tem, da Študent nikoli ni bil niti nikoli ni mogel biti omejen samo na »ljubljsko sceno.« narobe, za razliko od Mariborčanov, je hodil po celotnem domačem in tujem informacijskem svetu tako zelo, da je premostil prepad med domačim in tujim. Simptomatične pa so izjave, da »v Mariboru ne potrebujemo ljubljanskega študentskega radia« iz brutalno enostavnega razloga, ker je ljubljanski in ker je — kako značilno! — študentski; ker obstaja v Ljubljani, v tem leglu didentskih, če ne že prevratniških idej, ki jih je potrebno ignorirati, ker so za nas — niti 200 km vstran od Ljubljane — povsem irelevantne, saj nimajo nič opraviti z nami; ker nas vprašanje zdajšnje politične represije prav nič ne zaobsega, ker je člen 133 nekaj, o čemer smo komajda slišali in nova družbena gibanja nekaj, česar še nismo videli. Itd.

V Mariboru vsega tega ni, vsled česar utegne oddajanje Študenta tu in zdaj ogroziti utrjeni mračnjaški svet ljudi in stvari; in obče znano dejstvo je, da se je v nasprotju z Ljubljanci večina (mladih) Mariborčanov tako do konca zavila v ta sistem pravil, da se sploh ne zgane več. Toda čas povsod presega svoja pravila in človek vselej uhaja človeškemu bitvanju, v katerega bi ga na vsak način hoteli ujeti. Ko pravim povsod, mislim tudi na Maribor.

MMR pomeni kljub vsem svojim dobrim namenom revizijo več-

letnih ljubljanskih in mariborskih prizadevanj po razširitvi slišnosti radia Študent v državo Maribor in vzpostavitvi enotnega slovenskega mladinskega informacijskega sistema. MMR je ujet v primež iste nevarnosti kot je bila zahteva po »naši, mariborski« televiziji, ki je s svojim ne sicer dolгим obstojem ovrгла samo trditve, da si kaj slabšega od programa ljubljanske TV ni mogoče zamisliti.

Samo to hočem reči: Ne potrebujemo ne mariborske univerze, ne mariborske TV ne mariborskega mladinskega radia. Potrebujemo dobro univerzo in dobro TV in dober radio v Mariboru. In ko uporabljamo pri radiu pridevnik mladinski, ne počnem tega zgolj zato, da bi določala vsebino njegovih sporočil, pač pa zaradi vprašanja, kaj ima slehera njegova komunikacija izvirno svojega. V slednjem tiči vsaj po mojem mnenju bistvo zahteve po imetju radia Študent tudi v Mariboru. S tega vidika pa je tisto, kar smo sredi septembra mogli slišati v in okoli Merkurja zanikovalo upravičenost obstoja takega mladinskega radia.

In naposled: nobenih resnih argumentov ne moremo najti za to, da bi morali mladi v Mariboru in Ljubljani reproducirati Franc Jožefova fevdalna razmerja, ki so jih neprestano utrjevali stari Štajerci in Kranjci. Čeprav samo »kratkoročno« pristajanje na kompromise — in MMR je kompromis par excellence — prilaganje programske zasnove okusu mariborske javnosti — ki je največkrat le izgovor za nesposobnost in diletantizem — itd, vse to omeni najhitrejšo pot do tega, da bo drugo slovensko mesto dokončno postalo največja in intelektualno najbolj zatohla slovenska vas.

Dragica Korade

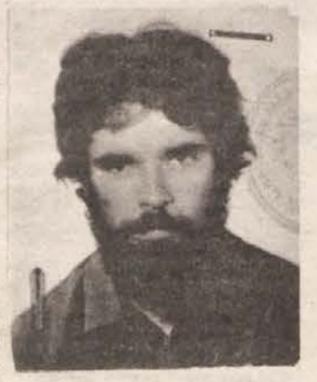

FOTO ŠTEVILKE

Igor Mekina

7 Bojijo se delavcev, 8 Bojijo se članov partije, 9 Bojijo se tistih, ki niso v partiji, 10 Bojijo se znanosti, 11 Bojijo se umetnosti, 12 Bojijo se knjig in pesmi, 13 Bojijo se gledališč in filmov, 14 Bojijo se plošč in magnetofonskih trakov, 15 Bojijo se pisateljev in pesnikov.

MILIJARDE ZA DIPLOMANTA!

Obsežne debate v javnosti in ekstenzivni izčrpujoči, ne pa tudi izčrpnih, odgovori, ki so jih dali odgovorni uradniki v zvezi z vprašanjem reforme izobraževanja in s tem reforme Univerze, puščajo za seboj neurejen zbir vtisov obupnih občutkov in odrešilnih prabliškost. Dlje kot traja debata, bolj se zdi problem reforme zavozlan. Zato se mi zdi toliko pomembnejše, da si, namesto ostre kritike usmerjenega izobraževanja in njegovih posledic, na začetku teksta postavim vprašanje:

Na kaj misliti? Ključni problem, okrog katerega se mi zdi pomembno organizirati razmišljanje glede reforme Univerze, je usmerjen na koncipiranje odnosa med Univerzo in Družbo. Zdi se, da je iz različnih koncepcij tega odnosa mogoče izpeljati klasifikacijo različnih pogledov na Univerzo in s tem na oceno reforme Univerze.

V javnih razmišljanjih o vlogi Univerze v Družbi, kot se navadno opiše problem odnosa med Univerzo in Družbo, lahko največkrat razberemo eno izmed naslednjih kontroverznih koncepcij. Nekateri zahtevajo, da se Univerza podredi Družbi, njenim potrebam in možnostim, drugi se temu upirajo in poudarjajo, da je edina možnost za zadovoljeno Družbo, da sledi Univerzi, zato pa mora slednji dati prednost.

Problem teh razmišljanj ni le v ohlapni formulaciji, ki koncepcije Univerze pušča na implicitni ravni. Več zmede kot navidezna kontroverznost obeh stališč povzroča popolno soglasnost protagonistov obeh različnih koncepcij vloge Univerze: oboji namreč zahtevajo, da mora Univerza dobiti pomembnejšo vlogo v Družbi.

Da se ne bi izgubili v nejasnosti zgornjih formulacij, je smiselno urediti obe stališči tako, da ju bomo lahko primerjali. Ker je obema stališčema skupno, da bi morala imeti Univerza pomembnejšo vlogo v Družbi, lahko kot skupno izhodišče obeh različnih koncepcij definiramo prepričanje, da je Univerza vpeta v Družbo. Razlike bomo torej našli v koncipiranju te vpetosti.

Tipologija vpetosti Univerze v Družbo se lahko izvede iz dihotomnega odnosa kontribucije/retribucije. Vprašanje se zastavlja takole: ali Univerza daje prispevek Družbi (kontribucija), in ali Univerza od Družbe dobiva povračila (retribucija). Odgovor so štiri možne situacije, ki jih kaže tabela:

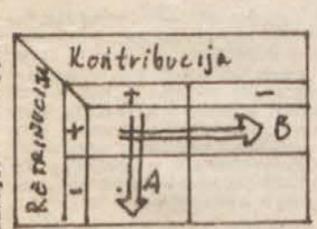

Tabela ponazarja spor med obema koncepcijama. Lahko govorimo torej o sporu med zagovorniki kontributivnega imperativa in zagovorniki retributivnega imperativa.

Kontributivni imperativ je označen s puščico A. Po prepričanju zagovornika te teze, mora Univerza dobiti pomembnejšo vlogo v Družbi, v tem smislu, da se mora povečevati njen prispevek Družbi. Univerza mora prispevati k družbenemu blagostanju ne glede na to ali so povračila sorazmerna z njenim prispevkom. Argument, ki ga zagovorniki navadno ponujajo, je takle: Družba, ki se ubada z neresljivo ekonomsko

situacijo, si ne more privoščiti dodatnih vlaganj v Univerzo, čeprav jo potrebuje. Zato mora biti prvi korak na strani Univerze. Le njen prispevek lahko Družbo potegne iz dolgov in podobnih škripcev, kar se bo poznalo na večjem blagostanju Družbe, in kar bo nekje v prihodnosti omogočilo tudi primerna povračila Univerzi.

Univerza naj torej stisne zobe in da vse od sebe. Seveda le začasno. Ko bo vse dobro, bo to občutila tudi Univerza.

Retributivni imperativ je označen s puščico B. Tudi zagovorniki te teze so prepričani, da bi morala Univerza dobiti pomembnejšo vlogo v Družbi. Vendar bi se to po njihovem mnenju moralo kazati v večjih vlaganjih v Univerzo. Družba bi morala investirati v znanje/Univerzo ne glede na to ali je neposredni učinek investicije v Univerzo sorazmeren z njenim prispevkom k družbenemu blagostanju. Tudi zagovorniki te teze imajo prepričljiv argument: investicija v znanje je vselej dolgoročno produktivna, neposredni trenutni učinki povečanih vlaganj v znanje pa so zgolj izjema.

Tako zagovorniki kontributivnega kot zagovorniki retributivnega imperativa razpolagajo s prepričljivimi argumenti. Vendar pa spor med njimi ne vodi do nobene pametne koncepcije. Kontributivisti očitajo retributivistom, da se zavzamejo za obnovo privilegirane položaja Univerze, saj kdor od Družbe dobi več kakor prispeva zanjo ni nič drugega kot privilegiranelec. (Temu sledijo pridige o tem, da privilegirancev socializem ne tolerira). Argument iz nasprotne strani pa očita kontributivistom, da se zavzamejo za eksploatacijo Univerze, saj odnos v katerem so povračila manjša od prispevka ni nič drugega kot eksploatacijski odnos. (Tudi tu sledijo pridige, da je odnos eksploatacije nezdravljiva z našo obliko socialističnega bitja in žitja).

Kljub neplodnosti je potrebno na spor med kontributivisti in retributivisti opozoriti zato, ker jasno pokaže, da gre za politično dilemo. Vsak od konceptov ima prepričljive razloge za, vendar se kljub istemu cilju — povečanje vloge Univerze v Družbi — med seboj izključujeta. Oba sta namreč normativna koncepta, favorizirata določeno končno stanje: ali naj družba dominira nad Univerzom, ki se mora podrediti tekočim potrebam in interesom Družbe, ali pa naj vodilno vlogo v družbi prevzame Univerza, ki bo Družbi diktirala tempo in obliko razvoja.

Vidimo torej, da razlika med kontributivisti in retributivisti ni razlika v koncepciji Univerze, pač pa razlika v distribuciji družbene moči ali raje razlika v delitvi oblasti. Ali bo imela oblast Družba, torej birokracija, ali pa Univerza, torej scientokracija. Kot vsaka politična dilema tudi vprašanje vloge Univerze v Družbi temelji na igri z vsoto nič (zero sum game): gre za to kdo bo koga nadvladal — Univerza Družbo ali obratno.

Na tak način pa se nobena od obeh koncepcij vloge Univerze v Družbi ne ukvarja z odnosom med obema. Prej bi lahko rekli, da ga eliminirata. O odnosu lahko govorimo šele takrat, ko imamo dva akterja, ki sta med seboj v interakciji. V primeru, da imamo le enega akterja, na drugi strani pa predmet, o odnosu ne moremo govoriti. Gre zgolj za razpolaganje ali upravljanje s predmetom.

Vsaka od koncepcij dopušča le enega akterja: ali bo Družba razpolagala z Univerzo ali pa bo Univerza upravljala Družbo. O odnosu med obema pa nobena ne reče ničesar.

Reforma Univerze: Zgoraj smo prišli do ugotovitve, da v javnih razpravah o reformi Univerze ne najdemo koncepta Univerze, saj se debate v glavnem ne dotikajo odnosa med Družbo in Univerzo. Zakaj je koncepcija tega odnosa sploh pomembna?

Odnos med Družbo in Univerzo ni naključen poljuben odnos, pač pa je reguliran z mehanizmi, ki eliminirajo nepredvidljivost individualnih odstopanj in zagotavljajo relativno trajnost tega odnosa.

V takem primeru govorimo o sistemu. Kadar govorimo o reformi Univerze ne razmišljamo o kakršni koli spremembi na Univerzi — npr. o zamenjavi keramičnih ploščic, o novi fasadi, ali o zaposlitvi štazista. O reformi govorimo takrat, kadar gre za revizijo odnosa

med Univerzo in Družbo. Tisto, kar je predmet spreminjanja, seveda ni odnos sam, pač pa so to mehanizmi, ki naj zagotovijo drugačne odnose. Reformiramo torej mehanizme, s katerimi bomo motivirali tako Univerzo kot Družbo k drugačnim vedenjem, kar bo imelo za posledico tudi drugačne odnose. Reforma je torej precej zapletena zadeva, saj moramo poleg jasnih ciljev kaj hočemo doseči, poznati tudi mehanizme, ki lahko te cilje realizirajo.

Če naj razmišljamo o reformi Univerze, potem definirajmo cilje: Naj bo cilj minimizirati situacijo, v kateri Univerza daje Družbi nesorazmerno velik ali nesorazmerno majhen prispevek glede na tisto kar prejme od Družbe. Ta cilj je smiseln, saj je težko motivirati akterje za kooperativno vedenje, če jih postaviš v neregipročne odnose.

V drugem koraku nam preostane to, da cilju priredimo mehanizme, za katere bomo verjeli, da bodo motivirali akterje za taka vedenja, ki bodo skladna s ciljem.

Pri tem se zdi ključna zadeva ovrednotiti znanje, ki ga proizvaja Univerza. Nekoliko zgrešeno je pričakovanje, ki od Univerze zahteva količine končnih produktov — kilogram izumov, meter tehnoloških rešitev in formulo, ki bo odlašala dolgoročno. Univerza proizvaja ljudi, na to smo že zdavnaj pozabili, in ne znanja. Kako bodo ti posamezniki, diplomanti, izkoristili svoje sposobnosti pri razvoju znanja, je v danih razmerah neodvisno od Univerze.

Vsaj nekaj bi se Univerza lahko naučila od fuzbala. Če lahko za nekoga, ki je sposoben žogo brniti v željeno smer, tovariš (v svojstvu predstavnika nekega nogometnega kluba) potegne iz aktivke recimo dve stari milijardi kot odškodnino klubu iz katerega naj bi igralce prešel v njegovega, zakaj bi se torej zgržali, če bi isto ceno postavili diplomantu, ki je končal Univerzo, in za katerega se zanima določena organizacija. To vprašanje seveda ni postavljeno zato, da bi dobilo odgovor, pač pa zato, da bi se zamislili nad tem, da se nam zdi diplomant manj vreden od fuzbalerja.

(ime izpuščeno, da ne bo zamere) Vendar predlog ni v tem, da bi Univerza prodajala diplomante po tekoči tržni vrednosti. Bolj ustrezen mehanizem je predstavljala uvedba visokih šolnin za vsakega študenta.

Prednost šolnin pred razprodajo diplomantov je v tem, da se v primeru šolnin usklajujeta ponudba in povpraševanje pred študijskim procesom, in ne po njegovem zaključku. Če prodajate diplomanta iz nekonjunkturnega področja, potem neuspeh pri prodaji pomeni dvojni polom — izgubo za Univerzo in izgubo za študenta, ki je investiral svojo mladost v diplomno. Na drugi strani pa se je bati tudi tega, da bi se Univerza posvetila marketingu bolj kot študentom samim.

Šolnine, ki bi veljale za vsakega študenta pri vsakoletnem vpisu, bi morale biti vsaj tako visoke, da nikomur ne bi prišlo na misel, da bi jih plačal iz lastnih prihrankov.

Ob vpisu bi si moral vsak študent iskati sponzorja, oziroma štipenditorja, ki bi bil pripravljen pokriti šolnino za čas študija. Vendar iskanje sponzorja ne bi bilo prepuščeno študentu, saj bi to uničilo Univerzo. Organizacije, ki jih zanima razvoj določenega področja, bi v izobraževalne fonde prispevale število šolnin in štipendij. Študente pa bi kandidirali za šolnine pri teh fondih. S tem bi zagotovili, da noben študent ali organizacija ne bi vedela čigava last je določen študent ali komu študent kaj dolguje: Na tak način bi bile organizacije, ki so zainteresirane za znanje na določenem področju, motivirane za investiranje v razvoj tega področja tako, da bi vlagale v ljudi in ne zgolj v zidove. Manj kot bi vlagale v določeno področje, slabše možnosti bi imele, da bodo dobile ustreznega diplomanta (Da taka povezava ni absurda kaže primer Elektrofakultete in Iskre). Diplomant bi na tak način ostal nevzvan v času študija in v času, ko bi iskal zaposlitve. Če bi si podjetje hotelo zagotoviti diplomanta, bi mu moralo dati štipendijo, ali ga zvbiliti k sebi z ustreznimi delovnimi pogoji.

Za razvoj določenih področij pa se ne bi zanimalo zgolj gospodarske organizacije pač pa tudi Univerza sama ali posamezne družbene ali politične organizacije. V izobraževalne fonde bi vlagale na enak način kakor firme in bi pri tem imele enak status.

Prednost šolnin pred prodajo diplomantov bi bila v tem, da bi štipendiranje ali sponsoriranje šolnin s strani zainteresiranih organizacij pomenilo skupno tveganje (joint venture). Tveganje ne bi nosila zgolj Univerza ali študent sam, pač pa bi se v tem sistemu tveganje porazdelilo predvsem med Univerzo in organizacijami.

Ta sistem bi motiviral tako Univerzo kot Družbo/organizacije h kooperativnemu vedenju, k sodelovanju. Organizacije bi visoko vrednotile diplomante in bi težile k temu, da jih zaposlijo na primernih delovnih mestih. Na drugi strani pa bi bile prisiljene planirati lastne potrebe po visokoizobraženih kadrih.

Univerza bi bila motivirana s tem, da bi zagotavljala visoko kvaliteto študija. Ta sistem, ki bi urejal odnos med Univerzo in Družbo, ne bi posegal v notranje zadeve Univerze, ki se jih reforma ne tiče: od organizacije Univerze do študijskih programov. Za te posege bi bila Univerza motivirana sama. Temu sistemu bi bilo nujno prilagoditi organizacijsko strukturo Univerze. Ker bi se izobraževalni fond formirali v okviru področij, študij pa je organiziran disciplinarno, bi bila prva organizacijska zahteva integracija Univerze. Posamezne fakultete bi imele popolno strokovno avtonomijo (glede na Univerzo), ne bi pa se ukvarjale z reševanjem finančnih problemov, kot to počno sedaj. Na drugi strani bi integracija Univerze omogočila tudi bolj heterogene diferencirane študijske programe, ki bi bili prepričani deloma študentovi izbiri. To bi omogočilo interdisciplinarni študij, ki je danes skoraj in vedno bolj nemogoče. Izdelava VIP-ov, študijskih programov, ne bi bila tema desetletja, pač pa vsakoletna dolžnost Univerze. Univerza bi bila motivirana, da bi iz leta v leto posodabljala svoje programe, saj bi z višjo kvaliteto diplomantov bolj motivirala Družbo/organizacije za investiranje v razvoj posameznih področij. Da pa bi bila Univerza tega sposobna, bi morala odpreti vrsto raziskovalnih institutov, ki bi skrbeli za razvoj znanja in integracijo informacij ali dosežkov v posameznih strokah. Povezava med raziskovalnim in pedagoškim delom ne bi bila parola, pač pa imperativ.

Visoke šolnine bi bile torej eden od mehanizmov, ki bi uspel regulirati odnos med Družbo in Univerzo tako, da bi minimiziral situacijo v katerih bi Univerza prispevala nerazmerno več ali manj kot pa bi prejela od Družbe. Čeprav je ideja precej nedodelana, se bo našel kritik, ki bo odprl nerelevantno vprašanje neenakosti v izobraževalnem sistemu.

Neenakost v izobraževalnem sistemu prej odseva družbeno neenakost kot pa jo povzroča. Vendar pa je relevantna pripomba ta, da šolski sistem ne bi smel obnavljati neenakosti, da bi torej moral predstavljati tisti mehanizem vertikalne mobilnosti v katerem bi imele sposobnosti prednost pred socialnim poreklom. Ali predlagani mehanizem šolnin povečuje socialno neenakost na Univerzi?

To bi težko zagovarjali, če je izpolnjen pogoj, ki smo ga na začetku navedli za šolnino — biti mora najmanj tako visoka, da posamezniku ne bo padlo na pamet, da bi si jo plačal sam. Šolnina bi torej predstavljala enako velik problem za vse študente ne glede na njihovo socialno poreklo, kar bi pomenilo, da bi bila neenakost na Univerzi med študenti vsaj enaka, če ne manjša kot je sedaj.

Zaključek Pomen tega teksta vidim predvsem v tem, da skuša postaviti vprašanje, ki se tiče problema Univerze. To pa je vprašanje odnosa med Univerzo in Družbo. Šele jasna koncepcija tega odnosa in cilji, ki jih imamo glede tega odnosa, dopuščajo možnost, da se gremo reformo Univerze. Kajti reforma Univerze posega ravno v odnos med Družbo in Univerzo, vse ostale spremembe od organizacijskih do vsebinskih pa najlažje in najboljše izvaja Univerza sama.

Vendar se zdi, da smo šele zdaj, ko se je zaključila reforma Univerze, prispeli do začetnega vprašanja.

Andrej Rus (avtor ob sliki)

PREKINITI REFORMO UNIVERZE!

Pred letom ali dvema je profesor slovenske univerze pojasnil študentom, da predavanje ne bo več začel s primeri ekonomskih čudes domovine socializma. Študentom se je sedaj zadržalo, da s tem širi nesprejemljivo ideologijo, tako da so ga v svoji skrajni zagnanosti prijavili skrbnikom in mu s tem povzročili lep kup neprijetnosti, kot se temu najbolj nedolžno reče.

Idejnost pouka je najbrž eno ključnih vprašanj, ki nam razprejo širok pogled na ustroj socialistične šole. V Mladini smo pred kratkim brali zgodbo ene od žrtve velikega idejnega čiščenja šolskih vrst v začetku sedemdesetih let, in v grobem spoznali tudi tedanjo politično klimo, katere zvest odsev je bila odločitev sodišča v primeru Vilčnik. Uradni list SRS iz leta 1973 pedantno opiše vsebino lončka, ki ga je k vkopavanju samoupravne ideologije globoko pod temelje šole pristavila slovenska skupščina. Eno njenih stališč se glasi: »Vzgojno-izobraževalno delo... mora zagotoviti celovito socialistično idejno orientacijo mladih pokolenj. Zato je treba doseči enotno, na marksizmu kot filozofski teoriji in kritičnem odnosu do stvarnosti temelječo idejno socialistično samoupravno usmeritev vseh nosilcev vzgojnih vplivov«. In dalje: »Spremembe in revizija učnih in študijskih načrtov in predmetnikov morajo izraziti razredno vsebino socialističnoangazirane šole.«

Se dolgo po teh sklepih smo lahko brali navodila Zavoda za šolstvo, kako socialistično vzgojo vključiti v vsebino vseh predmetov, v resnih pedagoških revijah pa smo zasedli poglavitne napotke zato, kako naj učitelj pri pouku STM spreminja neustrezna stališča učencev.

Ideologija ve vse, razen tega, da je ideologija. Ta vsevednost je dala skupščini dovolj samozavesti, da je naložila izobraževalnim skupnostim, naj v sodelovanju s SIS-i za kulturo in otroško varstvo ocenijo »vpliv in neskladje med programom in delovanjem nekaterih dejavnikov s področja javnega obveščanja, filmske dejavnosti in založništva na oblikovanje socialistične družbene zavesti mladih«. Med pogoje za opravljanje učiteljskega poklica je skupščina poleg »ustrezne strokovnosti, ki implicira marksistično idejnost« in pedagoške usposobljenosti vrstila tudi »družbeno usmerjenost in angažiranost v širši družbeni dejavnosti«. Takšno načelo velja še danes, in ravno ta povsod prisotna grožnja z vedno tlečimi grmadami, ki jih že majhen veter lahko razpiha v mogočen ogenj socialistične enotnosti, onemogoča odprto diskusijo profesorjev in študentov, s tem pa tudi kreativen študij.

V dobrem desetletju, ki je minilo do ponovne utrditve šole kot ideološkega aparata države, se je zgodilo marsikaj. Pred dvajsetimi leti se je začela šolska reforma, za katero se danes zdi, da je, po letih evforije in boja za možnost kritike, prišla do točke, ko se bo pogreznila sama vase. Napovedani sta revizija doslej narejenega in reforma univerze, politični žargon pa se je v tem času zasulak za pol kroga okoli lastne osi, predvsem tako, da je privzel marsikakšen argument demokratične intelektualne opozicije šolski reformi. Dober primer je lahko eden zvečičavnih ciljev usmerjenega izobraževanja, odprava dualizma šol. Namesto njega je danes tudi v šolski politiki prevladala prepričanje o potrebnosti zunanje diferenciacije šol in družbene elite: Tudi na samem področju idejnosti šole opazimo tiha »znamenja velikih sprememb«. Franci Pivec, predsednik republiškega komiteja za vzgojo in izobraževanje ter telesno kulturo, je v intervjuju za Sobotno prilogo Dela dal naslednjo izjavo, ki je zelo daleč od nekdanje gornje za samoupravno šolo: »Z vidika bodočih potreb dela je zanesljivejše splošnejše kot vsebinsko zoženo izobraževanje, zato je treba več pozornosti posvetiti materinščini, tujemu jeziku, matematiki, fiziki in marksistično zasnovani zgodovinski vedi.«

Politični žargon industrijskega socializma in zmrdovanja nad nepotrebno inteligenco je razpadel, na njegovo mesto pa se počasi prebija tehnokratska evforija dinamičnega razvoja in znanosti kot najmočnejšega produkcijskega faktorja. Šolska politika si želi ustvariti univerzo, ki bo generator novih idej in tovarna samostojnih, ustvarjalnih strokovnjakov. Pri tem noče opaziti dejstva, da takšne zamisli ne gredo dobro skupaj s strogo centralizirano produkcijo idej, ki je bila dosedaj značilna za našo družbo, in ki je bila trdno omejena z zahtevo po idejni pravovernosti. Inovativnosti ni mogoče zaukazati; univerza potrebuje čas in določeno avtonomijo, da lahko razvije lastno tradicijo in najde organizacijo, ki ji bo omogočala produktivno in demokratično soočanje in posredovanje »idej«. To ni mogoče, če njen normalni ritem neprestano prekinjajo reformatorski posegi od zunaj in če mora profesor misliti predvsem na zagotovitev lastne eksistence in na možne politične posledice svojih dejanj. Zato je treba z vsemi močmi podpreti zahtevo uglednega univerzitetnega profesorja in politika, naj se reforma univerze prekine, dokler je še čas, in se omogoči njen postopen in strokovno vodjen razvoj.

Ključni problem nadaljnega razvoja univerze je skrit v komentarju, ki ga je neki profesor dal ob dogodku, opisanem čisto na začetku tega teksta. Dejal je, da bi morali študentje podpreti svojega profesorja in si skupaj z njim izboriti pravico do diskusije. Toda za kaj takšnega manjka tako civilnega poguma kot demokratične tradicije. Ni namreč bistveno, ali si bodo univerzitetni delavci in rečimo še zveza mladine znali in zmogli izboriti pametne programe in preprečiti v reformi vsaj najbolj absurde birokratske posege — take, kot je bila ob reformi srednje šole selitev cele gimnazije ali pa napoved ukinitve bojda elitnega programa naravoslovja. Vse to so lahko le dobljene bitke v vnaprej izgubljeni vojni, dokler se ne izbojuje pravica in možnost stalnega konflikta. Vse do takrat bo potrebno vedno znova organizirati celotno fronto javnosti o vsakem vprašanju posebej, zgolj na osnovi zrevoltiranosti in ogroženosti ter dobre volje in idealizma posameznikov. V takšnem spopadu je birokracija vedno že vnaprej končni zmagovalček, če zaradi drugega ne, pa za zato, ker je za svoje početje dobro plačana. Reforma reforme je danes že stekla in resnično prinaša mnogo rešitev, za kakršne so se ves čas zavzemali nasprotniki usmerjenega izobraževanja. Vendar skuša šolska birokracija te spremembe speljati na tihem (tako da se ne bi razvedelo, da gre v bistvu za opuščanje nekaterih bistvenih postavk sedanjega koncepta šole), obenem pa skuša pokazati svojo odprtost za stališča nasprotnikov in tako umetno ustvariti vzdušje družbenega konsenza. To navidezno soglasje, pod krinko katerega samoupravna birokracija edine lahko deluje, bo prav lahko zakrivilo krah reformne reforme. Sprememba v političnem žargonu še ne pomeni, da se je spremenila logika delovanja oblasti in njena antiintelektualna struktura. Zato se utegne pripetiti, da si bo prenovljena oblast izborila nekaj zaupanja in se vsaj malo izmaknila budnemu očesu javnosti, tedaj pa se bo pokazalo, da je nesposobna (in nekvalificirana) sama konsistentno izpeljati naloge, ki si jih tako ambiciozno zastavlja.

Ključno je torej vprašanje, kako institucionalno zagotoviti avtonomnost univerze, njeno notranjo demokratičnost in vpliv strokovnjakov na družbeno politiko. Nemogoče je deliti recepte, kako to doseči, saj se »civilne družbe« ne da predpisati ali ustanoviti. Zveza mladine bi morala podobno kot ob pojavu novih družbenih gibanj nuditi politično in organizacijsko podporo iniciativam, ki se bodo gotovo spet pojavile s strani profesorjev ali študentov — pač zato, ker je edina politična organizacija v naši družbi, ki je pokazala vsaj nekaj razumevanja za avtonomne pobude javnosti. Vzpostaviti alternativno mrežo organizacij in ponujati alternativne rešitve je lepa ambicija, ki pa bo morala slej ko prej zadeti ob čl. 133 KZ SFRJ legalizacijo stavke kot pravice do konflikta, reforme SZDL in sindikata. Toda brez vsega tega tudi univerza ne bo nič boljša od naše permanentno krizne družbe. Janez Šušteršič

REFORMA REFORME BO

In vendar prihaja do prevrata: o položaju in vlogi univerze se danes govori že povsod. Seveda te modne teme ni mogla zaobiti — in prav je, da je ni — tudi po-

današnja politična šola v Novi Gorici, ki je prvi velik znanilec radikalnih sprememb v metodah in vsebini dela nove slovenske mladinske oblasti. Če bi za okroglo

mizo v grdi dvorani novogoriškega Doma DPO — mladinske manifestacije so bile v lični hotelski sejni sobi z izjemno udobnimi stoli Delta Centra — sedeli tudi

še pred ne takoavnimi časi puntarski študenti, bi lahko rekli, da so se po dolgem času znova srečali vsi prizadeti. Tako pa je moral študentsko čast in imidž reševati osamljeni predsednik mariborske UK ZSMS Branko Greganovič in na srečo mu je uspelo, čeprav veličino njegovega uspeha nekoliko zmanjša dejstvo, da je vse zrežirane predstave s kako tudi povsem nedolžno gesto nepovabljenega kaj lahko spravi ob ritem. V več kot pet urni razpravi se je drug drugemu vest preizpraševalo in tarnalo od zgoraj navzdol, od spodaj pa se je molčalo. Saj ni bilo kaj reči: ko se je od spodaj navzgor spraševalo, jokalo, opominjalo, grozilo in — roko na srce — psovalo, se je pač od zgoraj molčalo. Tako že skoraj pol desetletja saj lajajo — karavana izobražencev pa gre usmerjeno dalje v po Rojčevu reformirana nebesa ubogih na duhu.

Politični kriminal v očeh tožilcev

KO TO TAMO VRŠLJA

Nedavno je bilo v Baru končano sojenje šestčlanski separatistični skupini iz Ostrova, obtoženi združevanja zaradi sovražne dejavnosti proti SFRJ. V desetih dneh procesa je uspelo sodišču dokazati, da so se Alija S. Parašinovič (41 let, voznik Tare), kmetje Hasan B. Parašinovič (48) Saljo M. Markušević (54), pa delavec v luki Bar Suljeman Puković (38) ter hodža Jusuf Boljevič (32) svojčas povezali z ilegalno nacionalistično organizacijo »Marksiistično-leninistično Kosovo« ter v Ostrosu ustanovili svoj odsek »Eho Krajina«. Navodila za svojo protidržavno aktivnost so dobivali iz »centrale« na Kosovu, in sicer od Džabirja Morine, že obsojenega zaradi separatizma, in profesorice Nazire Zogaj iz Uroševca, za katero se je na sodišču slišalo, da je duševno bolna.

tudi hrvaški nacionalizem, tudi preko nekaterih vojakov, in je celo z napadi na vojaške osebe poskušal porušiti dostojanstvo in enotnost naše Armade.

— Hrvaški nacionalizem se v glavnem manifestira skozi javne in skupinske izpade s kleronacionalističnih in ustaških pozicij, voden od liderjev iz »maspoka«. Na Hrvaškem se mu »zoperstavlja« srbski nacionalizem, ki je posebno agilen v severni Dalmaciji in Zagrebu ter širi ideje o namišljeni ogroženosti Srbov v tej republiki — tako je nedavno izjavil Đuro Pešut, namestnik republiškega sekretarja za notranje zadeve, pa seji RK SZDL Hrvaške.

V Zagrebu, Varaždinu in Osijeku je bilo lani zaradi terorizma obsojenih trinajst oseb, v Splitu pa Tomislav Jukić, ki je vrgel eksploziv na kasarno v Visoki. Zaradi političnega kriminala je lani na Hrvaškem sedlo na zatožni klop 152 oseb, dvakrat več kot 1984, ko je bilo obtožencev le 71. Največ se jih je ukvarjal s sovražno propagando (45), izzivanjem nacionalne, verske in rasne mržnje (36), žaljenjem ugleda SFRJ (31), enajst pa jih je pomagalo političnim delikventom.

Kler kot politični partner

Perut pravi, da hrvaški nacionalisti dobivajo za svojo dejavnost podporo tudi iz tujine, od ustaške emigracije, pa tudi od birokratskodogmatičnih struktur v deželi, ki se ukvarjajo z neprestanim obtoževanjem samoupravljanja in naše Partije za stalinizem v Jugoslaviji. Vilim Mulic, republiški sekretar za notranje zadeve, pa trdi, da se hrvaški separatisti zadnje čase posebno zanimajo za podatke o kadrovske spremembah v republiki, pa tudi v Federaciji, da bi ocenili, kateri voditelji bodo izbrani, in s tem, kakšne so možnosti za konfederalizem, ki bi ustrezal njihovi težnji po separatizmu. Bogumil Zuccon, donedavni republiški javni tožilec, nam je rekel, da največ težav na Hrvaškem vseeno povzročata kleronacionalizem.

— Del katoliškega klera je trenutno najboljše organizirana in najagresivnejša opozicijska sila v Hrvaški, posebno v Dalmaciji. Vtkajo se v družbene aktivnosti, organizirajo masovne procesije, in tako se poskušajo vsiliti naši družbi za političnega partnerja, za-

Če še niste vedeli:

REFORME UNIVERZE NI!

dr. Boris Frlec, vicepremier IS SRS

Ali danes lahko govorimo o reformirani univerzi ali ne?

Mislim, da je nesmiselno govoriti — vsaj na ravni univerze — o kakršnikoli reformi. Univerza se mora ves čas prilagajati novim potrebam družbe, novim okoliščinam. Biti mora na čelu vseh razvojnih prizadevanj, svojega delovanja pa ne sme usmerjati v preteklost ali sedanjost, ampak v bodočnost. Vedno znova pozabljamo, da tisti, ki se učijo, se učijo za bodisi družbeno bodisi tehnološko delo v bodočnosti. To pomeni, da mora biti univerza kot najbolj napredni del izobraževal-

nega sistema s svojimi težnjami, znanji, povsem usmerjena v bodočnost.

Produkt česa so potem spremenjeni visokošolski izobraževalni programi?

Spremenjeni visokošolski izobraževalni programi so posledica dejstva, da se je reformiralo srednje šolstvo. Programe je bilo treba spremeniti tako, da bi lahko sprejeli tisto, kar dajejo srednje šole. Hkrati je bila to tudi prilagoditev, da se nekatere veje, stroke, razvijajo na tistih področjih, ki jih terja sodoben razvoj znanosti in dela v svetu.

Ali ti spremenjeni programi po vašem mnenju ustrezajo novemu profilu študentov, ki prihajajo na fakultete?

No, do neke mere jim gotovo ustrezajo, po drugi strani pa so tudi posledica sedanjega sistema financiranja univerze. Ljudje, ki delajo in živijo na univerzi, so si pač v okviru danih možnosti napravili prostor za svoje nadaljnje delovanje — če smem biti zelo grob so si zagotovili socialno varnost, kar je povsem razumljivo — pa tudi omogočili razvoj tistih delov ali specialnosti, ki doslej niso imele prostora. Posledica vsega tega je bila ogromna razvejanost vseh teh programov, ki danes ne more biti niti polnokrvno financirana niti ne pokrita s kvalitativnimi ljudmi, ker je teh programov preprosto rečeno preveč za reproduktivno sposobnost Slovenije.

Ali je svobodna in avtonomna univerza, univerza, ki ne bi bila pod vplivom vsakodnevni politični odločitve ali praks, možna?

Svobodna univerza je možna. Vsaka univerza, vsaka šola, vsak del družbe mora od nečesa živeti. Če govorite o tej avtonomnosti, potem zahteva ta avtonomnost gotovo tudi popolnoma avtonomen izvor denarja za delovanje, tega pa si seveda težko predstavljam v naši družbi.

Ali se univerza obrača k družbi ali družba k univerzi?

Mislim, da te dileme ne bi mogli postaviti. Univerza mora biti integralen del družbe. Ne družba ne univerza ne moreta obstajati sami po sebi. Hierarhično gledano pa je univerza samo del tistih prizadevanj, s katerimi družba urejuje izpolnjevanje svojih smotrov. To pomeni, da je na nek način podrejena.

Podrejena?

Da. Ivan Kosovel, Pedagoški inštitut

Vse stvari se spreminjajo. Temu, da se ljudje izogibajo besedi reforma je iskati vzrok v tem, da je reforma srednjega šolstva označila pojem reforme z določnim negativnim predznakom. Seveda si na univerzi česa podobnega ne želijo.

Če je univerza živa tvorba, se mora v resnici stalno spreminjati, obnavljati in tako naprej, toda z določenim lastnim jazom. Univerza mora imeti svojo hrbtenico, svoj značaj, neko razumevanje same sebe. Vidim pa, da se ljudje bojijo, da bi politika nastopila s čisto zunanjimi sredstvi in tako stvari postavila narobe še tam, kjer so se kolikor toliko obranile z neko avtonomijo skozi desetletja.

M.L.

To je bil eden iz niza naših letošnjih sodnih obračunov z albanskimi nacionalisti v Baru, Prištini, Peči, Prizrenu, Skopju, Strugi, celo Zagrebu.

Neodložno pravosodje

Ekonomska kriza, padec življenjskega standarda, brezposelnost, naše počasno reševanje družbenih in političnih problemov, so odprli prostor političnim delikventom, da, kot se je nekoč izrazil Miloš Bakčić, »masovno vršljaju«. To neskladje med pravosodnimi dejstvi ter realno in skrb zbujajočo rastjo sovražnega nastopanja, je Dušan Ostojić, predsednik Ustavnega sodišča Vojvodine, pojasnil »predvsem kot posledico naše nebudnosti na vseh nivojih«.

— Pri klasičnih političnih kaznivih dejanjih naši pravosodni organi reagirajo zelo hitro. Kadar pa gre za javne govorne in pisane delikte se v pravosodju okleva, razmišlja, čaka na politično podporo, šele potem se napiše prijava proti političnemu kršilcu.

Miloš Bakčić, zvezni javni tožilec, je to neodložnost pravosodja opisal takole:

— Kadar ne preganjamo, moramo poslušati: »Niste v čakalnici politike!« Kadar pa politične kriminalne preganjamo, poslušamo: »Kaj je to, se zavdate posledic tega dejanja?« Mi tožili smo v precepu, v dilemi, kako naj delamo. Zdi se mi da je to ena od oblik politične tožilstva.

No, kljub vsej tej občasni neodložnosti pravosodja so po mnenju zvez-

nega tožilca naši varuhi zakonov ter javnega miru in reda političnemu kriminalu vselej dajali absolutno prednost. Posebno na Kosovu.

Tako je bilo samo na Kosovu v zadnjih petih letih odkritih 94 ilegalnih nacionalističnih organizacij, zaradi albanske separatizma so obsojili 1042 ljudi, opozorili (prekršek) pa 3645. Pa vendar separatisti še kar naprej širijo svoje delovanje povsod kjer živi albanska narodnost. Albanski nacionalizem je v vseh letih od 1981 in tudi letos bil in ostal seme politične delikvence v Jugoslaviji.

Vselej aktiven nasprotnik

— Sovražniki hočejo omasoviti svojo dejavnost z indoktrinacijo mladih in vseh sredin, še posebno pa na šolah in fakultetah. Časi nasilniških akcij in terorja so minili. Albanski nacionalisti so se »spametovali«, delujejo iz globoke ilegale. Izmikajo se klasičnemu terorizmu. Svojo dejavnost skušajo uzakoniti z osvajanjem struktur krajevne oblasti. Njihova aktivnost se širi tudi izven Kosova. Preko skopskih študentov, ki se šolajo v Prištini in v Polog pri Tetovu priseljenih Albancev prenašajo svoje ideje na albanski živelj v Makedoniji, preko hodž iz sorodnikov pa v Črno goro in celo na Hrvaško, kjer so zaprli trinajst ljudi, med njimi tri študente, člane predsedstva kluba albanskih študentov v Zagrebu.

Na sojenjih nacionalisti vse pogosteje priznavajo svojo sovražno aktivnost in detaljno pojasnjujejo cilje svojega boja, ker hočejo tako obvestiti svetovno in domačo javnost o svojem delu. Zato tudi pričakujejo, da bodo nekoč dobili podporo dela javnega mnenja. Poleg teh zelo aktivnih nasprotnikov imamo na Kosovem težave tudi s vse številnejšimi tajnimi simpatizerji, skrivalci in sodelavci nacionalistov — trdi Momčilo Blagotić, javni tožilec pokrajine Kosovo.

Kot se je nedavno slišalo na XII. kongresu ZKJ, nekateri vojski albanske narodnosti »prinašajo nacionalizem celo v vrste JLA«. Čeprav redko, so pri tem dobili celo podporo posameznih oficirjev. Albanski separatisti jazno kažejo namero, da bodo širili svoje ideje tudi v najbolj zdravih okolišjih naše družbe. S podobnimi cilji je svoje delovanje prejšnjega leta okreplil

govarjajoč teze o ogroženosti vernikov, ki jih celo ščuvajo proti ateizmu. Zato smo postavili pred sodišče nekaj župnikov in prepovedali širjenje dveh izvodov verskih časopisov.

S podobnim ščuvanjem se je ukvarjal tudi Filip Lukenda, ki je v rimskokatoliški cerkvi Bresnača pri Banja Luki pridigal versko, rasno in nacionalno nestrpnost ter poveljeval nadškofa Stepinca. Zaradi takšnih grehov so v Zenici sodili tudi Halilu Mehtiću. Tudi v Bosni in Hercegovini se je lani povečalo število »političnih« obtožnic. Tudi tukaj se je še enkrat pokazalo, da je, kot je nekoč rekel Ali Šukrija, »nacionalizem osovražnega zbiranja in delovanja.« Poleg duhovnikov so se na zatožni klopi znašli tudi zagovorniki četniških, ustaških in fanatičnih muslimanskih idej.

Na robu zakona

Po besedah Milana Simičevića, namestnika zveznega javnega tožilca, je »bratstvo in edinstvo glavna tarča napadov vseh sovražnikov, ki nastopajo s pozicij obrambe svojega naroda pred dozdnevno brezpravnostjo. Tako je lanskeletni val nacionalizma, ki je prepljusnil celo državo, povečal tudi število prijavljenih in obtožencev (z 206 na 294) zaradi izzivanja nacionalne, rasne in verske mržnje.«

Na Kosovu in Hrvaškem čutimo, kako kipi srbski nacionalizem, v Sloveniji, Makedoniji, Črni gori in Vojvodini se politični kriminal, izzvan z nacionalno nestrpnostjo, na srečo ni povzpel nad kavarniške izpade, ki pa jim naši tožilci in sodniki za prekrške vseeno posvečajo vso pozornost. To, kar pa najbolj vznemirja varuhe naših zakonov, pa je, kot sami pravijo, njihova nemoc, da bi stopili na prste ljudem, ki zlorabljajo svobodo govora.

— V zadnjem času smo pričeli, bi rekel, masovnemu sejanju žolča, mržnje, pesimizma, kritiziranja, političnih insinuacij iz tiska, radia, televizije in izdajateljskih hiš, različnih tribun in okroglih miz, ki zvito hodijo po samem robu kriminalne cone. Vse pogosteje javno izstopajo razni govorniki iz sveta takolomnovane intelektualne elite, ki preprosto dežurajo nad usodo posameznih obtoženih javnih delavcev za politični

NEKAJ MISLI O REFORMI UNIVERZE ZA RAZPRAVO S ŠTUDENTI

Bogomir Mihevc

1. Povečano zanimanje dela študentov ali posameznikov iz organizacije ZSMS in Tribune, pa tudi Katedre za probleme reforme univerze nakazuje diferenciacijo med študenti na tiste, ki se demagoško ukvarjajo s soc.-ekonomskimi problemi študentov in onimi, ki jim je za pomembnejše spremembe v pogojih za študij.

Pojavljajo se konkretnije zahteve glede gradenj VO, cene učbenikov in knjig, modernizacije opreme, izboljšanja študijskih programov, podaljšanja absolventskega staža, števila izpitov in prehrane.

Takšno zanimanje velja pozdraviti, saj bi študentska opozorila in predlogi, do katerih bi prišlo po analizi in razpravah na VO, lahko predstavljali okrepitev za delovanje univerzitetnih organov. Nekateri nastopi mladincev v skupščini SRS kažejo, da je možno enakopravno nastopanje študentov v delegatskem sistemu.

2. Zakaj so študenti poklicani, da govorijo o reformi univerze? Preprosto, posamezni študent je tisti, na katerega ramenih se izvajajo in lomijo vsi ter povezujejo vsi predmeti. Edino on opravlja izpite, on diplomira in on se mora s pridobljenim znanjem nato prebiti v praksi. Nobena zunanja inšpekcija ne gleda celovito, pa tudi profesorji sodijo zanesljiveje le o svojem predmetu.

Dragocena so sprotna opažanja študentov, še bolj pa zbrane izkušnje ene ali več generacij, na primer v obliki ugotovitev OO ZSMS. Vsa mnenja seveda niso sprejemljiva, možne so tudi manipulacije s študentskimi stališči (na primer z ocenami na podlagi enkratnih anket o profesorjih), vredna pa so resne obravnave.

3. Kaj je reforma? Za starejše nič posebno novega. Doživeli smo jih že več, nobena pa se še ni končala z javno oznanjenimi velikimi uspehi. V zadnjem času raje govorimo o dolgoročni preobrazbi, o procesu, v katerem postopno in z angažiranjem vseh rešujemo ključne probleme visokega šolstva v konkretnih družbenih razmerah. Za sedanjico reforma je značilna prav ta zavest o »dolgem pohodu«, v katerem je letošnja uvedba novih vzgojno-izobraževalnih programov le ena od faz bitke za izboljšanje in posodabljanje programov študija. Na vrsti je borba za izboljšanje pogojev za izvajanje programov, za nove prostore, opremo, računalnike, tujo in domačo literaturo, za povečanje števila pedagoško znanstvenih delavcev in ne nazadnje za povečanje vrednosti dela univerzitetnih učiteljev in asistentov. Zaradi takih nalog si tudi univerza prizadeva za močnejšo vlogo in za strokovnejšo presojanje izvajanja novih programov.

4. Novi programi so prinesli novosti v večino predmetov študija, pa tudi nekaj novih programov in predmetov. Povečalo se je število ur v štiriletnih študijih tako za predavanja kot za vaje zlasti pri ožje strokovnih predmetih. Utrdili so se temeljni strokovni predmeti, pri skupnih predmetih pa je prišlo ob sicer večjem številu ur celo do zmanjšanja števila ur pri predmetu SLO in DSZ (za 15 ur). Ponekod so na novo uvedli tudi tuj jezik.

Verjetno držijo ocene, da so finančni interesi (razumljivi zaradi sedenja prikrajšanosti) vodili VO v povečevanje števila ur in predmetov. Izpitov bo zato več (zlasti na štiriletnem študiju), ker bo ponekod tudi do 60 predmetov.

DK

23 Bojijo se tuje literature in časopisov. 22 Bojijo se svobodnega pretoka informacij. 21 Bojijo se televizijskih satelitov. 20 Bojijo se radijskih postaj. 19 Bojijo se glasbenikov in pevcev. 18 Bojijo se slikarjev in kiparjev. 17 Bojijo se igrancev. 16 Bojijo se novinarjev.

28 Bojilo se avtomatskih telekomunikacij s tujino. 29 Bojilo se pisalnih strojev. 27 Bojilo se pisalnih strojev. 26 Bojilo se pisalnih strojev. 25 Bojilo se pisalnih strojev. 24 Bojilo se pisalnih strojev.

delikt, poskušajoč z napadi na naš sistem ubraniti svoje »milijence«. Kje so ti zaščitniki svobode ustvarjanja in mišljenja, kadar sede na zatožni klopi delavec? To in takšno gibanje po robu kazenskega zakonika ni zgolj slovenska specialiteta — meni Pavle Car, javni tožilec Slovenije. To je, bi rekel, jugoslovanski patent.

Krivce za kuhanje te specialitete išče Car predvsem prav v pravosodju, saj trdi, da v naših zakonih še ni jasno potegnjena črta med besednimi in kaznivimi dejanji. Njegov kolega Dragiša Simić, javni tožilec Srbije, je takole samokritičen: Ne zamerite mi, če malo karikiram situacijo. Mislim, da destruktivno malomeščanske in ultraradikalistične skupine izkoriščajo položaj, ki jim ga nudimo. Na naše stroške delajo oni filme, izdajajo časopise, igrajo gledališke predstave, in nas v njih na lahek način napadajo. Mi pa se potem kregamo med sabo, naj jim prepovemo ali ne. Tako oni nič ne izgubijo, dobivajo še honorarje, pa kakšno nagrado, in če jim na koncu le prepovemo delo, dobijo reklamo doma in še bolj na tujem.

Kulturni in kavarniški »psovalci«
Simić je kategoričen tudi v trditvi, da je zloraba javne besede osnovna smer današnjega delovanja političnih delavcev v državi. (...) Kako je mogoče, da kavarniški psovalci gredo pred sodišče, kulturni »kritizerji« pa ne? Kaj vse so rekli o naši družbi v Društvu književnikov Srbije — če bi kdo iz Društva to izrekel za kavarniško mizo, bi kazensko odgovarjal. Tako pa, skrivajoč se za imu-

nostjo javnih delavcev, mnogi pisci in umetniki čenčajo »svašto« na tribuni na Francoski 7 — pravi Ostojić. Na listi teh malopridnih (nepodobnih) kritizerjev se nahajajo mnogi javni in kulturni delavci, pravi Pavle Car. »Zaščitniki levih in desnih strujanj. V Sloveniji so taki zbrani okoli Mladine. Nove revije, Odbora za zaščito mišljenja in pisanja, Fonda solidarnosti z disidenti brez zaposlitve (prvič slišim za to organizacijo v Sloveniji, op. p.) V Skopju okoli satiričnega lista Osten ter na Pravni fakulteti, na radiu in televiziji. V Mariboru okoli lista Katedra. V Beogradu okoli Studenta, Književnih novina, v že omenjenem Društvu književnikov in okoli sloveče »beogradske desnice«. Kot podpisniki mnogih kolektivnih postavk in zahtev se ti kritizerji združujejo, da bi zaščitili svoje somišljenike.«

V Tuzli sta bila upokojeni učitelj Obren Jović in zobni tehnik Jovan Nikolić nedavno obsojena na štiri oz. pet let zapor, ker sta se ukvarjala s sovražno propagando in žaljenjem države SFRJ. Med ostalim sta skupaj z dr. Bogdanom Antičem, zdravstvenim delavcem, poveljevala Dražo Mihailovića, govorec, da je »veči vođa i od Tita«. Morda bi se to sojenje v Tuzli končalo hitro in učinkovito kot mnogi drugi politični procesi pri nas, če se ne bi umešal Odbor za obrambo svobode mišljenja, ki mu načeljuje Dobrica Čosić, s petico (podpisal so jo Vuk Drašković, Vojislav Lubarda, Rajko Nogo

— Nacionalizem in antikomunizem jašeta po naših prostorih na istem konju, na roko pa jima gredo odtujene sile politične, finančne in ekonomske moči, ki so v vpregi z birokratskimi in odtujenimi strukturami iz ZKJ uspeli blokirati razvoj samoupravljanja. Dušan Dragosavac enostavno trdi, da imamo »zastoj v revoluciji«. Če bodo naši ekonomski, družbeni in politični problemi še dalje brenili, je iluzorno pričakovati, da bodo korenine politične delikvence poplujene čez noč. Zaporne kazni so stroge in pravične, trdijo naši tožilci. Kazenska politika je kolikor toliko izenačena. A političnega kriminala se ne da razbiti na ta način. Samo v Hrvaški je bilo lani prijavljenih zaradi napada na domovino in njen sistem več kot osemdeset mla-doletnikov. Pomladek »državnih sovražnikov« prihaja.

in Gojko Dogo), v kateri pri bosansko-hercegovskih institucijah iščejo zaščito obožnih pred kazenskim pregonom — pod izgovorom, da nista nacionalista, temveč patriota.

Pomladek prihaja
Po mnenju Pavleta Carja vse pogostejše pisanje peticij, pamfletov, parol, knjig in ustvarjanje raznih del s sumljivimi političnimi sporočili ustvarja pri mnogih mladih ustvarjalcih, pa tudi študentih in dijakih, lažno iluzijo o neki posebni svobodi govora: — V naših šolah je vse več otrok, ki po klopetih rišejo kljukaste križe, ustaške in četniške simbole. Zdi se mi, da je nekakšen zakasnel val zahodnega neokonzervativizma dosegel tudi našo deželo in da ga mi, posebno v Sloveniji, nekritično sprejemamo. O tej atmosferi, »ko je vse mogoče« so na nedavnem posvetovanju v Tuzi govorili tudi ostali jugoslovanski tožilci. Opazili so, da se pod vplivi nacionalistov vseh barv ljudje pričajo izmikati delu (štrajka se »na belo«, največ na Kosovem), da med katoliškimi prazniki mnogih ni v službo (v BiH in Hrvaški), da je vse več takih, ki grdo govore o Titu.

Šibenški kmet Ivan Jović z vzdevkom Dika je za trideset dni odšel v zapor, ker je na svojega prašiča izpisal parolo: Živel Tito. Dar Janeković je prejšnji mesec v intervjuju za Vjesnik iznesla nekaj primerov pesmi, karikaturne in afrozimov, objavljenih v beograjskem tisku, kjer se, kot misli, javno na zelo perfidni način blati, gazi in omalovažuje lik Josipa Broza Tita. Med temi afrozimi so bili tudi takile: »Živeo veliki vođa. Spomenulo se ne povratilo se!« »Zgaženi ne žele da skrenu sa njegovog puta!« »Dobro ga čuvaju, bi-će kao nov kad se povampir!« Zakaj se nam vse to dogaja? Janekovićeva pravi:

Janekovićeva pravi: — Nacionalizem in antikomunizem jašeta po naših prostorih na istem konju, na roko pa jima gredo odtujene sile politične, finančne in ekonomske moči, ki so v vpregi z birokratskimi in odtujenimi strukturami iz ZKJ uspeli blokirati razvoj samoupravljanja. Dušan Dragosavac enostavno trdi, da imamo »zastoj v revoluciji«. Če bodo naši ekonomski, družbeni in politični problemi še dalje brenili, je iluzorno pričakovati, da bodo korenine politične delikvence poplujene čez noč. Zaporne kazni so stroge in pravične, trdijo naši tožilci. Kazenska politika je kolikor toliko izenačena. A političnega kriminala se ne da razbiti na ta način. Samo v Hrvaški je bilo lani prijavljenih zaradi napada na domovino in njen sistem več kot osemdeset mla-doletnikov. Pomladek »državnih sovražnikov« prihaja.

PISMO IZ NOVEGA SADA KO MISLI — ZLO MISLI — ZLO MU SE PIŠE

Drugi drugovi, jedna TV reklama kaže: zajedno smo jači Daleko smo, među nama su jezičke i neke druge barjere. Možda mislimo slično, ali smo razbijeni, nepovezani, i time su naše akcije lokalne, osuđene na neuspah. Nekim čudnim putevima vaša »KATEDRA« je stigla u Novi Sad. Nekim PTT putevima, neka ovaj prilog stigne do vas, i neka ovaj prvi kontakt ne bude i poslednji.

OVIH DANA U NOVOM SADU JE AKTUELNA JEDNA ZGRADA U DUNAVSKOJ ULICI, ČIJI SU PROZORI DISKRETNOST POKRIVENI REŠETKAMA I KOJU NAJČEŠĆE ZOVU ZATVOR, ONA JE TU STAJALA I PRE ALI NIJE IZAZVALA INTERESOVANJE. SADA DA, JER U NJOJ SEDI... ČOVEK, NARAVNO, PROTIV SVOJE VOLJE, A NA OČIGLED SVIH.

... naslednjih 7 vrstic je izpuščenih, ker bi lahko avtorjev dvom v krivdo prof. Petrovića žalil sodišče. Tudi njegovo mnenje o delovanju pravnega sistema v naši domovini bi lahko kdo vzel za žalitev, ki se morda prejana po uradni dolžnosti... Isti komentar velja za vse v članku izpuščene besede in stavke... JER: SVAKO OD NAS JE POTENCIALNI KRIVAC — NE ZATO ŠTO BISMO MOGLI URADITI NEŠTO ŠTO JE ZABRANJENO. VEČ SMO URADILI. A STVAR JE VOLJE ONIH, DA LI ČE NAM BITI SUDENO ILI OPROŠTENO. OSTAJE NAM STRAH. ... 6 vrstic... ALI U TOM SLUČAJU SVI SMO MI KRIVCI. (5 besed) — JEDNA MASOVNA PARANOJA I OTRPILIKE ONA SITUACIJA ČESTO VIDENA U AMERIKI FILMOVIMA: ... »SVE ŠTO OD SAD KAZETE, MOŽE SE UPOTREBITI PROTIV VAS... ALI MOŽETE ČUTATI. I NE SAMO TO: MOŽETE I NEMISLITI. A KO VEĆ MORATE, ČINITE TO ONAKO KAKO VAM MI KAŽEMO. TAKO VAM JE LAKŠE: MI ČEMO SMISLITI, A NA VAMA JE SAMO DA USVOJITE.

DELIKT MIŠLJENJA — ... 12 besed... IZVRSTNO FUNKCIONIŠE, ZA RAZLIKU OD OSTALIH DELOVA KZ KOJI SE BAVE DELIKTIMA »OBROVAC«, »VELIKI TRANSPORT«, »VELIKA NEZAPOSLJENOST«, »INFLACIJA«... 19 vrstic... ZATVORENIK S POČETKA JE PROFESOR DR. DRAGOLJUB PETROVIĆ, KOJI JE NAPISAO ČLANAK NA OSNOVU KOG JE OSUĐEN. TO JE KONKRETNA PRAKTIČNA PRIMENA ONOG DUHA ZAKONA IZ KOG PROIZILAZI POMENUTI ČLAN, PROFESOR JE OSUĐEN KOD SUDIJE ZA PREKRŠAJE. TO ZBOG VEĆE BRZINE I EFIKASNOSTI PREKRŠAJNOG POSTUPKA. ALI TO NE MENJA STVAR. AKO SE DAKLE OVAKAV »DUH« ZAKONA I SA NJIM POMENUTI DELIKT ODBACE, TADA JE IZLUŠNO RAZGOVORATI O KRIVICI ILI NEKRIVICI, A ZA SADRŽAJ SAMOG ČLANKA KOMPETENTNI SU NAUČNICI, ISTORIČARI... A NIKAKO NE SUDIJE, VLAST I POLICIJA. TEKSTA MNOGI NI U OVOM GRADU NISU PROČITALI. (A TO JIM NE SMETA, DA O NJEMU SUDE) ALI MI SMO NA TO NAVIKLI. NEDAVNO NISMO GLEDALI JEDNU POZORIŠNU PREDSTAVU, A TRAJENO JE DA SE IZJASNIIMO PROTIV NJE, JER SU TAKO ODLUČILI DRUGOVI KOJI JE TAKOĐE NISU VIDELI I

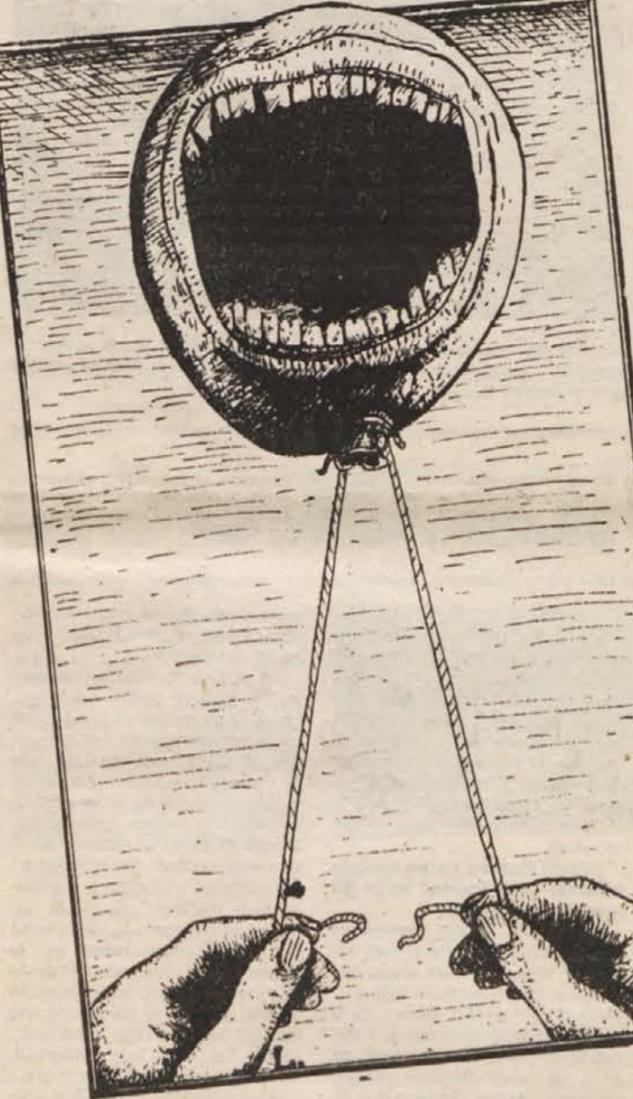
KOJI SE U POZORIŠTE RAZUMEJU NEKAKO INSTINKTIVNO... 4 vrstice... STARI NEPRIJATELJI SU BIVŠI, ZABORAVLJENI, NEZANIMLJIVI, OSTALI SU SAMO PRIJATELJI. NO NEKI OD NJIH, DA BI PRIKRILI SVOJE PRLJAVE RADNJE, PROGLAŠAVAJU SVOJE NEPRIJATELJE ZA OPŠTE I POSEBNO SU EFIKASNI ONDA KAD NEKO UKAŽE NA NJIH — PRAVE I OPŠTE NEPRIJATELJE.

TEKST KOJI GOVORI O PROŠLOSTI, PUKA JE ISTORIOGRAFIJA, JALOV I NEINTERESANTAN, AKO NAS NE UČI KAKO DA SE PONAŠAMO SADA, AKO IZ PROŠLOSTI NE IZVLAČIMO ISKUSTVA, AKO NE PREPOZNAJEMO »SADA« U »PROŠLOM«. JER PROŠLO SE IZMENITI NE MOŽE. NAS INTERESUJE SADA I BUDUĆE. PROŠLOST JE PROŠLA — A MI NISMO OSVETOLJUBIVI. TO JE RUŽNA OSOBINA. I AKO ČITAMO »ODBRANU SOKRATOVU«, TO JE ZATO JER JE JOŠ VEK AKTUELNA. IZ ISTIH RAZLOGA SE BAVIMO FENOMENOM STALJINIZMA KOJI JE ZVANIČNA PROŠLOST. IZ ISTIH RAZLOGA JE I »POMIRIMO PRIJATELJE — NEPRIJATELJI SU SMIRENOPUČAN ČLANAK.

REAKCIJA VLASTI JE POZNATA. BORCI I OMLADINSKI FUNKCIONERI SU ZESTOKO NAPALI PROFESORA. NEKO JE NAPISAO DA JE ŠTETA ŠTO SE NISU OGLASILI I KAD JE BIO U PITANJU LOPOVLUK ZVANI »VELIKI TRANSPORT«, ODNOSNO NEZAPOSLJENOST MLADIH. OMLADINSKI FUNKCIONER JE KAO EKSPONENT MLADIH NAAŠAO DA JIM JE JEDAN PROFESOR VEĆA SMETNJA I PROBLEM, IAKO SE TI ISTI MLADI, STUDENTI FILOZOFSKOG FAKULTETA, NISU IZJASNILI PROTIV PROFESORA I JEDNODUŠNO SU SE SUPROSTAVILI PAROLI, SPREJOM ISPISANOJU NA FASADI FAKULTETA, KOJA JE TRAJALA IZBACIVANJE PETROVIĆA SA FAKULTETA. STUDENTI NISU IŠLI DALJE JER JE TO U OVOM GRADU OČITO OPASNO. VIDELI SMO KAKAV JE REVOLVERAŠ NJIHOV FUNKCIONER A ŠTA TEK DA OČEKUJU OD OSTALIH »STRUKTURA«.

DODUŠE NASUPROT ONOJ PAROLI POJAVILO SE PAR LETAKA SLEDEĆE SADRŽINE (faksimile) (po majski spremembi uredništva Katedre se je letak žal izgubil) ZEŠĆE REAKCIJE SU STIGLE IZ BEOGRADA. U ODBRANU PETROVIĆA STALI SU KNJIŽEVNI PREVOĐICI, DRAMSKI PISCI, MNOGI POJEDINCI KOJI SU PUTEV PISAMA NA SVE MOGUĆE ADRESE NASTOJALI DA IZDEJSTVUJU OSLOBODENJE... UDRUŽENJE KNJIŽEVNIKA SRBIJE JE ORGANIZOVALO PROTESTNE VEČERI, KOJE SE ODRŽAVAJU SVAKOG PONEDELJKA U PROSTORIMA UDRUŽENJA, NA KIJAMA UZIMAJU UČEŠĆE MNOGI INTELJEKTUALCI — PROFESORI, PISCI, FILOZOFI, NAUČNICI... I KOJE SU VRLO POSEĆENE OD STRANE OBIČNOG GRADANSTVA... PRAVDOLJUBIVIH LAIKA. PROF. DR. BRANKO HORVAT SUDENJE PETROVIĆU NAZIVA »PREKRŠAJNOM LAKRDIJOM U NOVOM SADU... KOJOM JE NANEŠENA OZBILJNA ŠTETA MEDUNARODNOM UGLEDU SFRJ I POLITIČKOJ STABILNOSTI ZEMLJE...« DALJE DODAJE DA JE NAŠ PRAVOSUDNI SISTEM IZVRGNETU RUGLU... NO SVE JE OVO ZA SADA BEZ REZULTATA. PROFESOR ČE ODLEŽATI SVOJE. ALI TREBA SE BORITI DA UBUDUĆE NE BUDE OVAKVIH SLUČAJEVA — NARAVNO NA NAČIN VLASTI.

drugarski pozdrav
Nenad Popov
Novi Sad, 15. 3. 1986.

Nimam ust in moram kričati

Zaporne kazni so stroge in pravične, trdijo naši tožilci... Ta tekst bi bil smešen, če ne bi bilo človeku po branju slabo. Toda hudič (ozlroma Godelov izrek) nikoli ne počiva in tako je tovariš Pavle Car, naše slovenske gore list (verjetno s pomočjo novinarjeve nerodnosti) vthotapil v sicer ideološko neoporečne sestavek neka disonantnih tonov: (1) zavito je bralce opozoril, da izmečki, o katerih govori članek trdijo, da hočejo deželo rešiti, ne pa pognati v zrak (Zakaj bi bilo deželo treba reševati in pred kom? »O bog, mojih prijateljev me obvarji; sovražnikov se bom že sam!«, in (2): pokaral je intelektualce, da skrbijo le zase, ne zganejo pa se, »ko sede na zatožni klopi delavec«, zaradi, predpostavljamo, političnega delikta. Car tudi, če ga prav razumemo, opozarja, da naša družba ni sposobna zaščititi delavcev brez pomoči intelektualne srenje in pravzaprav poziva razumnike, naj že vendar ustanovijo komite za obrambo delavcev po vzoru poljskega KOR iz 70-ih let... Drzne, imaginativne misli za javnega tožilca v socialistični državi. Zavaljo teh lepih karakternih potez, in zato, ker nas je njegova kanonada grešnih imen zabavala, uredništvo KATEDRE tov. Carja ne bo tožilo. In verjetno mu tudi nihče od njegovih kolegov ne bo delal težav, čeprav bi se dalo udobno zagovarjati obročnico, da je zgrešil kaznivo dejanje po 133. členu KZ, ker je neresnično in z zlobnim namenom prikazoval stanje v državi. Hudobnim namenom? Tov. Car je kot republiški javni tožilec dovolj dobro obveščen, da pozna resnično stanje in tudi noumen ni. P. S.: Tovariša Carja bi bolj cenili, če bi se od intervjujevega članka »prispevka nisem avtoriziral« ogradil 28. avgusta, po izidu revije, in ne žele po skupni izjavi komisije za zaščito mišljenja in urednikov prizadetih sl. revij (Delo in Dnevnik, 19. 9., Teleks, 25. 9., Carjev odgovor Delo, 20. 9.)

INTERVJU, 15/8/86

Marko Lopušina
Intervju, 15/8/86

Podaci nas takođe opominju da je većina optuženih (389 lica -86,3%) prekršila naše krivične zakone zločinom, tj. stvarajući verviše da glavna reč u tom sumnjivom društvu protivnika vode ljudi račvastog jezika.

Ako je suditi po činjenici da »politički« (dvojica na 100 000 žitelja) čine samo 0,31 odsto svih optuženih u Jugoslaviji, moglo bi se posni. No, ako se pogleda za šta ih tužnici terete, vidi se da je najveći broj »sudski pozvanih ljudi« (288 ili 63,8 odsto) optuženo zbog težih krivičnih dela (neprijateljska propaganda i izazivanje nacionalne, rasne i verske mržnje), a nešto malakših (povreda ugleda SFRJ, širenje lažnih vesti), a sto) zbog najtežih krivičnih dela (protiv samoupravljanja i bezbednosti ne?)

(...)
»Človeške pravice in svoboščine bo treba uskladiti z načeli, ki so v družbi uradno proklamirana. Tovariš Mikulič je med potekom nekaterih sodnih procesov proti intelektualcem v Bosni in Hercegovini javno bremenil obtožene, še preden so bile izrečene sodbe (zato so bile, morda, tudi sodbe tako stroge). Meščansko demokracijo bi bilo koristno najprej doseči in šele potem preseči.«

(...)
Predrag Matvejević
pismo o toltvah predsednika
zvezne vlade, Nova revija
48/49, str. 807—808

»Takojo po aretaciji 21. XI. 1980 v Zagrebu so me zaprli v mrzlo betonsko celico (brez odeje) in me čez tri dni premestili v temnico brez zraka, kjer sem v popolni temi, ne da bi karkoli použil, ždel ves ponedeljek in torek (25. XI.) do srede dopoldan. Ta temnica je najzloglasnejša celica v kleti Preiskovalnega zapora (Petrijnska ulica 12), uporabljajo jo izključno za kaznovanje kršilcev hišnega reda, strazarji pa tudi kot stranišče. (...)

Januarja 1982 sem preživel deset dni v bolniški stavbi na Golem otoku. Zbolel sem namreč za pljučnico in dobil močna alergenska vnetja po telesu in rokah — posledica čiščenja težkega kamena po miniranju ali pobiranju zajedalcev z grmov in redkih dreves.

Neozdravljenega, skoraj enako bolnega so me odpeljali na raport k direktorju KPĐ Siliću, (...). Direktor je rekel, da me bo vrgel in kletko in bom umri v temi od mraza in lakote. (...)

V tisto vlažno betonsko temnico se me vrgli 30. januarja 1982. Vkopana je kakih 5 metrov pod površjem zemljišča, ki obdaja stavbo. Od okenske odprtine do tal zgoraj se razteza skala, dobra dva metra dolga. Samica, v kateri sem čemel, je noč in dan temna, saj je svetloba dneva ne more doseči. Kaznjenci ji pravijo KLETKA, ker v njej ne moreš napraviti dveh korakov — moraš kvečjemu stati ali sedeti, zgrbljen v kotu ali na pogradu. Strazarji so mi slekli vso obleko, ki bi me mogla varovati pred mrazom, mi vzeli čevlje in me tako — gola, izpostavljenega, brez odeje, bošega — med smehom zaklenili za težka železna vrata pa me pustili, da preživim deset dni v kletki, če bom mogel. Temperatura je padla na minus 5 stopinj, (...)

Dobroslav Paraga
Nova revija 48/49, str. 814—817
(Paraga je bil obsojen na štiri leta kot avtor in zbiralec podpisov za petico o amnestiji političnih zapornikov v Jugoslaviji. (op. ur.))

(...)
Tako so, po izjavah tega izvedenca, »iskanje pravice« in »omalovaževanje sodišč in drugih instanc vse do zveznih organov« očitne indikacije težkega duševnega obolenja in t. i. verbalne agresije. (...)

Lahko bi navedli tudi nove primere, kakršen je recimo, kaznovanje Dragomirja Dragičevića, rojenega leta 1913, ki so ga v 85. letu poslali v bolnico za duševno bolezo zaprtega tipa, kjer je prebil 29 mesecev, ker je v kavarni vprašal: »Kdo je ta tule?« in pokazal na sliko J. B. Tita.

(...)
Zato še enkrat predlagamo, da se ti primeri najresneje preučijo, da se omenjeni obsojenci spustijo na prostost in da se z noveliranjem KZ SFRJ vnaprej prepreči, da bi bil kdorkoli obsojen na ukrep časovno neomejene nastanitve v duševni bolnici zaprtega tipa zaradi tistega, kar misli in govori.

Mišljenjski delikt kot duševna bolezen
Odbor za obrambo svobode mišljenja in izražanja
Nova revija 48/49, str. 798-801

ali posebej zato, ker se tisto ni toliko manifestiralo v dvoranah, v katerih se je razpravljalo o civilni družbi in državi, univerzi, štafeti, realnih prostorih drugačnosti itd., ampak zunaj njih: v propagandi, na koncertih, na stojnicah pisane palete teh in onih gibanj. »Užitek spremljanja Mladinskega festivala« ni bil utemeljen v razliki med »fiktivno frontno institucijo (...) in frontnostjo delovanja«, ampak v prikazovanju, javnem nastopanju ZSMS pred bolj ali manj naključno novogoriško publiko in preko sredstev javnega obveščanja pred slovensko in jugoslovansko jav-

so znali ali pa se niso hoteli odzvati na sobotne (20. 9.) mirovniške demonstracije v Trstu, na dimnikih termocentralne v Miljah, na realne prostore drugačnosti v Sloveniji itd. Kljub temu je bil propagandni, manifestativni učinek dosežen. ZSMS je nastopila kakor ne zna in ne more nastopiti nobena od konvencionalnih republiških ali zveznih partij, alternativne predloge v zvezi s štafeto in načinom praznovanja Dneva mladosti ter skupaj z njimi ZSMS samo, pa po končanem festivalu premelevajo vsi za to poklicani in nepoklicani.

(Nova in Stara) Gorica 86

nostjo. Reki bi lahko, da je bil ta užitek že vsekoli načrtovan, programiran kot užitek mladinske organizacije same, kot njen lastni užitek. Politična organizacija je uživala v svojem vnanjem izrazu sile, celokupnosti, v razkazovanju in razstavljanju tistega, kar ji je od novomeškega kongresa sem uspelo pod-staviti pod svoj lastni pojem. Zunanji lesk institucije je v očeh opazovalca močno zbledel zaradi preloma med tistimi zunaj in tistimi notri, v dvoranah, zaradi inertnosti obojih, razstavljajcev in razstavljenih, ki se ni-

Novogoriški festival — je vsaj v Sloveniji — zakoličil prostor tripartitne partijske (politične) kompleksnosti: partije, ki se ima za delavsko in deluje kot konvencionalna, okorela partija, fronte, ki bi rada bila to, za kar se imenuje ter partije, ki hoče biti fronta, deluje pa kot sodobna partija. Stvari so torej takšne, kakršne so.

Miran Lesjak

Mojmir Ocvirk, šef za informiranje na RK ZSMS, na press konferenci v Novi Gorici: Šele preko zabave in umetnosti je mogoč politični užitek.

Z MANIFESTACIJO ZA MANIFESTACIJO

Dejstva:
1. Od 19. do 21. septembra letos je v Novi Gorici v organizaciji Republiške konference ZSMS potekal Mladinski festival.
2. Udeležili so se ga tudi predstavniki mariborske mladine, ki so v jugoslovansko Gorico dopotovali z avtobusom. Podpisani z vso odgovornostjo izjavlja, da niti v Novi Gorici niti v njeni okolici ni opazil letala (ali helikopterja) mariborskega aerodroma.
3. Številna mariborska delegacija se je v velikem mestu kakor da izgubila.
4. Potovalke so bile ob prihodu v Maribor precej težje kot ob odhodu.

Definicije
(F. Verbinc — Slovar tujk), geslo:
1. festival — večja slavnostna prireditve v kulturno umetniškem sporedom, navadno periodična.
2. manifestacija — a) očitovanje, razodevanje, vnani izraz (sile, odobravanja, itd.); b) javno izražanje ali izraz nečesa; c) javen nastop množic, izra-

žajo njihove simpatije, solidarnost in podobno.
Pokongresne ofenzive so bile pričakovane. Prvo, v smislu javnosti in legitimnosti, je sprožila republiška mladina, ki je namesto vsakojesenske mladinske poletne politične šole («zadnja» je bila v Mariboru) tokrat organizirala Mladinski festival. Razumevanje tega je možno samo ob umevanju razlike med njim samim in okorelo ter preživelo MPPS. Tako vsaj nas prepričuje propagandni razglas RK ZSMS, ki je bil objavljen v letošnji 20. številki Mladine in od koder si bomo v nadaljevanju za lastne potrebe sposojali citate.
Za kakšno razliko gre, za formalno ali vsebinsko? Očitno je bilo, da je šlo slejkoprej za poskus umestitve razlike v formi, vendar ne razlike med šolo in «šovom» (show!), temveč razlike med ZSMS in «zgodovino političnih organizacij v Jugoslaviji». Poskus je organizatorjem uspel. Konvencionalno mo-

notonost sejnih dvoran, zaključkov, resolucij, je obogatila nedoločna zmes maskarade gibanj, rock koncertov, video programov, gledaliških predstav in tako dalje. Če si je letos v Krškem ZSMS to samo prizadevala, pa se je v Novi Gorici tudi v resnici predstavila kot sodobna politična partija.
Za pojasnitev ključnih terminov prireditve s popularizacijskim značajem nam mora biti dovoljena uporaba poljudnih, lahko umljivih priročnikov. Koga ali kaj so torej organizatorji Mladinskega festivala slavili z «večjo slavnostno prireditvijo...»? Pravilo že postaja, da organizatorji takšnih ali drugačnih političnih zborovanj ne morejo (ali pa nočejo) postreči radovednežem s podatki o politično-profesionalni strukturi udeležencev teh zborovanj. Odsotnost tovrstnih podatkov na Mladinskem festivalu je uspešno nadomestila iskrenost razpravljajev na okrogli mizi «Kakšne in katere manifestacije», na kateri se je več kot 90 %

tistih, ki so se priglasili k razpravi predstavilo: »profesionalec«, »plačanec«, itd. »Na neki način omejen vstop« na razpravo se je sprevrgel v zrcalno sliko lanskoletne MPPS. Namesto pobudnikov, iniciatorjev, pripadnikov gibanj, mladincev, so seje dvorane zapolnjevali aparatčiki mladinske politične organizacije. Mladinski festival je bil z ozirom na strukturo svojih udeležencev in gostov elitna, ne glede na hoteno zaprta manifestacija nekkih partijskih voditeljev, je bil propagandna manifestacija organizatorja samega — Republiške konference ZSMS — ki se je s to prvo pokongresno prireditvijo tudi javno inavguriral pred svojim članstvom. (RK) ZSMS je v javnosti slavila samo sebe. Geslo organizatorjev festivala — »Z manifestacijo nad manifestacijo« — se je na kraju samem modificiralo v geslo »Z manifestacijo za manifestacijo.«
Tistega, kar naj bi ta manifestacija-javno očitovala, razodevala, izražala, nikakor ne kaže spregledati, še prav

ŠTAFETA: TRADICIJA, IDEOLOGIJA

KDO JO ŠE HOČE?

Zavrelo je na letošnjem zveznem mladinskem kongresu, na katerem je bila prebrana peticija ljubljanskih študentov in mladincev proti štafeti mladosti in obstoječemu načinu praznovanja Dneva mladosti. Najbrž je bil to eden od razlogov, da so spremljevalci dvema od gostov Mladinskega festivala, Milanu Lazoviću, sekretarju zveznega odbora za pripravo Dneva mladosti in Zoranu Andelkoviču, članu predsedstva ZSMJ, svetovali, da naj v «levjem žrelu», v katerega sta se podajala, uporabita vso politično modrost. Za kakšne vrste politično modrost je šlo, se je izkazalo na okrogli mizi «Kakšne in katere manifestacije.» Medtem, ko je Zoran pogumno posegal v razpravo z ekskurzi o pomenu krepitve bratstva in enotnosti, o nujnosti združevanja mladih v Jugoslaviji, pa je njegov »drug Lazo« (Z. A.) ves čas trajanja okrogle mize vztrajno molčal. Na plan so ga izbežala šele neposredno nanj naslovljena vprašanja pred zaključkom razprave. Zoran in Lazo sta postala bolj zgovorna v intervjuju, ki ga je takoj po končani razpravi izvedla koalicija novinarjev Katedre, Tribune, Večera, Radia študent in Radia glas Ljubljane. Zaradi prostorske stiske smo bili prisiljeni skrajšati intervju na minimum. Skrajšan zapis podlugo uro trajajočega pogovora vam na tem mestu dajemo v branje.

Kakšen lev je 20. septembra domoval v okrogli dvorani Delta centra v Novi Gorici? Najbolj radikalne zahteve so postavljali predstavniki ljubljanske študentske organizacije. Zahtevali so namreč, da naj se štafeta ukine, ker je preživela in še posebej po Titovi smrti nesmiselna. Če pa že mora biti, potem jo naj nosijo in predajajo stari mladim, s čimer bi bilo poslanstvo štafete dosti bolj logično izpeljano (avtor tega članka mora priznati, da si ne more predstavljati prizora, v katerem bi eden od naših politikov, npr. Stane Dolanc, predajal štafeto študentu Andreju Rusu, ki je gornji predlog podal). »Množična telovadba na stadionu JLA (peticija UK ZSMS LJ) naj se ukine. Dan mladosti pa naj se praznuje kot Dan civilne družbe z množičnim rajanjem in praznovanjem društev in posameznikov, klik, skupin, teh in onih osnovnih organizacij itd. Zapisati še velja, da so iz različnih razlogov (finančni, ideološki, politični) proti sedanjim štafeti in «telovadbi» protestirali vsi razpravljajci, nianse so obstajale le v njihovih stališčih, kaj početi s to dediščino.

Sklepov ni bilo nobenih (na festivalu jih namreč ni mogoče sprejemati), zaradi česar si je najbrž še najbolj oddahnilo republiško mladinsko vodstvo. Štafeta odhaja prihodnje leto na pot iz Slovenije. Samo šušljalo se je, da so vsi «deali med nami in onimi» že sklenjeni in da štafeta bo. Če ne bo šlo drugače, bodo bojda v Sloveniji razpisali natečaj za tiste, ki bi kovinsko palico želeli ponesti po domovini. Ali bo, kako bo in na podlagi česa bo o tem vročem vprašanju odločala mladinska javnost, se še ne ve. Bralci Katedre (in Tribune) imajo to srečo, da se bodo lahko odločali tudi na podlagi tega intervjuja. Ostalim naj bog pomaga, če jim ne bo prej kdo drug!

M. L.

(Miran) Razprava o bodočnosti štafete mladosti oz. o bodočnosti prireditve na stadionu JLA se je končala. Kako ocenjujeta to razpravo na Mladinskem festivalu?
Andelkovič: Vsaka razprava, ki se vodi z namenom, da bi se izboljšala neka manifestacija — torej tudi manifestacija ob 25. maju — je koristna. Slabo bi bilo, če manifestaciji ob Dnevu mladosti ne bi dali neke nove vsebine. Z

(1.) Lazović: Pravo koncepcijo še zmeraj iščemo. Ni tako preprosto narediti nekaj novega, neko alternativo. Kaj pa, če tudi ta alternativa ne bo tisto pravo?

ustaljenimi okvirji ne bi dosegli namena te prireditve, ta pa je — združevanje, ne samo mladincev, ampak vseh, ki prihajajo na to prireditev. Razprava je torej bila koristna.

Kljub temu pa mislim, da je bilo premalo konkretnih predlogov, kako izboljšati tako centralno proslavo kot tudi vse proslave ob Dnevu mladosti tja do 25. maja. O tem bi morali imeti širšo razpravo, v kateri bi morali slišati konkretne predloge mladih.

(Miran) Kakšne predloge imaš v mislih?

Andelkovič: Prireditve ob Dnevu mladosti mora biti samo povod za večje in konkretnije akcije mladinske organizacije v vsaki dani sredini...

(Miran) Toda Univerzitetna konferenca ZSMS v Ljubljani je dala predloge o tem, kako naj v prihodnosti izgleda — ta tako štafeta mladosti kot prireditve v Beogradu!

Andelkovič: UK ZSMS je dala samo predloge, kako naj izgleda prireditve, podala je samo svoje mišljenje in pripombe, zaradi katerih naj prireditve ne bi samo svoje mišljenje in pripombe, zaradi katerih naj prireditve ne bi bilo. Vsaj jaz sem to tako razumel. Toda UK ZSMS ni podala svojega mišljenja o tem, kakšna bi naj bila prireditve, da bi bila bolj koristna za širšo množico mladih ljudi, da bi med njimi širila mladinski aktivizem, jih združevala, itd., itd. Univerzitetna Konferenca mora

torej razmisliti, kako izboljšati program aktivnosti ob Dnevu mladosti in ob tej manifestaciji.

(Miran) Ali to pomeni, da naj Univerzitetna konferenca Zvezni konferenci ZSMJ dostavi svoje pismene predloge, ki jih je danes podala tukaj?

Tudi pismeno, zakaj pa ne! Ni najbolj bistveno to, ali si bomo dopisovali, ali obstaja nek uraden dokument. Bistveno je to, ali se

razumemo, kaj želimo z vsako manifestacijo, oz. ali je to, kar predlagamo, sprejemljivo za širši krog mladih ljudi in ostale.
(Dragica) Lazar, ti si že dve leti sekretar zveznega odbora za pripravo Dneva mladosti. Ali si to današnje razpravo, kakor tudi prejšnje razprave o spremembah Dneva mladosti, razumel kot nezaupnico odboru, in samemu sebi?

Lazović: Ne, nisem. Izkušnja, ki sem jo dobil z današnjo razpravo, je zame zelo koristna. Razprava je bila dobra, vsebinska. Sicer se nisem strinjal z nekaterimi razpravljajci, vendar verjamem, da v resnici mislijo tako, kot so govorili.

Mislim, da ne gre za nezaupnico. Danes sem pozabil povedati, da je ne glede na to, da kritiziramo Dan mladosti, da govorimo o tem, ali je vsebina Dneva mladosti ustrezna in primerna senzibilnosti mlade generacije očitno, da se na Dnevu mladosti dela. Dan mladosti je akcija z najširšo jugoslovansko dimenzijo, zajema vso državo, takorekó vsa mesta. To, da se nekaj dela lahko kritiziramo. Na nekaterih področjih mladinskega delovanja nimamo skrajnih nobenih rezultatov, torej nimamo niti priložnosti, da bi kritizirali nekaj, kar ne obstaja.

(Dragica) Sprašujem te zato, ker je tudi kongres sprejel oceno, da je proslava Dneva mladosti zastarela. Kaj to pomeni za odbor?

Andelkovič: Nekatero forme moramo spremeniti. Smo dinamična družba, družba, ki se spreminja, ki presega določena družbena stanja, itd. Zaradi tega mora tudi Dan mladosti kot del družbene totalitete imeti svoje spremembe, ki grejo vstič z družbenimi gibanji, z interesi mlade generacije, njene senzibilnosti. Poslušaj za spremembe torej moramo imeti.

(Miran) Katere so po tvojem mnenju tiste forme, ki bi jih morali spremeniti?

Andelkovič: Skupni imenovalec je zelo težko najti. Tukaj sem slišal del tega, kar misli slovenska mladina. Slišati moramo tudi mišljenje drugih sredin. Mislim, da je nekaj potrebno spremeniti. V današnji razpravi sem povedal, da smo po javni razpravi sprejeli platformo, katere aktualnost je še zmeraj prisotna. Platforma je v resnici dovolj širok dokument za vsakogar, ki si želi vnašati spremembe, in to mu tudi omogoča. Platforma je torej odprta, ker celo zahteva, da se Dan mladosti izboljšuje in spreminja. Na nas, na našem znanju in izkustvu ostaja, da vnesemo nove vsebine, ki bodo ustrezale temu času in tej generaciji.

(Andrej) Eksplicitno, posebej je bilo danes poudarjeno, da se ne postavlja pod vprašaj praznik, t. j. Dan mladosti, ampak da je vprašljiva manifestacija, ki ta praznik

jemo. Toda na nek način je kljub temu potrebno predstaviti, oblikovati predloge.
Ko razpišemo natečaj, nam avtorji predlogov podajo svoje poglede na prireditve. Analogno temu bi morala ravnati tudi Univerzitetna konferenca. Peticija (gre za peticijo ljubljanskih študentov in mladincev 12. kongresu ZSMJ, op. M. L. zahteva spremembe, vendar jih samo taksativno našteva v petih točkah. Kaj je vsebina? Že nekaj let govorimo o jugoslovanskih srečanjih mladih, že nekaj let elaboriramo to idejo, letos pa smo pripravili nekaj, kar je kompromis z integralno varianto teh srečanj. Pravo koncepcijo še zmeraj iščemo. Ni tako preprosto narediti nekaj novega, neko alternativo. Kaj pa, če tudi ta alternativa ne bo tisto pravo? Za to gre.

Jugoslovanska srečanja mladih smo uvedli skozi velika vrata kot neko novo vsebino. Osebnost sem prepričan, da gre za dobro vsebino, toda pri realizaciji koncepcije se je pokazalo, da je šlo samo za priseganje nanjo in da do nje same sploh še nismo prišli.
(Andrej) Toda bilo je postavljeno vprašanje, kaj opravičuje samo štafeto? Zakaj prav štafeta? Kakšen pomen ima sploh še štafeta?

Andelkovič: Če se pomen štafete zreducira samo na to, da se nosi, potem ni potrebna. Toda, če s prihodom v neko sredino pomeni zaključek določenih mladinskih aktivnosti, če je dan njenega prihoda hkrati tudi dan, ko so mladinci dobili svoj prostor, dan, ko so si zagotovili boljše študentsko in dijaško nastanitev, potem štafeta lahko ima svoj cilj. Vsak od nas ima idejo o tem, kaj in kako bi bilo treba spremeniti praznovanje Dneva mladosti, vendar pa je vprašanje, kako priti do rešitve, ki bo sprejemljiva za vse. Če bi moral sam nekaj spremeniti, bi tistih 50 000 ljudi, ki pridejo na zaključno svečanost za tri dni

(2.) Lazović: Če torej govorimo o svetovnih estetskih kriterijih, smo to prireditve (ob Dnevu mladosti, op. M. L.) vendarle napravili po svetovnih standardih. Govorim o estetskem pomenu.

spremlja. Mislim, da nisi odgovoril na vprašanje, ki je bilo postavljeno že na začetku, namreč, kaj misliš o postavljenih alternativah. Alternativne ne pravijo »nečemo Dneva mladosti, hočemo turizem«, ampak »hočemo Dan mladosti na drugačen način«. To je v skladu s platformo, vendar...

Lazović: Razumem, kaj hočeš povedati. Malo prej je rekel Zoran, da ni potrebno, da si dopisu-

42 Bojlo se vohunov. 43 Bojlo se za svoje vohune. 44 Bojlo se za svoje vohune. 45 Bojlo se za svoje vohune. 46 Bojlo se za svoje vohune. 47 Bojlo se za svoje vohune. 48 Bojlo se za svoje vohune. 49 Bojlo se za svoje vohune. 50 Bojlo se za svoje vohune. 51 Bojlo se za svoje vohune. 52 Bojlo se za svoje vohune. 53 Bojlo se za svoje vohune. 54 Bojlo se za svoje vohune. 55 Bojlo se za svoje vohune. 56 Bojlo se za svoje vohune. 57 Bojlo se za svoje vohune. 58 Bojlo se za svoje vohune. 59 Bojlo se za svoje vohune. 60 Bojlo se za svoje vohune.

zbral na nekem kraju, kjer bi se lahko skupaj hranili, družili in spali ter gledali programe — morda celo tistega na stadionu JLA — in se tako dosti bolje spoznali. Vprašanje pa je, kako vse to združiti, povežati in videti, kaj je najbolj sprejemljivo za širšo množico mladih ljudi.

(Matjaž) **Kaj misliš, kakšna je dejansko ta štafeta?**

(3.) Lazović: ... gledal sem prihod predsednika Tita v Korejo. Meni so te vrste prireditvev, srečanj, zelo všeč. Mislim, da je to v tem žanru resnično neki vrhunec.

Od sredine do sredine je različna. Letos sem namerno preživel tri dni v Gornjem Milanovcu, ker sem lani — še preden je štafeta krenila iz Srbije — sodeloval v razpravi o tem, kaj naj mi v Srbiji, od koder štafeta odhaja na svojo pot, storimo za to, da jo sprememo z ozirom na prejšnja leta. Prejšnja leta je prihod oz. odhod štafete pomenil, da je imel predsednik občine, predsednik partije ali pa vsaj predsednik mladine veliki govor, v katerem se je obračal na množico in se kazal velikega, ker je to in to prebral. Mi smo menili, da je to odveč in da v letu 85 tega ne sme biti. Štafeta ne sme biti cilj, zaradi nje se ne sme postavljati odra, zaradi nje se ne sme pripravljati gala predstave, na kateri bi nekdo od učenih ljudi v občini prebral množični referat in tako naprej. Štafeta mora imeti drugačno vsebino. V nekaterih sredinah je to uspelo. Trenutno v Srbiji nikjer ne berejo takšnih referatov — pravim, da sem prisostvoval štafeti v tistih dveh dneh — vendar pa se je vsebina platforme iz 85. leta ponekod ohranila, drugod pa ne, ni uspelo. Tam, kjer nam je to uspelo, mislim, da štafeta zadovoljuje in je potrebna, da štafeta mora biti. Tam pa, kjer prireditve ne uspe, moramo skupaj preučiti, kaj storiti, da bi uspela. V nasprotnem primeru naj se štafeta giblje samo v tistih sredinah, v katerih obstajajo rezultati, v tistih okoljih, v katerih je štafeta prispevala k temu, da so ta okolja in te mladinske organizacije močnejše, bolj sposobne pri reševanju mladinskih problemov ...

(Andrej) **Kakšna tradicija, saj je vendar povod? Tu gre najbrž za dve stvari?**

Lazović: Da. Kakšna tradicija? 45. leta so mladinci Kragujevca ponesli predsedniku Titu nekaj, kar se je imenovalo modra knjiga. To so bile njemu namenjene čestitke. Potovale so kot Titova štafeta, kasneje se je iz tega razvila štafeta mladosti. 80. leta, ko je

predsednik umrl, se je razpravljalo o tem, ali se naj s štafeto nadaljuje ali ne. V najvišjem vodstvu mladine je prevladalo stališče, da naj se nadaljuje. Danes imamo šestletne izkušnje. Praksa bi lahko ovrgla takratno odločitev. Kolkor poznam stvari, mislim, da ima štafeta še zmeraj svoj pomen. Štafeto mladih moramo obdržati kot simbol, kot tradicijo, toda ne tako, da se postavi zasilna tribuna, na katero se vzpnejo politiki, ki tako, da se razvrstijo pionirji, da se izvede govor, štafeta pa odpotuje v drugo mesto. Štafeta mora predstavljati neko dejstvo, nek zaključek manifestacij in povod za manifestacije, pravzaprav za akcije. To so bila tudi stališča javne razprave. Mislim, da so približno tako govorili tudi mladinci, ki niso hoteli, da bi bilo bistvo štafete to, da se slikajo samo politiki, ampak to, da se organizirajo različne akcije. Ključno vprašanje pa je, kako smo to realizirali.

(Andrej) **Štafeta je torej samo povod za akcijo, za mobilizacijo mladinske organizacije. Kaj pa problemi? Ali problemi niso dovolj veliki, da bi mobilizirali mladinsko organizacijo?**

Lazović: Štafeta je eden od povodov, štafeta ne more biti glavni povod.

Andelković: Štafeta koncentriira, krepki aktivnosti v dani sredini v krajšem časovnem obdobju, mladinska organizacija pa bi morala biti aktivna čez celo leto.

(Andrej) **Ali je potemtakem štafeta kompenzacija za neaktivnost mladinske organizacije čez leto?**

Lazović: Štafeta in delovne akcije so nekaj konkretnega, nekaj vidnega v aktivnostih mladinskih organizacij, zato so pogosto kritje za nedelo čez celo leto. To pa še ne pomeni, da moramo zaradi tega pljuvati na štafeto in tisto, kar je v zvezi z njo. Prizadevati si moramo, da so poleg štafete še druge stvari, ki so bolj bistvene.

(Miran) **Lazo, rekel si, da je tradicija ključni element štafete, oz. da je glavni razlog za to, da se štafeta ohrani ...**

Lazović: Ni ključni element ... (Miran) **Ali so še kakšni drugi razlogi ali pa je to samo spomin na prvo štafeto, ki je bila poslana Titu in na vse ostale štafete, ki so bile poslane Titu?**

Lazović: Mislim, da sta se štafeta in Dan mladosti v letih, odkar se organizirata in v letih Titovega življenja zakoreninila v ljudstvu, če povem poenostavljeno. Postala sta del naše folklorne, naše tradicije, del nečesa, kar sestavlja našo družbo.

(Miran) **Ali je to ista folklor kot folklor prirrejanja olimpijskih iger, univerziad in tako dalje?**

Lazović: To je vendarle nekaj drugega.

(Miran) **Zakaj?**

Lazović: To ima določen politični, ideološki kontekst.

(Miran) **Torej je tukaj bolj pomemben »ideološki kontekst« štafete in ne njena tradicija?**

Lazović: Prav gotovo, da obstaja določen idejni kontekst, še posebej zato, ker za štafeto stoji ZSMJ kot družbenopolitična organizacija ...

Andelković: ... in če se štafeta tako osmisli.

Lazović: Včasih celo ideološki. Za mene je idejno in ideološko nekaj različnega.

(Matjaž) **Rekel si, da se je štafeta zakoreninila v ljudeh, da je to neka vrsta folklorne.**

Ali se ti ne zdi, da že sama Zveza komunistov nekaj let poudarja, da je treba z nekaterimi preživelimi navadami, z navadami, ki sledijo obdobju stalinizma pri nas, prenehati? Ali ne vidiš v tej manifestaciji, v tej manifestativnosti, v tem unisono premikanju teles, ki na osebnem nivoju posameznika ne predstavljajo ničesar, neki ostareni stalinske tradicije pri nas?

Lazović: Ne vem. V to vzporejanje se ne bi spuščal. Govorite o gibanju teles in tako dalje. Mi lahko govorimo o estetskih vrednostih prireditve ali manifestacije. Lahko vam povem, da so svetovne televizijske kompanije ocenile prireditev na stadionu Koševo v Sarajevu ob otvoritvi olimpijskih iger kot najboljšo otvoritev olimpiad doslej. Imel sem priložnost videti telegrame, ki so jih poslane TV-mreže Jugoslovanski radioteleviziji. Po oceni avtorjev te prireditve, ki so bili (vsaj nekateri od njih) istega leta tudi avtorji prireditve ob Dnevu mladosti, je bila druga vsaj na nivoju prve. Če torej govorimo o svetovnih estetskih kriterijih, smo to prireditev (ob Dnevu mladosti, op. M. L.) vendarle napravili po svetovnih standardih. Govorim o estetskem pomenu.

Nekaj drugega je to, da smo nekatere stvari zmeraj pripravljene dati v nič. Takšni smo po mentaliteti. Tako letos kot prejšnja leta so mnoge tuje televizijske družbe snemale prireditev. Na drugi strani vem, kakšen je pritisk diplomatskega zbora, ambasade in tako naprej. Otroci diplomatov tukaj v Jugoslaviji, ki se sicer šolajo po Evropi, so prihajali v Jugoslavijo samo zaradi prireditve. Tudi takšni primeri so.

(Matjaž) **Ali vas je svet pohvalil tudi 1983. leta?**

Edino, kar je bilo spornega

1983. leta, je bila scenografija.

(Matjaž) **Toda to je estetska komponenta!**

Da, toda to je samo eden od estetskih elementov prireditve. Meni, ki sem bil na stadionu, se scenografija ni zdelo tako sporna. Stvar je bila v tem, da je TV režiser uporabljal t. i. sistem dvojne ekspozicije: na spodnji polovici ekrana je smel mladince, na zgornji pa tribuno. Tako se je zdelo, kot da lik predsednika Tita leti nekje pod oblaki, kot da je on angel, ki leti nad glavami mladincev. Vse to je mogoče zmontirati. Naslednjega leta smo v sekretariatu zveznega odbora zahtevali, da prireditve ne prenaša isti režiser. To se ni zgodilo. Mislim, da je bilo to snemanje tendenciozno. Režiser, ki je smel to prireditev, je v svojem življenju prenašal samo športne prireditev. Toda od 1984. leta naprej smo si prizadevali, da bi iz te prireditve napravili umetniško delo. Stališče predsedstva ZSMJ je bilo, da naj bo prireditev bolj umetniška kot ideološka manifestacija. Seveda z jasnim idejnim sporočilom. Zato smo tudi zahtevali, da morajo biti režiserji iz kulturnega programa, ne pa režiserji za športne prireditev.

(Matjaž) **Ali je po tvojem mnenju v Jugoslaviji osemdesetih let potrebna tovrstna estetika, estetika štiridesetih let, estetika socrealizma?**

Lazović: Ne bi se strinjal s tem, da je to estetika.

(Matjaž) **Prej si govoril o tem, da je vse bilo estetsko.**

Lazović: Zadnjih nekaj let pripravljamo prireditev za katere ne bi mogli trditi, da nosijo v sebi estetiko petdesetih let.

(Matjaž) **Po čem se ta estetika razlikuje od estetike Kim Il Sungovega tipa?**

Lazović: V marsičem se razlikuje. Teh prireditve ne poznam, toda gledal sem prihod predsednika Tita v Korejo. Meni so te vrste prireditvev, srečanj zelo všeč.

Všeč so mi. Mislim, da je to v tem žanru resnično neki vrhunec. Takšna stvar rad gledam. Zlet mi je všeč. Zakaj mi ne bi bil? Rad gledam tudi Spartakiado na Češkem. Lani smo bili na otvoritvi svetovnega festivala mladine in študentov v Moskvi. To so bile zares vrhunske predstave, četudi so imele elemente zletov. Rad gledam skladne gibe in tako dalje. Toda mi smo to koncepcijo v

nutno Jože Artnak in Tone Anđerič. Vsaki dve leti se torej sestava odbora spremeni.

(Miran) **Če se tako ne razumemo, moram vprašati drugače. Ali bi ti kot član predsedstva ZSMJ glasoval za predčasno zamenjavo odbora?**

Andelković: Če bi bile kritike, torej če odbor ni predlagal ... Toda predsedstvo razpravlja o vsaki odločitvi odbora. Odbor nima zadnje besede, da bi rekel: naj bo tako in tako.

Lazović: Odbor je delegatsko telo. Delegati republik in pokrajin sledijo svojim politikam.

(Matjaž) **Rekel si: »Če bi bile kritike ...«. Torej ni kritike?**

Andelković: Če bi prišlo do kritike na račun avtorske ekipe, ki pripravljajo zaključno manifestacijo, se pod vprašaj ne bi postavilo samo dela odbora, ampak tudi predsedstva in republiških ter pokrajinskih konferenc, ki imajo prav tako priložnost, da povedo, ali hočejo tak scenarij ali ne. Sodelovati moramo vsi še preden se sprejme scenarij. Vsi, to pomeni tako člani republiških in pokrajinskih odborov za proslavo Dneva mladosti kot člani predsedstva in delegati Zvezne konference ZSMJ.

(Matjaž) **Kako si razlagaš, da se scenarij za zaključno prireditev iz leta v leto menja v zadnjem hipu?**

Andelković: Morali bi govoriti o tem, da se scenariji pripravijo prej.

(Matjaž) **Scenariji so pripravljani, samo spremenijo se v zadnjem hipu!**

Andelković: To, ali se menjajo v zadnjem trenutku, bi najbrž lahko povedal Lazović.

Lazović: Velikih sprememb ni. Natečaj za scenarij je javen. Objavljen je v vseh listih republik in pokrajin. Predloge pregleda strokovna žirija, ki jih posreduje zveznemu odboru. Vse republiške in pokrajinske konference dobijo nagrajene scenarije in imajo možnost, da si o njih ustvarijo svoje mnenje.

Res je, da se scenariji spreminijo v zadnjem hipu, toda pri tem gre samo za drobne detajle.

Andelković: Konec koncev se prvič in zadnjič vidijo pomanjkljivosti na sami generaliki. Te po-

ESTETIKA PO SOLIDNI CENI

(Matjaž) **Kaj konkretno ste v Srbiji storili, kaj ste ponudili mladini namesto odra, govora?**

Andelković: Ko pride štafeta v neko sredino, mora pomeniti samo zaključek določenih aktivnosti mladinske organizacije v tej sredini.

(Matjaž) **Ne vprašujem, kaj bi naj bila štafeta, vprašujem, kaj je?**

Andelković: Mi smo s platformo ponudili to, kar naj bi štafeta pomenila v določenih sredinah, kar bi morala pomeniti. Spremenili smo to, da vsaka sredina na osnovi programa, na temelju platforme, ki jo sprejema republiški odbor za pripravo Dneva mladosti, pripravi kompleten program o prihodu štafete. Zdi se mi, da večina občinskih konferenc vključuje v ta program naloge, ki jih mora opraviti mladinska organizacija tako na področju mladinskih problemov kot tudi na širšem področju konkretne družbenopolitične skupnosti.

Lazović: Spremembe so, vendar v letu ali dveh ne moremo pričakovati spektakularnih rezultatov. Določene rezultate imamo. Zoran je govoril samo o Srbiji, jaz pa sem to vprašanje spremljal širše. Srbija je lani, ko je bil on predsednik republiške konference, zares pripravila zelo dober program. Ko se je štafeta odpravila na pot iz Kragujevca, je bil pripravljen cel niz manifestacij na jugoslovanskem nivoju. Trajale so cel marec: srečanja mladih iz cele Jugoslavije, srečanja mladih, s katerimi sodeluje Kragujevac, srečanja družbenih organizacij na nivoju cele Jugoslavije, sodelovali so tudi Književna in glasbena mladina, počitniška zveza, itd. ... Ker je Kragujevac delavsko mesto, je bilo tudi veliko manifestacij v zvezi z delavsko mladino. V mladinski organizaciji je skratka vladalo mobilno stanje.

Štafeta torej ni bila bistvena, bila je samo povod za vso to organiziranje.

(Andrej) **Štafeta je torej samo povod?**

Lazović: Štafeta je samo povod, je samo nek simbol. Predmet, ki se nosi, ni neko bistvo. Štafeta nam predstavlja nek simbol, neko določeno tradicijo, ki jo gojimo

zadnjih letih menjali. Poudarek smo dali koreografiji, ne pa gimnastičnim vajam.

(Miran) **Lazo, ti si bil tudi letos član zveznega odbora za pripravo Dneva mladosti, vendar je tudi tokrat prišlo do pripomb, češ, da je bila prireditev neokusna, nepriemna, kičasta. Ali Zvezna konferenca ne meni — če se vse republiške organizacije mladine strinjajo v tem, da je potrebno spremeniti kadrovsko sestavo odbora?**

Andelković: Priznam, da letos nisem bil na stadionu.

(Miran) **Torej ne poznaš letošnje prireditve?**

Andelković: Ne, prireditev sem gledal po televiziji. Hočem reči, da je eno gledati prireditev po televiziji, drugo pa na stadionu v živo. Odbor je sestavljen iz predstavnikov republiških in pokrajinskih konferenc.

(Matjaž) **Školjc je zaključil današnje zasedanje oz. okroglo mizo z besedami: »Odbor za pripravo štafete ima že leta in leta iste ljudi.«**

Lazović: Nima.

(Matjaž) **Torej Školjc ne govori resnice?**

Lazović: Odbor se zamenja vsaki dve leti.

Andelković: Če republiške in pokrajinske konference zmeraj predlagajo iste člane odbora, potem ima odbor verjetno iste ljudi. Vem za nekoga, ki je že več let v

manjkljivosti je treba odpraviti in to so tiste spremembe, ki jih je potrebno opraviti.

(Miran) **Kaj bo storila Zvezna konferenca ZSMJ, če se mladina Slovenije po vseh teh razpravah o štafeti in prireditvi na stadionu JLA odloči, da na tej sklepni prireditvi ne bo sodelovala?**

Andelković: Jaz nisem Zvezna konferenca, sem samo njen del, zato lahko podam samo svoje mišljenje. Predvsem moramo skupaj ugotoviti, ali gre pri tem v resnici za interes vsega članstva ZSMS. Na današnji razpravi nisem dobil takšnega vtisa, saj sem videl, da so v nekaterih sredinah ob prihodu štafete manifestacije dobro organizirane. Kaj bi storila Zvezna konferenca? Če neki mlad človek nima interesa priti na centralno proslavo Dneva mladosti ...

(Miran) **Ne govorimo o interesu nekega mladega človeka, ampak o interesu mladih Slovencev, oz. o interesu mladincev v Sloveniji!**

Andelković: Če je stvar postavljena tako, da nihče od mladih Slovencev ne želi priti na centralno proslavo Dneva mladosti, potem moramo ugotoviti, ali želijo priti na to ali neko drugo osrednjo proslavo ostali mladi. Na primer: v interesu mladih Slovencev je, da smučajo, vendar pa ni v njihovem interesu, da igrajo nogomet. V Vojvodini je obratno.

(Matjaž) **S tem, da niso vsi**

(5.) Lazović: Na nekaterih področjih mladinskega delovanja nimamo nobenih rezultatov, torej nimamo niti priložnosti, da bi kritizirali nekaj, kar ne obstaja.

tem odboru, vendar pa je to stvar republiške oz. pokrajinske konference, ki ga predlaga. Ne smemo torej govoriti, da je odbor kriv za to, ker »absorbira« te ljudi, ampak jih predlagajo drugi.

Lazović: Ob koncu tega leta se odboru izteka njegov dvoletni mandat. Ta odbor je bil izbran pred letom in pol. Čez mesec dni, morda še prej, bom republiškim in pokrajinskim konferencam poslal sporočilo, da je mandat zdajšnjim članom odbora potekel in da naj predlagajo nove člane. Slovenska člana odbora sta tre-

Slovinci za ali proti, dejansko dvomiš v legitimnost predstavnikov slovenske mladine.

Ne, rekel sem samo, da sem v razpravi izvedel za dobre primere, kako organizirati Dan mladosti. Iz tega sklepam, da se v določenih sredinah Dan mladosti dobro organizira in da je to praznik potreben. Če štafeta ni potrebna in če to mislijo mladi iz Slovenije, potem je potrebno o tem razpravljati v predsedstvu. V tem primeru jim je ni treba organizirati.

— pripravil: Miran Lesjak

Problem človekove usodne nedolžnosti, tj. zgodovinske krivde, je problem, s katerim se je Kocbek v svojih dnevniških razmišljanjih med vojno največ ukvarjal. Njegov odnos do krivde — nedolžnosti je ves čas razporen, kar pomeni, da sprejema logiko revolucionarne volje in je obenem v distanci do nje. Skuša jo utemeljiti, tj. skuša ji najti njeno lastno zgodovinsko določenost. Takšno hkratno sprejemanje logike revolucionarne volje in razločevanje od nje ima za posledico ne le to, da so v njegovih zapisih zapisane misli, ki so si na videz povsem nasprotni, temveč tudi to, da se je Kocbek v začetku — skoraj bi lahko rekli — apologetsko identificiral z revolucionarno voljo in njeno justico, in da se je končno odvrnil od nje. V bistvu pa je njegov odnos do človeške nedolžnosti in krivde ves čas isti, isti namreč v tem, da je odkril **istost** nedolžnosti in krivde. Človekova krivda v zgodovini je hkrati njegova usodna nedolžnost.

Iz uvidene **istosti** je Kocbek šele zmožgal videti **razliko** med krivdo in grehom oz. razliko med krivdo nad bližnjikom in zločinom nad bližnjikom.

Revolucionarno prevrednotenje vrednot

Prevrednotenje pomeni, da neka pravila ali stvar, ki nekaj niso pomenila vrednote; nekaj, kar nekaj

ktivne blaginje nad osebno pomeni **pravico** kolektivna, da je neusmiljen s posameznikom, ki ga ogroža — četudi ta posameznik tega ni hotel. S tem je seveda posameznik skupaj s svojo subjektivnostjo načelno, avtomatično (še pred ubojem) izpadel iz kolektiva, kakor da sploh ni njegov sestavni del.

Likvidacija posameznika je bila pred takim revolucionarnim prevrednotenjem vrednot nekaj nezamislivega. Vsekakor nekaj neobičajnega. Tudi prej je imela kolektivna blaginja prednost pred osebno, toda sodba se je ozirala tudi na osebne vrednote in namene posameznika in sodba je bila prej javna, tožilec, zagovornik, porota itd. Neusmiljenost danes, tj. v času prevrednotenja vrednot je torej drugačne vrste: človeka, ki ga kolektiv obsodi glede na njegove t. i. objektivne grehe, je mogoče **ubiti** brez sodbe, skratka, **likvidirati**.

Kdor je odgovoren za kolektivno usodo, ima pravico biti neusmiljen na tak način. In kdo je odgovoren za kolektivno usodo? Posameznik? Pač, tisti, ki kolektivna ne ogroža — tudi s svojo neusmiljenostjo ne, kajti ta neusmiljenost sploh **ni neusmiljena**, je v interesu kolektiva! In kdo je na tak način neusmiljen, da ne ogroža kolektiva? Tisti, ki ima v rokah (je vzel v svoje roke) revolucionarno justico. Tako je krog zaprt: odgovoren za kolektivno usodo

tor bele garde in s tem podpihovalec in direktni organizator bratromorne vojne na Slovenskem. Zato ugotavlja komunike VOS-a: »Z justifikacijo dr. Natlačena je VOS OF izvršila svojo dolžnost, ki jo je naložil slovenski narod. Slovenski narod, ki v interesu uspešne borbe proti okupatorju mora braniti svojo v težkih bojih in trpljenju skovano enotnost, bo tudi v bodoče neusmiljeno kaznoval vse tiste izvržke slovenskega imena, ki bi nadaljevali s podžiganjem in razplamtevanjem državljanske vojne med Slovenci v korist okupatorja.« Natlačen je bil po revolucionarni logiki **izvržek** slovenskega imena, izvržek, do katerega je revolucionarna justica morala biti neusmiljena, kakor bo neusmiljena tudi do vseh drugih takšnih izvržkov. **Likvidacija** takega izvržka je **dolžnost**, ki jo narekuje revolucionarni justici slovenski narod! Neusmiljenost likvidacij je dolžnost sama.

Kardelj je ta dogodek označil takole: »Kakor ste že gotovo na svoje veliko veselje izvedeli, je danes naša VOS likvidirala Natlačena star., a mlajši je bil laže ranjen. Lahko si mislite, da sem prav pošteno razveseljen, ko so me nekaj ur po mojem prihodu obvestili o tem dogodku.«

Kocbekovo premišljanje ob tej likvidaciji pa je dvojno, celo trojno. Pod oznako »Prvo premišljevanje« premišlja na revolucionaren način o revolucionarnem pravu. Ugotavlja: »V Natlačenovih likvidacijah doživljam zakonito porajanje novega prava, revolucionarnega prava in občutka za novo pravico, ki se bo razodejala v tej zgodovinski dobi.« Likvidacija Natlačena je bila kot revolucionaren akt uzakonjena v revolucionarnem pravu samem. Je bila zakonita. In je bila nedolžnost. Še več, njen pomen da je bil tudi vzgojen: kot taka de je likvidacija zbuvala v ljudeh občutek za novo pravico; ljudje se bodo navadili in se **morajo** navaditi na novi način mišljenja, na novo pravico, na to, česar še včeraj ni bilo: »Konkretna oblika prava, ki se je izoblikovala zadnje stoletje in smo jo do zdaj uporabljali, ne ustreza več novim nagibom in zahtevam občutka za pravico, ki pripravljajo novo dobo zgodovine.« Nova doba mora staro **negirati** v vseh pogledih: »Novi občutek za pravico si išče novih oblik, našel si jih bo s silo, ki edina odpira nova razdobja v človeškem razvoju. Z drugimi besedami: v takem spreminjanju je najvišja instanca le revolucionarno dejanje.«¹² Kaj

je stvar pojasnil in opravičil, češ da je »v skladu s krščanskimi resnicami ugotovitev, da more kolektivno pravo dobiti prednost pred individualnim pravom vselej takrat, kadar okoliščine neogibno narekujejo, da se napredni in univerzalni cilj ter njihove pridobitve zavarujejo.«¹¹ V tej misli je Kocbek eksplicitno **bistveno** sorodnost krščanstva in marksizma oziroma temelj nihilistične revolucionarne volje, nihilistične, ker negira posameznika, svetost in nedotakljivost njegovega življenja — v imenu zveličanja človeštva. Na nebu ali na zemlji. Revolucionarna volja sama temelji v naravnosti in dejavnosti krščanskega človeka h **gotovosti** zveličanja. Človek 20. stol. prevzema to krščansko misel, toda »zveličanje«, ki mu sledi, ni onstransko, temveč tostransko. In pot do njega ne pelje prek izprošene božje milosti, temveč prek vzpostavitve samogotovosti samega sebe prek totalnega samorazvoja vseh bistvenih zmognosti človeka kot subjekta. Če je zveličanje v krščanskem smislu predvsem **izprošeni dar** božje milosti, pa je zveličanje v smislu revolucionarne volje **izključno** delo človeka kot subjekta samega, ali bolje: delo pravilno računajoče in reagirajoče revolucionarne volje do svoje samo-volje kot iz sebe in na sebe nanašajoče se bitnosti.

Vendarle pa Kocbeka ob Natlačenu smrti ne navdaja veselje kakor Kardelja, nasprotno, to smrt celo imenuje »tragično smrt«.¹³ Vprašanje je, zakaj vidi Kocbek Natlačenu smrt kot tragičen dogodek, Kardelj pa kot vseleaga?

Odgovor na to vprašanje nakazuje že njegov dnevniški zapis čez dva dni: »Politični stavki, ki sem jih predvčerajšnjim zapisal, se mi zdijo tudi danes pravilni, vendar čutim potrebo, da bi njihovo mrzlo preprostost dopolnil z drobnim, toplim bogastvom izkustva.«¹⁴ Tako: stavki, ki smo jih obravnavali prej in ki opisujejo revolucionarno logiko, so **pravilni** — ni jih mogoče negirati! — toda njihova jasnost in samoumevnost je **mrzla preprostost**. Ali z drugimi besedami: poleg mrzle preprostosti in samoumevnosti revolucionarne logike obstaja še nekaj, kar je človeško toplo, neka dimenzija pač, ki je mrzla preprostost **pravilne** revolucionarne logike ne zajema. Mar je mogoče o smrti katerega koli človeka govoriti na tako preprost, mrzel, stvaren, statističen način — brez neke topline, brez neke

KRIVDA IN GREH

1. del

ni **veljalo**, zdaj kot veljavno priznaš in s tem kot tako šele **postaviš**. Takšno »priznanje« seveda ni posledica kaknega globokomunega razmišljanja, temveč je ta veljavnost na nekakšen samoumeven način postavljena v takšno (novo) razumevanje in je šele v tem tudi sam človek postavljen kot tak, na novo, drugače; kot človek novega reda. Kocbek je to dogajanje prevrednotenja vrednot zapisal ob likvidaciji dr. Lauberta Ehrlicha, ki je bil »duševni vodja tako zvanih »stražarjev«. Tole je zapisal: »V dramatičnem položaju med starim in novim redom, ki danes v njem živimo in ki nam nalaga izredne dolžnosti, je posebno jasno spoznati dejstvo, da je usoda posameznika tesno povezana z usodo celote.« Temu pač ni mogoče oporekati tudi z ne-ali predrevolucijskega obdobja oz. vrednotenja. Toda kaj zapisano pomeni glede na revolucionarno prevrednotenje vrednot? »V tako razgibanem obdobju zgodovine se stališče pravnega pojmovanja popolnoma spremeni, postane namreč politično. Menja se v tem smislu, da se posameznikova blaginja zelo ostro podredi blaginji človeške skupnosti. Če je v mirnem času kazensko pravo postavljalo sankcije s stališča osebne človekove blaginje, potem je cilj revolucionarne justice javna, kolektivna blaginja. Pozornost politične justice je obrnjena na ogroženost ljudske skupnosti, ne pa na psihologijo obsenjence.« Javna, kolektivna blaginja ima prednost — toda do kod? Kje je meja? Kaj to sploh pomeni, da ima kolektivna blaginja — **prednost** pred osebno? »To se pravi, da sme določena človeška skupnost z vso pravico seči po revolucionarnih sankcijah, kadar je njen obstoj ogrožen, posebno, kadar bije boj na življenje ali smrt. Kdor je v takem stanju odgovoren za kolektivno usodo, ima pravico biti neusmiljen, sme vzeti življenje posamezniku in odkloniti ozire na osebne kvalitete in namene.«

je tisti, ki ima v rokah kolektivno justico in revolucionarna justica je v rokah tistega, ki je odgovoren in ki z njo varuje kolektivno blaginjo. Ali na kratko: odgovorni za kolektivno usodo so tisti, ki so za kolektivno usodo odgovorni. To — na tautologijo reducirano — logiko revolucionarne justice Kocbek sprejema in v tem smislu seveda tudi nosi svoj del odgovornosti za postopke, ki in kakor so se v imenu te justice izvrševali.

Tej svoji krivdi se tudi nikoli ni izmikal.

Njegov namen je bil z ene strani, da to revolucionarno justico samo utemelji kot zgodovinsko u- in opravičeno, s tem pa bi ji tudi določil meje, z druge strani pa je želel tudi znotraj te revolucionarne justice vpeljati neko smiselnost in organiziranost. Šlo mu je za to, »da dobimo čimprej pregled nad nevarnimi ognjišči in da svoji revolucionarni justici predpišemo obvezen postopek.«³ da se ne bi pobijalo tudi (po tej logiki) ne-krivih, nedolžnih ljudi kar vse vprek. Če že moramo uporabljati nasilje, potem ga uporabljajmo tako in zato, da bomo nasilje nekega dne odpravili, da se nam naše lastno nasilje ne spremeni v nasilje zavoljo nasilja, kar je po Kocbekovem mnenju bistvena značilnost fašizma.

Kocbek sprejema potrebnost likvidacij kot sredstva revolucionarne justice. V tem smislu se trudi rešiti »vprašanje pravičnih in nepravičnih likvidacij« in ugotavlja, da je to težko rešljivo vprašanje. Toda **kaj** je likvidacija kot taka, vprašanja same likvidacije **kot take** v tem času še ne postavi. Likvidacija mu pomeni surovo, a nujno sredstvo v boju zoper nasilje.

Kadar govori Kocbek iz te logike, kadar se skuša povsem identificirati z njo, mu je npr. povsem samoumevno ne le to, da je treba kapitalistični razred fizično likvidirati, temveč tudi to, da je treba takó likvidirati tudi vse tiste, ki sicer niso kapitalističnega porekla, a so zaslepljeni povezani z njim, s tem razredom, ki je sam po sebi sicer ozka plast družbe:

»Vendar tako odkritega in izoliranega nasprotnika ne najde nobena revolucija. Vsaka se mora tragično srečati z najrazličnejšimi zavezniki in jih v boju na nož točiti tako kot njo samo.«⁴ Tako: vse sodelavce te tenke plasti »resničnih družbenih nasprotnikov« je treba točiti na nož, t. j. z njim. Ta logika je povsem samoumevno neusmiljena, to izrekajo tudi te Kocbekove besede: »Bela garda združuje sicer najraznovrstnejše ljudi, od hudodelskih do poštenih (sic!), vendar je v svojem objektivnem bistvu utelešenje zadrževalnega duha. Žal nam je zapeljanih (sic!) ljudi, vendar kot napredovalno gibanje ne moremo dopustiti, da bi nam ozir na zapeljave (sic!) mogli odvzeti ofenzivnega duha.«⁵ Tako: naš ofenzivni duh se ne more ustaviti nikjer, tudi ne ob spoznanju in ob zavesti, da so nekateri ljudje **zapeljani in poštini**. Treba jih je točiti tako kakor tiste, ki so (tudi subjektivno) krivi izdaje, kolaboracije, zakaj tudi ti, ki so pošteni, zapeljani, ki so torej subjektivno nedolžni, so objektivno »utelešenje zadrževalnega duha«, in naš ofenzivni duh jih mora negirati zato, ker objektivno ogrožajo kolektiv. Žal ali ne žal zapeljanih ljudi, mi moramo tako ravnati — ker smo ofenzivni duh. Subjektivna nedolžnost in objektivna krivda sta se tako dokončno razšli, ali bolje: subjektivna nedolžnost se povsem izgubi v objektivni krivdi. »Zdaj se začne boj na nož. Ljudje so se začeli opredeljevati. Odpira se doba državljanske vojne.«⁶ Zdaj, ko je revolucionarna logika prišla sama do sebe, je tudi mogoče in s svoje strani nujno delovanje po njenih lastnih zakonih.

Takšna je logika tega surovega časa. Takšen je čas te surove logike.

Ob smrti dr. Marka Natlačena, ki ga je VOS likvidirala 13. 10. 1942 in ki v marsičem pomeni prelomnico v izvajanju revolucionarne justice, je VOS izdala komunike, v katerem pojasnjuje to svojo likvidacijo oziroma piše posmrtno obtožnico za Natlačena glede na njegovo »protislovensko zločinsko dejavnost«, ki je bila v tem, da je postal »vodja protinardne reakcije na Slovenskem« in je bil celo »vrhovni organizator vseh zločinskih podvzemov proti obstoju slovenskega naroda, ki jih je bela garda zavrnila v zadnjih mesecih«. Skratka, bil je organiza-

to pomeni? Da je najvišja instanca revolucionarnega dejanja revolucionarno dejanje samo — če je pač najvišja instanca revolucionarno dejanje. Ali z drugimi besedami: revolucionarno dejanje je temelj samega sebe, druge utemeljitve namreč zunaj samega sebe nima.

Toda kakšne morejo biti posledice tako pojmovanega revolucionarnega prava? Kocbek je v svojem »Drugem premišljevanju« skoraj vizionarno zapisal: »naše življenje bo postajalo iz dneva v dan bolj politično. Naše življenje se bo neizprosno politiziralo. Politiziralo se bo na zunaj in na znotraj, politično bo postalo vse ustvarjanje in ocenjevanje, tudi tista človeška dejavnost, ki je daleč od politike, bo nujno dobila političen predznak. Politična totalizacija, ki se je začela s to vojno, se bo torej nadaljevala in postala še neizprosnejša.«⁷ Kocbek je uvidel konsekvence revolucionarnega prava, celo v prihodnosti jih je videl, vendar se sam svojem revolucionarnemu pojmovanju moralnosti **dejanja** revolucionarne volje ni mogel odpovedati. V času, ko narod bije boj na življenje in smrt, ni videl drugega izhoda kakor ravnanje po tej revolucionarni logiki. Čas vojne ni čas usmiljenja. V takih kritičnih dobah se »nihče ne more ogniti alternativni: ali si do spora med novim in starim redom razpoloženo pozitivno ali negativno.«⁸ Eno ali drugo, tretjega ne more biti: »Ta alternativa je tako stroga, da je vsak omahljivec nujno označen za negativno razpoložena občana.«⁹ Ta stroga alternativa je nekega dne tudi Kocbeka označila za omahljivca in ga že s tem — zavrgla. Namreč stroga alternativa revolucionarne logike.

Tako v svojem prvem kakor v drugem premišljevanju ob Natlačenu likvidaciji se Kocbek izrečno trudi, da bi likvidacijo utemeljil v revolucionarnem pravu in revolucionarnem pravu, samo kot tako. In ko je še ugotovil, da se logika revolucionarnega prava v bistvu ne razlikuje od krščanskega gledanja, od gledanja katoliške **ideologije**, je bilo videti, da si

pomislil o tragičnosti človeškega življenja kot takega?

Ko je Kocbek ujel **razliko** med mrzlo preprostostjo revolucionarne logike in toplim bogastvom človeškega izkustva, je tudi njegovo premišljanje o smrti in revoluciji postalo razporeno: sprejema tako revolucionarno logiko kakor smrt kot tragičen dogodek človeškega življenja. Ne negira ne enega ne drugega. Ne negira enega na račun drugega. Ne reducira enega gledanja na drugo. Odtlej, verjetno, je postal »cokla revoluciji«. Nikakor ni mogel z mrzlo preprostostjo in samoumevnostjo sprejemati likvidacij, ki jih je predlagala revolucionarna volja kot samoumevno in brezpogojno nujne.

V est in prevrednotenje vrednot

Kakor koli že se je Kocbek trudil, da bi se identificiral z revolucionarno logiko in s tem tudi z njeno brezobzirnostjo, kar naprej ga je nekaj tudi vleklo **korak nazaj** od te samoumevnosti. Ta svoj notranji boj je tudi zapisal: »Prebudi se in se zavej! Ves čas ždiš v omamnem razpoloženju in ne veš, da se pogrezaš. Počasi in neustavljivo se oddaljuješ sam od sebe. Odstopaš od svojih čvrstih in čistih spoznanj, opustiš si samostojnost svojega bitja, zapraviš iz pogoceno samoto svojega duha. Izgubil si pravico, ki si si jo pridobil v osebnem boju z nečlovečnostjo. Postal si sejar, pomešal si se med prekupčevalce in precejnevalce, ki ne poznajo več »da, da, ne, ne«. Usak dan se zapletaš v novo krivdo nad človekom, svoje roke mažeš z nizkotonostjo življenja, namesto da bi čakal na mirne in modre razglede zgodovine. Ali ne čutiš, kako razpada človekova plemenitost v tebi in v tvojih tovariših, kako se napolnjujeta s sovraštvom, kako vas pačio krči oblastiteljnost, kako ste vedno bolj hlastni v besedi in nemirni v dejanju, kako vas kazi strah in kako tema je vaša misel? Anarhijo kličete nad človeka, ko se angel in hudič ne bosta več razlikovala v človekovih očeh.«¹⁰ Ta Kocbekov samogovor izkazuje boj, ki se je v njem bojeval v času in na poti prevrednotenja vrednot oziroma v času prehajanja nje-

govega doslejnjega pojmovanja osebne odgovornosti in pravičnosti v kolektivno. »Dragocena samota duha« je tista, ki se je vse bolj pogrezala v kolektivno, v kolektivni duh in ki si je vsak dan — ki sije vsak dan morala — mazati roke s krvjo. Čutil je, kako je v njem razpadalo ne le tisto, za kar je doslej menil, da je plemenito, temveč tudi tista samostojnost njega kot posameznika, ko je s s svojimi vsakokratnimi odločitvami bojeval svoj boj (zoper katoliško ideologijo itd.). Zda pa je vse drugače: v njem za voljo kolektivna razpada tisto osebno, v **to-varšijo**, katere del je on sam, vstopajo temna misel, strah, oblastiteljnost.

Kocbek tenko opisuje porajanje nihilizma prevrednotenja posameznikovih vrednot v vrednote kolektivnega nihilizma, ki človeku jemlje breme **osebne odgovornosti** a ga hkrati seveda s tem tudi oropa avtonomnosti in avtentičnosti.

Kaj storiti? Čakati na »mirne in modre razglede zgodovine« ali pa **vzeti nase** samo to zgodovino in se obrameniti tudi s krivdami zoper bližnjika? Vzeti nase vse tisto, na kar te vest opozarja, da počneš skupaj s tovariši? Zavezati se usodno s svojim narodom, ki se je odpravil na svojo zmagovito in tragično pot subjekta — ali pa se izogniti temu klicu in ostati »čistih rok«? Prava odločitev, odločitev, ki je zvesta stiski naroda, mora torej vest **pre-elišati**.

Od kod kliče vest? Ta drobna vest kliče iz dragocene samote človekovega duha, Kocbek pa jo zda imenuje »satan modernega časa«: »Pojd od mene, skušnjavec, moderni in zviti hinavec. Odevaš se v čisto obleko prividov, ogrinjaš se v hladno brezmadežnost. Tvoj šepet pomeni slabokrvnost tvoje resnice. Tvoj idealizem in spiritualizem sta krinka, ki z njo človeka odvajajo od dejanja in od odrešenja. Ti si satan modernega časa. Preklet človekov sovražnik si, zaukazano ti je, da mešaš karte.«¹ Tisto, — vest — kar človeka kliče nazaj iz kolektivnega duha v dragoceno samoto svojega individualnega duha, je glas hinavca, zvitega skušnjavca. Človeka odvrača od njegovega temeljnega in zavezujočega poslanstva danes, od njegove temeljne naloge, ki mu je zaukazana, **zgraditi nov svet**. In glede na to naloge, ki je bila človeku postavljena, odgovarja Kocbek svoji vesti: »Odgovarjam ti iz globine noči, iz izmučenega človeškega srca, iz toplote življenja,

dejanja, temveč v opuščanju samega dejanja. **Dejanje** je prvo. Dejanje je kriterij čistosti. Dejanje je bistvo svet ustvarjajočega subjekta. Kdor opušča (to) dejanje, je zločinec, ker negira samo bistvo novega človeka novega sveta. To — dejanje — je njegova bistvena dolžnost, čistost, in v tem smislu je **dejanje** (subjekta) zgodovinska naloga in s tem človekova bistvena nedolžnost.

Takšno je torej (revolucionarno) prevrednotenje čistosti: čist je tisti, ki vzame graditev sveta nase. Čist je tisti, ki (tudi) greši v tej svoji dejavnosti. Kriv je tisti, najbolj kriv je tisti, ki se takemu klicu izmika. Četudi ima čiste roke, je kriv. Subjektivna nedolžnost in objektivna krivda sta se tako neopazno razšli ali bolje: zamenjali sta svoji doslejnji mesti.

Vendar Kocbek ne zanika, da je tudi tisti, in vsakdo, ki se pregreši zoper bližnjika, ki ga ubije, **kriv**, toda ta krivda je **drugačna** od krivde opuščanja dejanja: to je **blažena krivda**. Blažena krivda, ki jo vzame človek nase, je krivda, s katero se šele zaveže, kravo zaveže zgodovini, soljudem. In stvari, za katero gre. Šele skozi blaženo krivdo postane človek zgodovinsko bitje.

Krivda, ki nam jo kot **krivdo** razpre vest, je blažena krivda. V nasprotju z revolucionarnim subjektom, ki ne prizna prav nikakršne krivde, če posameznik naredi kaj v imenu revolucionarne volje oziroma revolucionarne vizije, se Kocbek izrecno trudi to človekovo **krivdo** kot tako **utemeljiti**. Po njegovem ni mogoče reči, da kdor ubije osvraženo sploh ni **ubil** — to bi bila ta mrzla preprostost, s katero se Kocbek nikoli ni mogel pomiriti; ni mogel pristati na to, da takšen uboj v imenu ideje sploh ni krivda, temveč je skušal to krivdo utemeljiti in razložiti od krivde opuščanja samega dejanja po eni strani, po drugi strani pa tudi od zanikanja te krivde kot krivde. To krivdo, blaženo krivdo je treba priznati, celo vzljubiti, ne zanikati: »Največji greh je greha ne priznati!« Če krivdo, to blaženo krivdo ne priznamo kot tako, postane šele **greh nad bližnjikom**, greh, ki nima nobenega očiščenja. Ki očiščenja tudi imeti ne more, zakaj temelji, prvi pogoj očiščenja je priznanje greha, soodčenje z njim.

V nasprotju z blaženo krivdo pa je tista krivda, ki jo vest očita subjektu »abstraktna krivda, krivda, ki jo prelagaš na tuja ramena.«² Vsakdo si mora sam

polnejši človekovi utelešenosti na tej zemlji. Slovo od poslednje mladosti.«³ To je slovo od brezmadežnosti. Postal si zrelejši. Zgodovinski. In nepovrnjiv. Človek si, postal si kriv po nedolžnem. Človek je po nedolžnem **kriv**. Človek je Ojdp, ki »se mu prestopke brez krivde veča.«⁴ Prestopke, blažena krivda, s kakršnim se zavezuje z zgodovino, s sočlovekom, naj si je še tako nujen, logičen, samoumeven, človeka **spreminja**. Pogovor, ki ga Kocbek zapisuje s »sobesednikom«, naj bi se odvijal takole:

»Nenadoma je dejal: »Marsikdo med nami je postal lažji, pa tudi težji.« — »Kako to misliš?« — »Marsikaj spoznavamo, česar prej nismo vedeli. Vendar za ceno težkih dejanj, ki smo k njim prisiljeni brez svoje krivde. Večina med nami mora ubijati.« — Pogledal sem ga, ta pa je nadaljeval: »Saj ne moremo drugače. Vem. Če te kdo z nožem, mu ne boš odgovoril s poljubom. Če so navali na vas, se pač moramo braniti. Toda verjemi, to leže na človeka. Nikoli nisem mislil; da bom kdaj usmrtil človeka. Rekel bi v svoji pameti, da je največji greh, ki so si ga fašisti naložili, ta, da nas silijo ubijati. Kadar jih kje nažgemo, je to naša zmaga in bo ostala za vso našo zgodovino, toda v zmagujočih borih je stvar druga, v njih ni več pravega človeškega miru. V dušo leže tiha teža. To ostane v človeku in nič ne pomaga.«⁵ Brez svoje krivde **mora** mo ubijati. Po nedolžnem smo krivi. To je glavni greh fašizma, a je tudi naša krivda — brez krivde. Te krivde nič ne izbriše. Kakor tudi nič ne izbriše naše zmage. Oboje je res. Zavoljo zmagovanja (zmage) nam je lažje, zavoljo ubijanja smo težji. V dušo je legla tiha teža in v duši ni več pravega miru. To se ne da več izbrišati. Še več: »Jaz mislim, da bo vsakdo izmed nas za to še trpel ob svojem času.«⁶ Svojo vest bo nosil vsakdo sam. In vsakdo sam bo moral priti do svoje katarze.

Pa ne čisto sam: »Takole ti bom rekel«, odgovarja Kocbek sobesedniku, »tak občutek imamo bolj ali manj vsi, ki vodimo osvobodilni boj, bodisi da streljamo ali ne streljamo. Tega svojega občutka, ki si ga bil izrazil, ne smeš omejiti le na borca. Če smo povezani v vseh odgovornostih, smo tudi v teh. Toda prav zato je stvar drugačna. Krava bramba na življenje in smrt ne more biti le zadeva posameznikove vesti, temveč je zadeva vsega naroda, ki se bori, ker je prisiljen boriti se«. Boriti se, ker si v to prisiljen v imenu svojega obstoja, ni le zadeva posameznika (a tudi zadeva posameznika, vsakega posameznika posebej), temveč je prav zadeva vsega naroda. Tudi rodov, ki bodo šele prišli. Ta krivda je naša krivda. To ni kolektivna krivda, temveč prav krivda naroda kot naroda, ki si je iz usode, ki so mu jo namenili okupatorji, **izrgal** svoj obstoj. Svoje življenje. Zato je prav, da ta nedolžna krivda ostane skupno znamenje celega rodu, namreč krivda — vzeti usodo v svoje roke — s katero smo obstali kot narod. Tista krivda, ki jo revolucionarna justica ne le dopušča, temveč predpostavlja kot nujno, zato Kocbek utemeljeno pravi: »Nihče med nami nima greha, dokler ne prestopi zakonov vojaškega prava.« **Krivda** je nujna, **greh** pa postane tedaj, ko se ta nujnost, ki jo sankcionira vojaško pravo, prekorači, ko se ubija zaradi ubijanja. Ali zavoljo maščevanja. Vojaško pravo temelji na tej krivdi, a sankcionira greh, zločin.

Pa četudi je krivda nujna, v srcu ostane tesnoba: »Priznam pa, da ostaja kljub temu v marsikakem borcu tesnoba. Marsikdo med njimi ima nemiren občutek, oglašča se nemirno intimno vprašanje, ki zahteva osebno odgovora. To pa je dejanska zadeva njegovega močnega notranjega življenja.« Ta tesnoba je stvar vsakega posameznika in mu je ni mogoče odvzeti. Kako jo bo prenašal, kako jo bo rešil, je njegovo osebno vprašanje. Nekako se bo moral rešiti iz tega nemira. Nekako se bo moral odkupiti. »Mislim, da se bo vsakdo izmed nas moral po vojni odkupiti tako, da bo pokazal boljšega človeka v ustvarjalni dobi, ki nas čaka. Edino to nas bo rešilo nemira. Kdor ne bo ostal discipliniran partizan tudi po vojni, ne bo odpravil te tesnobe. Pravi partizan je v tej vojni opravil le polovico svojih dolžnosti. Mislim, da današnji borec tako dolgo ne bo mogel živeti v miru, dokler se tudi notranje ne bo prečistil.«⁷ Kako se je mogoče notranje prečistiti?

In kaj bi s tem notranjim prečiščevanjem dosegli? Izvirno nedolžnost in neomadeževanost? »Zase ti rečem, da bi rad imel tako srce, kakor sem ga imel prej, preden sem ustrelil človeka.« odgovarja sobesednik. Toda takšnega srca, kakor ga je človek imel prej, preden je ustrelil človeka, ne more več imeti. Izvirna nedolžnost je nedosegljiva. Tiha teža je v tem smislu dokončna, tej tesnobi se ni mogoče izogniti, mogoče pa je vzeti to krivdo nase kot svoje lastno znamenje, ki ne zahteva ne povratka, ne utemeljitve, temveč je posameznikov d a r sočloveku, rodu in postane tako **znamenje** in vez vsega rodu. Posamezniku pa, ki je postal izvrševalec krvave zgodovine, ni več mogoče nazaj, kajti **spreminil** se je, kakor pravi o sebi Kocbekov sogovornik: »Tudi jaz sem se spreminil. Postal sem človek, kakršnen nisem hotel postati. Kakor da me je v sanjah nekdo odpeljal na to pot, pa se nisem znal več prebuditi. Nisem več nedolžen. Ti veš, kaj mislim. Šele čez nekaj let bomo smeli reči, kar že danes vem: vsaka vojna je prekleta, tudi osvobodilna. Najbrž nisem slab človek, toda pravega miru ne bom več občutil v svojem življenju.«⁸ Krivda, ki jo nosijo borci tudi danes, ki jo nosijo naši starši in stari stahi, je njihov največji dar za nas, nam vsem. Ta krivda je naše znamenje, naša skupna hvaležnost. Naša zgodovina. To je njihov največji dar domovini. Nihče jim te krivde ne more zares odvzeti. Nihče jim ne more dati pravega povračila. Nihče jim ne more dati ničesar, da bi se trak časa obnil nazaj, da bi bilo njihovo srce zopet mirno, kakor da bi se nič ne zgodilo; nihče jih ne more zbuditi iz sanj tako zelo, da bi bila dosežena tista izvirna nedolžnost, ki so jo imeli, še preden so bili **prisiljeni** človeka ubiti. Nihče jih ne more rešiti njihovega nemira, zato žive med nami nezadoščeni, razočarani. Zdi se jim, da nismo nikoli dovolj hvaležni za njihov dar in njihovo žrtve. Stopili so v te sanje — morali so — in ne morejo izstopiti iz njih. In nihče jih ne more zbuditi, nikoli jim tako zelo ponuditi roke, da bi preskočili brezno spomina.

Poti ni več nazaj, mogoče je le očiščenje? Je mogoče? Mogoče je kot sprejemanje svoje krivde, brez sovraštva, brez strahu. Brez očitkov. Mogoče je zgolj kot zavestno darovanje nam, darila, ki ne pričakuje in ne terja hvaležnosti in plačila, ker nič ni mogoče plačati. Zadoščanja ni — če ni zadoščanje dejanje darila samega. Šele tedaj postane njihova žrtve resnično darovanje, ki povezuje vse nas v eno narodovo telo. Kdor tega ne zmore, išče

in terja od nas, ne krivih ne nedolžnih, z a d o š - č e n j e ; takšni vedno znova terjajo od nas hvaležnost, in še obresti na hvaležnost, plačilo in plačevanje. Poudarjajo svoje, velike zasluge, ne da bi pri tem ponižno opazili, da nekaterih, mnogih, danes med nami ni več. Da so žrtvovali svoja življenja, da so padli za domovino. **Svoboda so nam podarili tisti, ki so padli. Ne tisti, ki so ostali živi. Tisti, ki so ostali živi, že kot živi uživajo njene sadove in njene slasti.**

In kdor izmed nedolžnih krivcev ni do danes storil svojega očiščenja, kdor med nami ni doživel svoje katarze, ta še danes ne vidi in tudi ne pusti, da bi spregovorili: vsaka vojna je prekleta, tudi osvobodilna. Zdi se mu, da so s tako ugotovitvijo žaljive vrednote našega narodnoosvobodilnega boja. Zavoljo ugotovitve, da je vsaka vojna prekleta, tudi osvobodilna, naš NOB prav gotovo ni blaten. Blaten je tedaj in samo tedaj, če se povisuje v nebo — ne da bi se z grozo in obžalovanjem spominjal svojih žrtve. Zakaj ko se pozabljajo ž r t v e , se izgublja oziroma se **odreka njegova svetost**. In kjer so žrtve, je prekletstvo.

Toda naš NOB ni bil samo narodnoosvobodilni, bil je tudi revolucija. In bratomorni boj. Naj bo politična analiza še tako jasna, moralna zavest borca v državljanski vojni je pač vse bolj zapletena od zavesti borca, ki se bori s sovražnim tujcem.«⁹ Občutek te krivde, za katerega Kocbek ugotovi, da je podoben »kompleksu zapletene sorodniške krivde«, je samo borbo še posurovelo. Prav gotovo je, da ta proces v ljudeh ni tekel enosmerno in brez stisk; to kaže naslednje Kocbekovo poročilo: »Čez nekaj časa smo izvedeli, da so horjulski belogardisti pred začetkom današnjih operacij kričali na partizane, naj se umaknejo, češ da ne bi radi streljali nanje. Kar streslo me je, ko sem zvedel to novico. Vsaj takrat jih zapeče vest, galjote, ko morajo puško naperiti na svojega brata! Taki izrazi kajnovskega kompleksa seveda ne krepijo morale v njihovem človeku, ko naj z življenjem brani megleno idejo. Zato so nam kurirji povedali, da so se belogardisti v hipu spustili v beg, brž ko so jih pred začetkom glavnih operacij partizani napadli iz zasede, in da so jih italijanski oficirji z revolverjem v rokah zastavljali ter kričali nanje kakor na živino.«¹⁰ Uboge človeške pare, ti galjoti in kajni! Od kod je prišlo to strupeno željo, da se je narod tako razcepil na dvoje? Mar je to človeška usoda sploh? Sredi našega naroda se je znova odigrala svetopisemska zgodba o Kajnu in Ablu: V Abelu nisem videl le pastirja, nomada biblijskih časov, temveč nemirnega in nestalnega človeka vseh časov, nezadoščenega in prvinskega človeka, neurejenega in potepuškega trpina, vojaka in revolucionarja, v Kajnu pa nisem spoznal le kmeta, stalnega in urejenega in zadovoljnega pravičnika prvih svetopisemskih časov, temveč v Boga predržno zaupajočega človeka, manjvrednostno, zavratno in grozovito bitje.«¹¹

Kdo je Kajin in kdo Abel? Je na to vprašanje sploh mogoče enoznačno odgovoriti

Bratomorna krivda

Kolikokrat bolj se je vojna širila kot bratomorna vojna znotraj narodnoosvobodilnega boja, toliko bolj se je večala Kocbekova zgroženost nad tragično, ki se je odvijala pred njegovimi očmi. In toliko bolj se je večala tudi njegova distanca do revolucionarne logike oziroma njene justice.

V **Listini** opisuje pogovor, ki naj bi ga bil imel z Borisom Kidričem o belogardistih s Turjaka, o njihovem zločinu in o kazni zanje. Čeprav njegov opis morda ni do besede natančen, je distanca, ki jo je Kocbek imel do logike revolucionarne justice, izstopila prav kot distanca in je zavoljo tega primerno navesti zapis tega razgovora. Pogovor naj bi bil potekal takole: »Nekaj se v meni upira jasnosti, s katero ocenjujemo krivdo svojega nasprotnika.«¹² Ta posmeh je imel Kocbek in je isti, kakor si ga je v **Tovarišiji** zapisal ob ponovnem premisleku svojih lastnih političnih stavkov, češ, da so pravilni, a mrzlo preprosti. Potemtakem gre za **razdor** med pravilnostjo in resnico človeka, za dve ravni premišljanja; za raven pravilnosti, logike, in raven tople človeške izkušnje o človeku samem kot človeku. Mrzla, preveč jasna preprostost je tista, ki ve samo, kaj je prav in kaj ni prav; ki brez tople človeške prizaneshivosti pozna samo krivdo in nedolžnost ter nujno absolutno razdeljenost na različne ljudi. Oziroma: »jasnost« mu tu pomeni isto kot »samoumevnost« smrtno kazni za sicer nedvomno kaznivno in zločinsko dejanje (izdajstvo in bratomor bele garde).

(prihodnjič dalje)

iz povezanosti z zemljo, iz narave in usode. Govorim v imenu tistih, ki delajo, ustvarjajo in se ne boje nobenih ovir. **Odgovarjam ti v imenu tistih, ki so zavihali rokave in gradijo nov svet.**¹³ Redki so tako precizni in bistveni opisi, kako globoko v ogroženost naroda in iz njegove ogroženosti, **iz srca narodovega**, je zrasla revolucionarna volja: bili smo nič, bodimo vse! Samo iz totalne ogroženosti (biti) naroda, je mogla in morala nastopiti tako totalna volja **biti** (vse). **ZIVETI** hočemo! Zato se borimo! In odpravil se je narod, da bo ustvaril nov svet na ruševinah starega. Taki ljudje pa ne morejo biti bojaljivci, bati se ne smejo nič in ničesar. Poznati ne smejo nobene ovire, še najmanj ovire svoje lastne vesti. Ne smejo se bati krivde nad bližnjikom, ne smejo se bati izgube dragocene samote svojega duha, ne mazanja rok s krvjo, ne zapletanja v sovraštvo, temne misli in oblastiteljnosti, ne anarhije, ki jo prinašajo med ljudi.

Ljudje, ki »se ne boje nobenih ovir«, morajo vse to vzeti nase.

In tisto, kar je pred tem in takim prevrednotenjem veljalo za čisto, danes ne velja več; danes velja drugačna čistost: »Čistost ni v tem, da si nikoli ne umažem rok z ilom in prahom. Čistost je v tem, da svoje življenje vzamem z vso srčnostjo nase.« Čistost je prav v tem, da počnem vse to, na kar me opozarja vest: da si mažem roke z prahom in ilom (prah si bil in v prah se boš povrnil — torej mazanje rok s prahom in ilom pomeni mazanje rok s krvjo).

Kaj pa je potem zločin, če ne to, da si postal sejm, ki se je pomešal med prepukčevalca in prece-njevalca, ki ne zna več reči: da to **da** — ono pa **ne!** Kaj je potem zločin, če ne to, da se vsak dan zapletaš v novo krivdo nad človekom, si mažeš roke z nizkotnostjo življenja, in če to ni razpad plemenitosti v človeku, pačenje človeka od oblastiteljnosti, strahu in temne misli? Kocbekov subjekt odgovarja: »Najhujši zločin ni v dejanju, temveč v opuščanju.« Najhujši zločin ni v zgornjih opisih posledic

naložiti na ramena tiste in take krivde, ki jih more in mora nositi, tako pač sodelujemo kot ljudje v svoji zgodovini. Tisti, ki odgovornost za blaženo krivdo prelaga na tuja ramena, je nemoralen, prekleta je njegova krivda, ker je prekleta in črna njegova nedolžnost, lažna je, ker se skriva za nekimi moralnimi kriteriji, ki danes, v času totalne ogroženosti naroda kot naroda, ne morejo in ne smejo več veljati.

Blažena krivda je utemeljena na spoznanju: »Nič nisem, če svojih dejanj ne podpisem s krvjo.«¹⁴ S svojo krvjo in s svojo srčno bolečino moram vzeti nase zahteve časa: »Veliko zgodovinsko idejo mora človek doživeti in preiskusi med življenjem in smrtjo.«¹⁵ Tej veliki zgodovinski ideji mora človek podariti čisto vse: svoje misli, čistost svojih rok, svoje življenje. To je edini način človekove zvestobe samemu sebi in zgodovini sami. Tako se zgodovina sama izkaže kot »oblika človekove zvestobe.«¹⁶ In v tej in takšni zgodovini je »brezmadežnost« laž, nemoralno preračunavanje in sprenevedanje opreznih riti, ki svojo lastno dolžnost **dejanja** prelagajo na druga ramena. Kocbek se je skupno s **tovarišiji** odzval temu klicu in spoznal, »da moramo svojo usodo vzeti nase od konca.«¹⁷

Pa vendar je žalostno spoznanje: »Zmlet me je hotelo, kajti to noč sem spoznal, da je vekomaj odšla moja svobodna razpoložljivost. Ne svoboda, razpoložljivost.«¹⁸ Kaj to pomeni: razpoložljivost? Nekaj drugega je zgolj teoretizirati o revoluciji, se zgolj pripravljati na to, da boš vzeli nase vse krivde nad bližnjikom, ko si šele v stanju pripravljenosti vzeti nase blaženo krivdo in se z njo zavezati dokončno in nepreklicno — čisto nekaj drugega pa je, ko to mejo že **prestopiš**, ko ni več poti nazaj. Tedaj ni več razpoložljivosti, tehtanja; tedaj, ko si vzela blaženo krivdo nase in storil zahtevo dejanje, poti ni več nazaj, »zda je konec moje zgodovinske brezmadežnosti. To je žalost posebne vrste. Slovo od nečesa, kar mora dati mesto višji zrelosti,

1 Komunikacije VOSOF, Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji, Inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, Ljubljana 1964, knjiga II dok. 54, str. 118
2 **Tovarišija**, str. 30—31.
3 **Tovarišija**, 44.
4 **Listina**, 39.
5 **Tovarišija**, 152.
6 **Prav tam**.
7 **Prav tam**.
8 **Tovarišija**, 153.
9 Glej: **Dokumenti o ljudski revoluciji v Sloveniji**, knjiga III, str. 369, dok. 147, izdal Inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, Lj. 1966.
10 **Prav tam**, dok. 145, str. 363—364.
11 **Tovarišija**, str. 210.
12 **Prav tam**.
13 **Tovarišija**, str. 211—212.
14 **Prav tam**.
15 **Tovarišija**, str. 210.
16 **Tovarišija**, str. 212.
17 **Tovarišija**, str. 50.
18 **Prav tam**.
19 **Prav tam**.
20 **Tovarišija**, str. 51.
21 **Tovarišija**, str. 29.
22 **Tovarišija**, str. 136.
23 **Prav tam**, str. 162.
24 **Prav tam**, str. 121.
25 **Prav tam**, str. 283.
26 **Prav tam**, str. 283.
27 **Listina**, str. 470.
28 **Tovarišija**, str. 403—404.
29 **Prav tam**.
30 **Tovarišija**, str. 50.
31 **Listina**, str. 65.
32 **Tovarišija**, str. 184.
33 **Prav tam**.
34 **Tovarišija**, str. 277.
35 **Listina**, str. 183.

ZAGOVOR OBTOŽENEGA

1. Obtožni predlog je neprecizan in ne ustreza dejstvenemu stanju, ko pravi, da sem trditve v inkriminiranem pasusu navajal »v zvezi s funkcijo predsednika Predsedstva Bosne in Hercegovine, ki jo je ta/B. Mikulić v bližnji preteklosti opravljal«. To ni res.

a) Niti v inkriminiranem pasusu niti v članku kot celoti ne govorim o funkciji predsednika Predsedstva BiH.

b) Nikjer niti ne omenjam niti ne ugotavljam, da so v inkriminiranem pasusu navedena dejstva delo B. Mikulića.

c) V inkriminiranem pasusu predpostavljam, da so navedena dejstva posredovana z dejavnostjo B. Mikulića, vendar nikjer niti z besedo ne pravim, da so posredovana z njegovim opravljanjem funkcije predsednika Predsedstva BiH.

Dejstva, ki jih navajam v inkriminiranem pasusu (pa tudi v nadaljevanju članka, ki ga inkriminacija ne zajema), se nanašajo na mnogo daljše časovno razdobje, v katerem Mikulić še ni opravljal funkcije predsednika Predsedstva BiH, niti kake druge funkcije, ki bi bila kazensko-pravno zaščiten po § 112 KZ SRS. Obtožni predlog bi moral ugotoviti, če se katero ali katera izmed dejstev, navedenih v inkriminiranem pasusu, nanaša(jo) na razdobje, v katerem je Mikulić opravljal funkcijo predsednika Predsed-

predlog proti meni brezpredmeten in neutemeljen.

3. Obtožni predlog je nekorekten, ker operira z iztrganim citatom in to tako, da zabriše ali zakrije nekaj elementov, ki so bistveni za razumevanje in torej za presojanje inkriminiranega pasusa.

„Sprjazniti se je treba s tem, da je vsak citat iztrgan iz konteksta. Vendar je citiranje lahko korektno ali zlonamerno. Če je citiranje korektno, je nakazan kontekst, iz katerega se navaja, četudi se ni treba strinjati ne s kontekstom ne, z navedkom, mogoče pa je kolikor toliko zanesljivo (objektivno) presoditi sporočilo teksta. V drugem primeru je kontekst zabrisan, izbrisan ali sprevernjen z motivacijo, da se navedek samovoljno uporabi za dokazovanje trditve, ki so tuje ali nasprotne konceptu, iz katerega se citira, najpogosteje zato, da bi se diskreditiralo ali inkriminiralo avtorja. Zlonamerno citiranje je nasilje nad tekstom, ki naj v skrajnem primeru omogoči uporabo nasilja proti avtorju.

Apeliram na sodišče, da postopa korektno v smislu, ki sem ga nakazal, in upošteva kontekst, iz katerega je v obtožnem predlogu naveden inkriminirani citat, vsaj toliko, da bo mogoče z minimalno objektivno zanesljivostjo presojati vsebino in intenco, se pravi sporočilo (in — če naj uporabim ta izraz — duha) inkriminiranega

predstavnikov teh organov, ki so predmet kazensko-pravnega varstva po § 112 KZ SRS; ker moj članek ni kritika kake politične funkcije, institucije ali osebe in ker je edini politični organ, s katerim je mogoče povezati mojo kritiko, predlagatelj imenovanja B. Mikulića za možnega kandidata za predsednika ZIS-a, predsedstvo RK SZDL BiH, ta organ pa ni objekt kazensko-pravnega varstva po § 112 KZ SRS; ker predmet članka potemtakem ni B. Mikulić niti kot fizična oseba niti kot imetnik kake politične funkcije, torej niti kot predsednik Predsedstva BiH, je obtožni predlog tudi s tega vidika brezpredmeten in neutemeljen, kot tak pa zavajajoč.

b) S tem ko obtožni predlog navaja samo inkriminirani pasus, zakrije dejstvo, ki je bistvenega pomena za presojo upravičenosti ali neupravičenosti tožilčevega predloga, naj me sodišče spozna za krivega po citiranem členu KZ SRS. V članku »Korak naprej k demokratizaciji« namreč **povzame** zapise in informacije, ki so že bile objavljene v jugoslovanskem tisku in drugih sredstvih javnega obveščanja, še posebej pa se navezujem na tekst, ki je bil objavljen dne 7. 1. 1986 v rubriki »Naš komentar« na Radiu Študent, in ga povzemam. Na to v svojem članku tudi explicite opozarjam. Neposredno pred inkriminiranim pasusom sem namreč za-

preganja avtorja kot osebo in ne kot storilca dejanja, za katerega obstaja sum, da je kaznivo, in tako v zadnji kosekvenci zlorablja kazensko pravo za osebno obračunavanje.

Podoben kazensko-pravni absurd je, po mojem mnenju, dejstvo, da je bila Mladina, v kateri bi moral biti objavljen tudi moj članek »Korak naprej k demokratizaciji«, neuradno prepovedana, Katedra, ki je hotela natisniti tri članke, ki niso mogli iziti v Mladini, v zadnji instanci uradno prepovedana, Razmerja, ki so ponatisnila moj članek, pa sploh niso bila prepovedana niti ni bil sprožen kazenski postopek proti kateremu od urednikov.

4. Obtožni predlog je nerazumljiv in neutemeljen, ker ne poskuša niti pokazati, kaj šele dokazati, na osnovi katerih vsebinskih ali formnih elementov bi bilo mogoče sklepati na morebitno storitev kaznivega dejanja po § 112 KZ SRS.

a) Izključna vsebina inkriminiranega pasusa je naštevanje dejstev, ki opisujejo nekatere dogodke, ki so se primerili v zadnjih 15 letih v BiH. Pri presoji navajanja teh dejstev je treba upoštevati:

— da so bila vsa, brez izjeme, objavljena v jugoslovanskih sredstvih javnega obveščanja;

— da gre za objektivna dejstva, ki jih ni mogoče zamolčevati in jih nihče niti ni poskušal ne zamolčevati ne zanikovati;

— da so ta dejstva nenaključni del oziroma rezultat politike, vodene v BiH (**Mikulićevo načelo, ki ga je sam večkrat javno izrazil, je, da se v politiki nič ne zgodi naključno**), od katerih se ni skušal distancirati nihče izmed visokih funkcionarjev ali organov te republike, nasprotno pa so le-ti javno zagovarjali politično usmeritev, katere nujni rezultat so tudi ta in taka dejstva;

— da, posebej, B. Mikulić nikdar ni javno nasprotoval takšni politiki, nikdar se ni trudil ustvarjati vtisa, da je takšna politika tuja njegovim političnim načelom in stališčem, nasprotno, v svojih javnih nastopih jo je povsem konkretno in določno idejno-politično utemeljeval in zagovarjal (zaradi česar nesporno velja za predstavnika »trde linije« in tej oznaki pogojno niti ne nasprotuje) in, še več, kot navaja Matvejević, »tovariš Mikulić je med potekom nekaterih sodnih procesov proti intelektualcem v Bosni in Hercegovini javno bremenil obtožene, še preden so bile izrečene sodbe (zato so bile, morda, tudi sodbe tako stroge)« (Op. cit., str. 808.)

sklepanja, da gre v članku za kakršnokoli obliko žalitve ali obrekovanja, ki bi utegnila zmanjšati ugled druge socialistične republike. **Edini** izraz, s katerim v inkriminiranem pasusu opisujem Mikulićevo dejavnost, se pravi **edini** izraz, ki bi utegnil biti sporen v smislu izvršitvenega dejanja po § 112 KZ SRS, je »represija«. V inkriminiranem pasusu namreč pišem: »Posebej lahko poudarimo Mikulićev prispevek k represiji,«

nato pa naštejem nekaj konkretnih primerov oziroma pojavnih oblik represivne politike — in absolutno nič drugega.

»Represija« ne more biti v nobenem primeru sramotilna oznaka: Prvič, na leksikalni ravni ni mogoče najti v nobenem slovenskem slovarju razlage, ki bi »represijo« povezovala z žaljenjem ali sramotenjem ali predvidevala posebno možnost sramotilne rabe (gl. **Slovenski pravopis, Slovar slovenskega knjižnega jezika**, IV. zv., Pletersnikov **Slovensko-nemški slovar**, 2. zv., Cigaleto **Deutsch-slowenisches Wörterbuch**, 2. zv., Verbinčev **Slovar tujk**, Cigaleto **Znanstveno terminologijo** ter številne sodobne slovarje).

Drugič, gre za tehnični družboslovni pojem (terminus techni-

SKLEP: Na podlagi tekstovnih dejstev je izključena možnost sklepanja na obstoj kakršnekolikoli oblike žalitve ali obrekovanja. V inkriminiranem pasusu sramotitev objektivno ni podana oziroma objektivno dejstvo je, da sramotitev ni podana. Prav tako ni mogoče sklepati na obstoj zavesti o kaznivem dejanju ne v tej ne v oni obliki.

c) Na ravni družbenega učinkovanja teksta je treba upoštevati naslednja dejstva in ugotovitve:

— nihče izmed številnih kolegov, znancev ali prijateljev, ki poznajo članek »Korak naprej k demokratizaciji«, ni videl v njem ničesar takega, kar bi utegnilo navajati k mnenju, kakršno je v formi performativne izjave zapisano v obtožnem predlogu, da naj bi namreč storil kaznivo dejanje po citiranem členu KZ SRS (to trditve lahko dokažem s predložitvijo pisnih izjav, čemur se zaenkrat odpovedujem, ker menim, da je nepotrebno);

— nihče izmed poslušalcev ali bralcev imenovanega članka, ki jih ne poznam, ni javno reagiral nanj niti s sumom, da bi utegnili vsebovati elemente kaznivega dejanja, kaj šele z obtožbo v tej smeri; kolikor je bilo sploh mogoče javno reagirati, se je nasprotovalo neformalni prepovedi Mladine, ne pa vsebini in sporočilu mo-

»PRIMER MASTNAK«

stva BiH, **specificirati**, za katero ali katera dejstva gre, in **dokazati**, da se tako specificirana dejstva nanašajo prav na opravljanje imenovane funkcije. Obtožni predlog se je tej nalogi, ki je conditio sine qua non obtožbe, izmaknil z uporabo skrajno nedoločne oznake »v bližnji preteklosti«. Ta oznaka je neprecizna, njene implikacije pa so napačne.

SKLEP: Predpostavka obtožnega predloga, navedena uvodoma v tej točki zagovora, je neprecizna in nedokazana ter konsekvencinopisna, zato na njej ni mogoče utemeljiti obtožbe, oziroma na temelju dane predpostavke ni mogoče sklepati na storitev kaznivega dejanja po § 112 KZ SRS.

2. Obtožni predlog je neutemeljen, ker B. Mikulić v času, ko je bil moj članek »Korak naprej k demokratizaciji« napisan in objavljen, **ni bil** predsednik Predsedstva BiH in zato ne more nastopati kot objekt kazensko-pravnega varstva po § 112 KZ SRS. Ta člen namreč štiti SR Slovenijo, drugo socialistično republiko ali socialistično avtonomno pokrajino, njeno zastavo, grb ali himno, njene najvišje organe ali predstavnike teh organov.

V nobenem kazensko-pravnem določilu ni pozitivno določeno, da kot objekt kazensko-pravnega varstva nastopajo tudi **bivši** predstavniki najvišjih republiških ali pokrajinskih organov. Da to ni naključno, nam dokazuje vsa dosedanja sodna praksa, ki ni preganjala nikogar, ki se je žaljivo izražal ali obrekoval, denimo, Milovana Djilas, odstavljenih najvišjih slovenskih, hrvaških, srbskih ali, če vzamemo novejši primer, kosovskih funkcionarjev.

SKLEP: Ker B. Mikulić v času objave članka »Korak naprej k demokratizaciji« ni bil predsednik republiške skupščine, ali predsednik Predsedstva BiH, ali predsednik zbora združenega dela, zbora občin ali družbenopolitičnega zbora, ali predsednik IS BiH, obtožba proti meni po § 112 KZ SRS ni mogoča in je obtožni

teksta. To bi bilo sodišče dolžno storiti že zaradi tega, ker je bil moj članek »Korak naprej k demokratizaciji« objavljen v celoti in ne le pasus, ki ga navaja obtožni predlog.

Brž ko upoštevamo kontekstualne elemente, se pokaže, da je obtožni predlog nelogičen in nerazumljiv.

a) S tem ko obtožni predlog navaja iz članka »Korak naprej k demokratizaciji« samo odlomek, ki figurira kot predmet inkriminacije, napeljuje k napačni predstavi, da je moj članek polemika proti B. Mikuliću. Dejansko pa moj članek ne polemizira z Mikulićem, marveč govori — kot obtožni predlog sicer pravilno ugotavlja, čeprav neposredno zatem izpeljuje napačne povezave in sklepe — o kandidaturi tega funkcionarja za predsednika ZIS-a. Še natančneje, v članku »Korak naprej k demokratizaciji« govorim o utemeljitvi predloga, s katerim je bil Mikulić uradno imenovan za možnega kandidata za predsednika ZIS-a, in ob tem celo izrecno zapišem, da Mikulić za to utemeljitev verjetno ni odgovoren.

Članek »Korak naprej k demokratizaciji« je **polemika z utemeljitvijo predloga za imenovanje Mikulića za možnega kandidata za predsednika ZIS-a**, kakršno je podalo predsedstvo RK SZDL BiH. Moj članek ne govori o Mikuliću niti kot o fizični osebi niti kot o predsedniku Predsedstva BiH, marveč samo kot o predmetu političnega govora, ki je bil predmet moje kritike. **Mikulić nastopa v mojem članku samo kot literarni lik, ki so si ga izmislili drugi.**

SKLEP: Ker je moj članek »Korak naprej k demokratizaciji« logično-historična kritika političnega diskurza, kakršen se je zapisal v predlogu predsedstva RK SZDL BiH za imenovanje B. Mikulića za možnega kandidata za predsednika ZIS-a; ker je moj članek, konkretnije rečeno, kritika nekaterih potez v volilnem oziroma predvolilnem postopku, za katere niso ne krivi ne zaslužni organi ali

pisal: »Radio Študent je tistega dne, ko je bilo uradno sporočeno, kdo »BO« novi šef jugoslovanske države, izrazil nezaupanje do prihodnosti, ki bi jo krojila Mikulićeva država — pač na podlagi preteklosti, ki še traja. Povzemimo, kar smo slišali, in dodajmo še par dejstev.«

Poudarjam, da so bila vsa dejstva, ki jih v inkriminiranem pasusu navajam v zvezi z Mikulićevim imenom (ne pa s kako od njegovih funkcij), že poprej objavljena v jugoslovanskih sredstvih javnega obveščanja, in da jih ne navajam ne v kontekstu ne v duhu, ki bi bila drugačna od že publiciranih tekstov. V zvezi s kandidaturom B. Mikulića naj omenim poleg že navedenega komentarja na Radiu Študent še dve pismi poslušalcev, ki sta bili v istem času prebrani na tej radijski postaji, ter, ex post facto, pismo Predraga Matvejevića »Predsedstvu ZIS-a« in »kabinetu predsednika vlade« v Beogradu, objavljeno v **Novi reviji št. 48—49/1986, str. 807—808**. Razlika med tem zapisom in mojim je, da Matvejević argumentira ad hominem, jaz pa ad rem, tako da je možnost sramotilne v mojem članku še toliko manjša.

SKLEP: Ker so v mojem članku »Korak naprej k demokratizaciji« vsi navedki v zvezi z imenom B. Mikulića povzeti iz jugoslovanskih sredstev javnega obveščanja in zapisani na način (v duhu), ki se ne razlikuje od drugih zapisov, in ker tudi zaradi tega ni bil kazensko-pravno preganjana nihče drug, je obtožni predlog proti meni ali skrajno nepopoln, ker ne navede in ne dokaže, da morda obstaja na tekstovni ravni difference specifica, ki omogoča in upravičuje kazensko-pravni pregon samo enega in prav enega zapisa, ali pa absurden, ker bodisi od večjih enakih dejanj inkriminira samo eno in tako očitno uvaža prakso neenakih meril v kazensko-pravni politiki ter v zadnji kosekvenci krši ustavno načelo enakosti pred zakonom bodisi pod krinko obtožbe za kaznivo dejanje po specifičnem členu KZ

— KONČAN IN NE

SKLEP: Na podlagi navedenih elementov je izključena možnost, da bi šlo v mojem članku »Korak naprej k demokratizaciji« za kakršnokoli sramotitev, saj naštevanje znanih in javno dostopnih dejstev, s katerimi so si določena republiška politika in predstavniki te politike pridobili ugled, ki ga uživajo, ne more zmanjševati njihovega ugleda. Sramotitev z naštevanjem teh dejstev objektivno ni podana, izključena pa je tudi možnost sklepanja na obstoj zavesti o kaznivem dejanju tako na strani tistih, ki so nosilci opisane politike (in nekateri med njimi občasno objekti kazensko-pravnega varstva po § 112 KZ SRS), kot na strani avtorja inkriminiranega pasusa, ki se z opisano politiko utegne ne strinjati, navajanjem objektivnih in znanih dejstev, s katerimi jo opisuje, pa ne more nikogar žaliti. Če bi kdo vendarle poskušal zagovarjati mnenje, da je avtor spornega članka z navajanjem imenovanih dejstev sramotil predstavnike najvišjih organov druge republike, bi konsekvencno zagovarjal absurdno stališče, da ti predstavniki s tem, kar delajo, sramotijo sami sebe.

b) Niti v inkriminiranem pasusu niti sicer v članku »Korak naprej k demokratizaciji« ne uporabljam nobenega žaljivega izraza in nobene žaljive besedne zveze, zato je objektivno izključena možnost

cus), s katerim stroka opisuje določena dejstva družbene ali politične dejavnosti ali dejanskosti. Dokler raba pojma ustreza njegovim strokovnim določilom — in raba v inkriminiranem pasusu je taka raba — je po definiciji izključena možnost sramotitve, žalitve ali obrekovanja. Edina sodba, ki ji je lahko strokovno delo legitimno podvrženo, je namreč sodba stroke same — in nikogar ali ničesar drugega. Tu velja načelo »verum index sui et falsi«.

Tretjič, na ravni politične kulture, ki vlada v SFRJ, pojem »represija« ni negativna oznaka, pa če nam je to všeč ali ne. Celotno nasprotno, represivni ukrepi se prikazujejo kot nekaj potrebnega, koristnega, želenega, kot politična vrednota. Mikulić sam se je v številnih javnih nastopih zavzemal za uporabo represije, priznaval, da jo v BiH uporabljajo, in objubil, da jo bodo tudi v bodoče (**te objube so bile izpolnjene**). Toda tudi v sferah demokratične politične kulture »represija« ni a priori negativna oznaka. Le malokdo si umišlja, da bi bilo mogoče, smotno ali želeno odpraviti državne represivne aparate; nasprotuje se samo specifičnim oblikam ali konkretnim primerom uporabe represije. Vendar niti v teh primerih »represija« nikdar ne nastopa kot žaljivka ali sramotilna oznaka.

jega teksta (prim. Pavel Gantar, »...režemo, sekjamo, kuhamo, pasiramo, VOLIMO...«, Mladina, št. 4, 31. 1. 1986);

— nihče izmed urednikov petih mladinskih medijev javnega obveščanja iz Ljubljane, Maribora in Beograda (v zadnjem primeru lahko pristejemo še prevajalca), ki so članek »Korak naprej k demokratizaciji« ali objavili ali poskušali objaviti, ni našel v njem niti trditve niti duha, v katerem so zapisane, na podlagi katerih bi lahko posumili, da so v tekstu vsebovani elementi kaznivega dejanja;

— v stališču OO ZKS uredništva Mladine, sprejetem na seji dne 15. 1. 1986, ki ocenjuje ukrepanje uredništva ob grožnjah s prepovedjo druge številke Mladine 1. 1986, ni govora o kakem elementu kaznivega dejanja v besedilih, ki so se zdela tistim, ki so urednikom Mladine grozili s prepovedjo, sporna, nasprotno, tudi na moj članek »Korak naprej k demokratizaciji« se nanaša ocena OO ZKS, da odpira temeljne dileme družbene realnosti in da grožnje s prepovedjo kažejo, da deklarirano stanje odprte javnosti pri nas še ni doseženo;

— vsa javna reagiranja na sprožitev kazensko-pravnega pregona proti meni kot avtorju članka »Korak naprej k demokra-

Do smrti pretepel ženo

Razrešili so funkcionarja, ki naj bi sprejemala podkupnine

Izvršaj svet BiH se je strinjal z začetkom preiskave proti R. Nikoliću in D. Velaševiću — Nezakonito posredovanje

SODNI PROCESI, KI JIH NI BILO

lizaciji» izključujejo možnost oziroma zavračajo že samo misel na to, da bi utegnili biti v tem članku vsebovani kakršnikoli elementi kaznivega dejanja (g. »Stališče IO SFD ob obtožbi proti Tomažu Mastnaku«, 6. 6. 1986, zapisnik izrednega sestanka OO ZKS uredništva Mladine, 9. 6. 1986, stališče skupščine Slovenskega sociološkega društva, 13. 6. 1986, Izjava plenuma jugoslovanskih mirovnih skupin, 14. 6. 1986, pismo Študentskega kulturnega centra in Študentskega kulturnega društva FORUM Predsedstvu republiške konference SZDL, 16. 6. 1986, »Stališče uredništva revije PROBLEMI ob obtožbi proti Tomažu Mastnaku«, 18. 6. 1986, »Stališče aktivna ZK uredništva revije PROBLEMI ob obtožbi proti Tomažu Mastnaku«, 18. 6. 1986, »Stališča OO ZK Radio Študent o sojenju tov. Tomažu Mastnaku«, 18. 6. 1986, »Izjava raziskovalcev Inštituta za marksistične študije ZRC SAZU ob obtožnem predlogu proti Tomažu Mastnaku«, 20. 6. 1986, stališče Oddelka za sociologijo Filozofske fakultete Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani, 18. 6. 1986, sprejeto tudi na zboru delavcev Filozofske fakultete dne 23. 6. 1986, pismo Odbora za odbrano slobode misli in izražanja Predsedstvu SR Slovenije, 20. 6. 1986, izjava št. 45 Odbora za zaščito umetniške slobode beogradske sekcije Udruženja književnika Srbije, 24. 6. 1986, stališče Katedre za sociologijo pri FSPN Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani, 25. 6. 1986, stališče Znanstvenega sveta Inštituta za sociologijo Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani, 26. 6. 1986, »Stališče Časopisa za kritiko znanosti ob obtožnici proti Tomažu Mastnaku«, 2. 7. 1986, Izjava Društva Slovenskih pisateljev, 3. 7. 1986). Uspoštovati velja tudi, da sem v Mladini rubriki, v kateri bi moral biti objavljen tudi članek, katerega del inkriminira obtožni predlog, celo leto nastopal proti politični kulturi, ki ljudi, ki izražajo lastna stališča, poglede, misli in mnenja, ki, skratka, mislijo drugače, razglašala za nasprotnike in sovražnike ter te domnevne nasprotnike in sovražnike zmerja, sramoti, žali, ponižuje in obračunava z njimi z različnimi formami nasilja, da sem se torej celo leto zavzemal za demokratičen in kulturn politični dialog.

SKLEP: Tako kot na vsebinski in formni tekstovni ravni tudi na ravni družbenega učinkovanja mojega članka »Korak naprej k demokratizaciji« ni pogojev možnosti za sklepanje na obstoj elementov kakršnekoli sramotitve. Zavest o obstoju kaznivega dejanja je na tej ravni objektivno neeksistentna. Nasprotno pa je kazensko-pravni pregon proti meni izrazil številne izraze negodovanja, zaskrbljenosti, vznemirjenja in nasprotovanja — tudi zaradi nevarnosti, da bi to zmanjšalo ugled SRS in SFRJ.

5. V inkriminiranem pasusu omenjam »Mikuličev prispevek k represiji«. Ta dikcija jasno in nedvoumno sporoča, da gre za Mikuličevo **posredno udeleženo** pri politiki, za katero lahko uporabljamo strokovno oznako represivnosti. Izključena je vsaka razlaga, ki bi hotela morda dokazovati, da sem Mikuliču pripisoval **izključno** avtorstvo bodisi te in takšne politike bodisi nekaterih rezultatov te politike, ki sem jih navedel v svojem članku, se pravi razlaga, ki bi hotela napeljati k misli, da je Mikulič **neposredno** osebno kriv ali zaslužen za navedena dejstva socialno represivne narave, ter takšno misel celo pripisati meni kot avtorju inkriminiranega pasusa. **Slovar slovenskega knjižnega jezika**, IV. knjiga, geslo **prispevek** razloži takole: »s čimer kdo sodeluje, pomaga pri skupnem prizadevanju«. Tako lahko delavec prispeva k ustvarjanju dohodka, režiser k predstavi, možen pa je tudi »prispevek h krepitvi socializma«. Podobno bi pri gestu **prispevat**, »sodelovati, pomagati s čim pri skupnem prizadevanju za kaj«, kar **Slovar** ilustrira z naslednjimi primeri: »tudi on je prispeval svoj delež k zmagi; prispevati k napredku družbe; sodelovati; odločilno prispevati k izboljšanju mednarodnih odnosov«. Ta zadnji primer nam pove, da izraz **prispevat**, **prispevek** ne določa niti kvantitativnega deleža k »skupnemu prizadevanju« (tega je v danem primeru treba opisati s pridevnikom »odločilno«) niti kvalitete »skupnega prizadevanja«.

V inkriminiranem pasusu ne govorim o kvantitativnem vidiku Mikuličevega prispevka k represiji v BiH, prav tako z ničemer ne nakazujem, kolikšen naj bi bil; dejstvo pa je, da o prispevku lahko govorimo, če je še tako majhen, nepomemben ali posreden. V inkriminiranem pasusu prav tako ne govorim o naravi (kvaliteti) Mikuličevega prispevka k represiji

ji v BiH; ta me niti ne zanima posebej. Poglavito za mojo argumentacijo je, da gre za **prispevek**, na obstoj tega prispevka pa lahko sklepamo na podlagi naslednjih dejstev in ugotovitev:

a) Od konca 60. let je Mikulič opravljal vodilne funkcije v ZK BiH in v vladi BiH. Razumljivo je, da je zato vplival na politiko, ki je bila vodena in kakršna je bila vodena v tej republiki. Mikuličevo načelo, ki ga ni samo enkrat javno izrazil, je, da se »v politiki prav nič ne zgodi po naključju« (gl. »Spopad z etatizmom in birokratizmom«, Delo, 12. 12. 1985; »Hvala, tovariši, za tako čast«, Delo, 11. 8. 1984). V skladu s tem načelom je treba tudi vse tiste primere, ki bi jih bilo mogoče imeti za ekscese državne represije, obravnavati kot logične momente določene in določne politike.

b) Če pogledamo Mikuličeve javne nastope v zadnjih 15 letih, težko najdemo kakega, v katerem niso omenjeni različni nasprotniki in sovražniki, s katerimi se obračunava in s katerimi je treba obračunavati.

Nasprotniki in sovražniki so bistveni konstitutivni moment političnega diskurza, ki ga je praktikal in uveljavljal Mikulič. Atmosfera, ki jo tak diskurz ustvarja, je atmosfera — če uporabim dobrih 50 let staro klasično oznako — »zaostrovanja razrednega boja«. Zaradi tega si je Mikulič pridobil sloves moča »trde roke« (znaj je po svoji odločnosti in nekompromisnosti, kot piše Delo 7. 1. 1986) in te oznake v določenem smislu niti ni zavračal (g. »Nenehno se bojujemo za enakopravnost, zelo smo občutljivi za slehern nasprotni poskus«, Delo, 1. 7. 1972; »O svoji prihodnosti bomo vselej odločali le mi sami«, Delo, 2. 11. 1977). Na začetku 70. let je npr. izjavil: »Mi v BiH bomo tudi v prihodnje sodili vsem tistim, ki bodo sovražno delovali zoper samoupravljanje, bratstvo, enotnost in enakopravnost v BiH in v Jugoslaviji« (»Nenehno se bojujemo itd.«, Delo, 1. 7. 1972). Leta 1983, pred znanimi političnimi procesi v BiH, je Mikulič nedvoumno zahteval, da je treba »proti tistim, ki bi kršili Ustavo in zakone, uporabljati tudi zakonske ukrepe — ne glede na to, kdo so, kakšnega poklica in kaj delajo« (»Dobar vid i za sebe i za druge«, Borba, 24. 3. 1983; prim. »Bolje korišćenje rezervi — pravo poprište bitka za stabilizaciju«, Oslobođenje, 17. 2. 1983). Načelno tem zahtevam ni kaj oporekati. Vprašanje pa je, kakšna so politična in pravna določila takega »sovražnega delovanja« (o tem vprašanju teče sicer intenzivna in poglobljena javna in strokovna razprava, ki mora biti sodišču znana, že nekaj let). Mikulič pravi, da gre za **posameznike**, ki so sovražno **razpoloženi** (»Nenehno se bojujemo itd.«, Delo, 1. 7. 1972).

c) Ni znano, da bi Mikulič storil kaj **proti** temu, da bi prihajalo do sodnih procesov, na katerih so sodili posameznim intelektualcem zaradi izražanja njihovega mnenja in mišljenja, ki morda v rhu vsega ni bilo niti javno izraženo oziroma objavljeno, in ki so vzbudili številne pomisleke tako strokovno kot politično narava in doma in v tujini, niti kaj za to, da bi se odpravile oziroma omilile posledice kazni, izrečenih na teh procesih. In kot član Predsedstva SFRJ in kot predsednik Predsedstva BiH je moral biti seznanjen s temi primeri, če ne drugače s protestnimi pismi, peticijami in prošnjami, ki sta jih sprejemali tudi omenjeni predsedstva. (Gl. Esad Čimić, **Politika kao sudbina. Prilog fenomenologiji političkog stradalstva**, Mladost, Beograd 1981, str. 134; pismo JUS-a Predsedništvu SR BiH z dne 24. 6. 1983 in pismo več kot 200 državljanov iz Beograda, Ljubljane, Sarajeva in Zagreba, poslano na isti naslov 20. 5. 1983, v zvezi z obsodbo Soklića, Sociološki pregled, 1—2/1983, str. 171, 172; pismi Predsedstva Sociološkega društva Srbije in predsednika Odbora za poklicna vprašanja pri tem društvu, poslani 30. 5. in 6. 6. 1984 tudi na obe zgoraj imenovani predsedstva. Sociološki pregled, 1—2/1984, str. 120; protest proti preganjanju V. Šešlja, poslan IS BiH in CK ZK BiH 1. 3. 1982; protest proti sojenju »muslimanskim nacionalistom«, poslan predsedstvu SFRJ in BiH avgusta 1983; številna druga pisna gradiva.)

(Tomažev zagovor je objavljen tudi v Problemih '86)

● Vpr.: Javni tožilec je obtožni predlog proti Tomažu Mastnaku umaknil. Pri tem se je skliceval na institut neznanne družbene nevarnosti kaznivega dejanja. Kaj določa ta institut?

D. Demšar: Institut neznanne družbene nevarnosti je splošni institut kazenskega prava. Njegova funkcija je, da ekskludira od kazenskega pregona, torej da ekskludira od odgovornosti za kaznivo dejanje vsa tista ravnanja, za katera je po presoji javnega tožilca, ali kasneje sodišča, ugotovljeno, da gre za dejanja, katerih družbena nevarnost je neznatna.

Kazenski zakon SFRJ definira v 1. odstavku 8. člena kaznivo dejanje kot družbi nevarno dejanje, ki je z zakonom določeno kot kaznivo dejanje in ki ima z zakonom določene znake kaznivega dejanja. Takoj zatem pa Kazenski zakon SFRJ v drugem odstavku 8. člena izrecno predpisuje, da ni kaznivo dejanje, ki ima sicer z zakonom določene znake kaznivega dejanja, a pomeni za družbo neznanne nevarnost — zaradi majhnega pomena in zaradi tega, ker so škodljive posledice dejanja neznatne ali pa jih ni. Torej: četudi neko dejanje vsebuje vse elemente, ki so potrebni za obstoj določenega kaznivega dejanja, storilec s tem, ko uresniči zakonske znake kaznivega dejanja, vseeno ne stori kaznivega de-

skih znakov kaznivega dejanja iz 112. člena KZ SR Slovenije: da ni sramotil, da ni uporabil nobene žaljive besede, da ni trdil kaj takega, kar ne bi bilo res. Opisal je semantično polje pojma »represije«, pojma »prispevek« in pomen sintagme »prispevati k represiji«.

Na podlagi tega je bil Mastnakov zaključek enak mojemu: da ni storil kaznivega dejanja, da niso podani njegovi zakonski znaki, še posebej zato ne, ker v času objave tega teksta Mikulič ni bil predsednik predsedstva BiH.

Ze po tej plati potemtakem manjka temeljni element za obstoj kaznivega dejanja iz 112. člena KZ SRS.

Javni tožilec se v vsa ta vprašanja ni spuščal, niti s svojimi vprašanji, niti ni čakal, da bi dokazni postopek po potrebi še bolj razjasnil zadevo, temveč je Mastnaku samo postavil omenjeno vprašanje. Mastnak je odgovoril, da ni imel namena žaliti Branka Mikuliča — mimogrede povedano, prisotnost namena, če bi bila vsebina inkriminiranega teksta res žaljiva in bi bila pri Mastnaku podana zavest o takšni vsebini, za obstoj tega kaznivega dejanja tudi ni in ne bi bila bistvena — ter, skladno s svojim zagovorom, ki ga je pred tem podal, še dodal, da tudi samega dejanja sramotitve ni storil. Nato je javni tožilec neodvisno od

Nasprotno pa javnemu tožilcu ni potrebno obrazlagati, v čem so navzoči elementi kaznivega dejanja — to lahko, kar je tudi storil, le zatri. Ne le da se javnemu tožilcu ni bilo potrebno, kot bi se sicer moralo sodišče, spoprijeti z Mastnakovim zagovorom, tudi obramba (obdolženec in zagovornik) zoper trditve javnega tožilca (da so podani vsi elementi kaznivega dejanja) nima po zakonu možnosti pritožbe, češ da ne drži tožilčeva trditev, da so podani vsi znaki kaznivega dejanja.

Tretja vrsta sodbe, t.i. zavrnilna sodba, je po zakonu predpisana v določenih primerih, med katerimi je tudi ta, kadar javni tožilec umakne obtožbo na samji glavni obravnavi. Brž ko javni tožilec na glavni obravnavi umakne obtožbo, nima sodišče več kaj početi; lahko se strinja s tožilcem, lahko se strinja z zagovorom, lahko bi hotelo zadevo raziskovati naprej, toda vse to je pravno popolnoma irelevantno: izdati mora zavrnilno sodbo. Skladno s tem je sodišče tudi danes takoj po izjavi javnega tožilca, da umika obtožbo zoper Mastnaka, glavno obravnavo sklenilo. Jaz sem sicer vseeno še prošil za besedo, vendar mi je sodnica, kot ste videli, ni dala — saj ji zakon tega ne predpisuje.

● Vpr.: So vam znani primeri političnih sodnih procesov iz bližnje preteklosti, v katerih je javni tožilec prav tako umaknil obtožni-

Intervju z mag. Dragom Demšarjem, ljubljanskim odvetnikom in zagovornikom Tomaža Mastnaka, je bil posnet 10. julija, neposredno po zaključku sodnega procesa proti Tomažu Mastnaku.

grajskem procesu proti šeststori. Prti trem izmed šestih obtožencev je javni tožilec obtožnico umaknil: zoper Pavluška Imširoviča že na glavni obravnavi, zoper Vladimirja Mijanovića in Gordana Jovanovića šele skoraj leto dni zatem, ko je bil postopek zoper njiju izločen in glavna obravnava zoper ostale že končana. Naj mimogrede omenim, da v slovenskih dnevnikih o umiku obtožbe zoper Mijanovića in Jovanovića nisem zasledil nobene novice. Mene, kot enega izmed treh Mijanovičevih zagovornikov (skupaj s Šeksom in Mikijeljem) tudi niso obvestili o tožilčevem umiku obtožbe, tako da sem šele od Mijanovića zvedel, da je bila obtožnica tudi zoper njega in Jovanovića umaknjena.

Ker je javni tožilec decembra lani obtožnico umaknil, je letos januarja okrožno sodišče v Beogradu izdalo sklep o ustavitvi postopka. Odvetnik Mikijelj je zoper sklep sodišča vložil pritožbo, ker je bil mnenja, da bi moralo sodišče, ker je že tekla glavna obravnava, obtožbo zavrnil, forej izdati zavrnilno sodbo v imenu ljudstva in jo javno razglasiti. Kljub temu, da je bila pritožba vložena januarja, Vrhovno sodišče o njej do danes 10. julija, še ni odločilo, tako da postopek še ni pravnomočno končan.

V Sloveniji je bil aprila lani za kaznivo dejanje izdaje vojaške tajnosti pred vojaškim sodiščem v Ljubljani obtožen Janez Janša. Vendar je javni tožilec še pred začetkom glavne obravnave, približno tri tedne zatem, ko je obtožnico vložil, obtožnico tudi umaknil. Z Janšo, bil sem njegov zagovornik, sva prešla le pismeni sklep sodišča, da je postopek ustavljen. Ker v sklepu ni bilo nobene navedbe, zakaj je javni tožilec obtožnico umaknil, lahko le ugibamo, ali je bila tudi tu razlog za umik neznanne družbene nevarnost kaznivega dejanja ali nemara kaj drugega. Za razliko od beogradskega procesa se tu glavna obravnava še ni pričela, zato sodišču ni preostalo drugega, kot da izda sklep o ustavitvi kazenskega postopka.

Podobna situacija, v kateri obdolženec nima možnosti dokazovati, da ni storil kaznivega dejanja, je bila tudi pri obnovi dachauskih procesov. Obnova obeh dachauskih procesov je bila sicer dovoljena, toda ko bi bilo logično pričakovati, da se bo kazenski postopek dejansko obnovil, da se bodo na javni glavni obravnavi vnovič ugotavljala dejstva, da se bo izvedel dokazni postopek itd., je javni tožilec obtožnico umaknil. Sodišču potem ni preostalo drugega, kot da izda sklepa o ustavitvi postopka.

Takšnih primerov je, skratka, več. Obdolženec bi marsikdaj imel interes, da bi bil oproščen, da bi se dejansko ugotovilo, da ni storil kaznivega dejanja, toda veljavna pravna ureditev je takšna, da je v rokah javnega tožilca, da nekoga obtoži, in da je v njegovih rokah tudi, da zoper nekoga obtožbo umakne. Brž ko javni tožilec obtožbo umakne (in to pravico ima vse do glavne obravnave), je sodišče po zakonu dolžno postopek ustaviti; bodisi s sklepom bodisi z zavrnilno sodbo, odvisno od tega, v kateri fazi postopka pride do umika.

Podobna situacija, v kateri obdolženec nima možnosti dokazovati, da ni storil kaznivega dejanja, je bila tudi pri obnovi dachauskih procesov. Obnova obeh dachauskih procesov je bila sicer dovoljena, toda ko bi bilo logično pričakovati, da se bo kazenski postopek dejansko obnovil, da se bodo na javni glavni obravnavi vnovič ugotavljala dejstva, da se bo izvedel dokazni postopek itd., je javni tožilec obtožnico umaknil. Sodišču potem ni preostalo drugega, kot da izda sklepa o ustavitvi postopka.

Takšnih primerov je, skratka, več. Obdolženec bi marsikdaj imel interes, da bi bil oproščen, da bi se dejansko ugotovilo, da ni storil kaznivega dejanja, toda veljavna pravna ureditev je takšna, da je v rokah javnega tožilca, da nekoga obtoži, in da je v njegovih rokah tudi, da zoper nekoga obtožbo umakne. Brž ko javni tožilec obtožbo umakne (in to pravico ima vse do glavne obravnave), je sodišče po zakonu dolžno postopek ustaviti; bodisi s sklepom bodisi z zavrnilno sodbo, odvisno od tega, v kateri fazi postopka pride do umika.

MATIJA GRAH

nja, če gre za dejanje, katerega družbena nevarnost je neznatna.

● Vpr.: Ali lahko povedano ponazorite?

D. Demšar: Nemara najbolj enostaven, a dokaj pogost primer je tatvina, torej njeni zakonski znaki so: »Kdor vzame komu tujo premično stvar z namenom, da si jo protipravno prilasti«. Če bi sedaj nekdo, denimo, vzel škatlico vžgalic, ki bi bila last nekoga drugega, vzel pa bi jo z namenom, da si jo prilasti, čeprav k temu ne bi bil upravičen, bi s tem uresničil vse zakonske znake kaznivega dejanja tatvine. Vendar pa bo ob presoji, ob tehtanju nevarnosti tega kaznivega dejanja, potrebno nujno spoznati, da gre za dejanje, katerega družbena nevarnost je neznatna. Zakaj takšna tatvina v nekem normalnem stanju družbe ne more imeti velikega pomena, njene škodljive posledice — prikrašane za nekaj dinarjev — pa so tudi neznatne.

Vendar je — na splošno — vrednotenje družbene nevarnosti nekega dejanja odvisno od situacije, ki vlada v družbi, od različnih okoliščin, tako da se to vrednotenje v času lahko spreminja, zaradi česar ima lahko neko identično dejanje — identično po svojih zakonskih elementih — v določenih okoliščinah večjo družbeno težo, v drugih pa manjšo. V določenih okoliščinah bo torej njegova družbena nevarnost večja, v drugih pa manjša ali celo neznatna.

● Vpr.: Preden je javni tožilec obtožni predlog umaknil, je Tomaž Mastnak na vprašanje javnega tožilca, ali je imel namen žaliti Branka Mikuliča, odgovoril, da ne le da ni imel namena žaliti Branka Mikuliča, ampak da tega kaznivega dejanja tudi ni storil. Kakšen je bil pomen tega tožilčevega vprašanja in, seveda, Mastnakovega odgovora za nadaljnji razplet sodnega procesa?

D. Demšar: Kar zadeva vprašanje, le-to za stvar samega ni bilo bistveno, kar pa zadeva Mastnakov odgovor, ni ta na tožilčevu nadaljnje stališče prav v ničemer vplival. Javni tožilec je sicer poslušal izčrpen Mastnakov zagovor, v katerem je Mastnak argumentiral, da ni storil tega kaznivega dejanja, da torej ni uresničil zakon-

Mastnakovega odgovora — potemtakem mu tudi ponovljena izrecna Mastnakova trditev, da dejanja ni storil, ni dala povoda za nadaljnje razglabljanje — ponovno zatrdil, da so podani vsi znaki kaznivega dejanja po 112. členu KZ SRS, da pa iz razlogov, ki jih je zatem zelo na kratko navedel, meni, da je družbena nevarnost tega dejanja neznatna, zaradi česar je obtožni predlog zavrnil. Presoja družbene nevarnosti določenega dejanja je seveda v rokah tožilca — človek lahko le obžaluje, da ni niti poskušal zavrnil obtožnicevega zagovora, tako da je bila njegova trditev, da so podani vsi zakonski znaki kaznivega dejanja, le verbalna trditev.

● Vpr.: Zatem, ko je javni tožilec umaknil obtožni predlog, je sodišče obtožni predlog zavrnilo. Ali to pomeni oprostilo sodbo za Tomaža Mastnaka?

D. Demšar: Ne. Obstajajo tri vrste sodb: obsodilna, oprostilna in zavrnilna. Oprostilna sodba bi bila izdana, če bi se kazenski postopek nadaljeval, če bi šli v samo vsebino in bi sodišče ugotovilo, da ne gre za kaznivo dejanje. Do tega spoznanja bi sodišče lahko prišlo na več načinov: bodisi na podlagi lastnega spoznanja, da gre za neznatno družbeno nevarnost dejanja, bodisi, in po mojem mnenju bi bilo to edino pravilno, da bi akceptiralo Mastnakovo tezo, da sploh znakov kaznivega dejanja ni, in da zato kaznivo dejanje sploh ni bilo storjeno.

Mimogrede povedano: na prvi pogled med tem, ali sodišče izda zavrnilno sodbo na podlagi izjave javnega tožilca, ali pa se do spoznanja, da je družbena nevarnost dejanja neznatna, dokoplje samo, ni nobene razlike. V obeh primerih se zatrjuje, da so podani vsi elementi kaznivega dejanja, da pa je njegova družbena nevarnost neznatna. Vendar obstaja bistvena razlika. Ta bistvena razlika je v tem, da mora sodišče v primeru, ko ono ugotovi, da gre za neznatno družbeno nevarnost, v sodbi natančno utemeljiti, v čem in zakaj so podani znaki kaznivega dejanja, ter nato nadalje utemeljiti, zakaj je družbena nevarnost tega dejanja neznatna — torej zakaj obtožbenca oprošča obtožbe.

co, zaradi česar obtoženec ni mogel dokazati svoje nedolžnosti?

D. Demšar: Da. To se vedno znova in znova dogaja. Pogosto to ni niti v interesu obdolženca niti širše javnosti. Velikokrat bi se hotelo začeti postopek nadaljevati, preiti na stvar same, zadevo razmotriti, ugotavljati dejstva, presojati pravilnost pravne kvalifikacije, obstoj elementov kaznivega dejanja, presoditi vse okoliščine itd. Skratka, hotelo bi se spor, ki je nastal s tem, da je javni tožilec obtožil določeno osebo, da je storila kaznivo dejanje, rešiti. To bi bila tudi satisfakcija za obdolženca, saj bi sodišče lahko ugotovilo, da ni storil očitanelega mu kaznivega dejanja.

Dodaten problem je v tem, da se to znova in znova dogaja ravno pri dokaj zapletenih in spornih zadevah, v katerih bi moral biti obdolženec, po mojem mnenju oproščen. V zadevah torej, v katerih bi se moralo izkazati, da obdolženec kaznivega dejanja ni storil, ne pa da se obtožba, na podlagi instituta neznanne družbene nevarnosti dejanja, ali česa drugega, umika. To se je denimo zgodilo na beo-

OD NAŠEGA DOPISNIKA — Na včerajšnji izredni seji je SARAJEVO, 30. septembra — Na zahtevo republiškega sekretariata za notranje zadeve in predlog svoje kadrovske komisije) odobril pripor in uvedbo kazenskega postopka proti Ranku Nikoliću, sekretarju IS BiH, zaradi utemeljenega suma, da je storil kaznivi dejanji sprejemanja podkupnine in nezakonitega posredovanja po 230. in 232. členu kazenskega zakona Bosne in Hercegovine. Hkrati je izvršni svet razrešil pomočnika republiškega sekretarja za pravosodje in upravo Danila Velaševića, proti kateremu je uveden kazenski postopek zaradi istih kaznivih dejanj. Kot piše v uradnem sporočilu z včerajšnje seje, se je izvršni svet, v skladu s 363. členom Ustave BiH in 20. členom svojega poslovnika, soglasno odločil, da RANKU NIKOLIĆU odvzame imuniteto in odobri pristojnim organom pripor in uvedbo postopka, republiški skupščini pa predlaga njegovo razrešitev. Uradno sporočilo navaja, da sta Nikolić in Velašević v tev. Uradno sporočilo navaja, da sta Nikolić in Velašević v sodelovanju z več posamezniki, proti katerim je prav tako uveden kazenski postopek, intervenirala v postopku, ki so jih vodili pristojni organi, v korist teh in drugih oseb.

MIR KOT SPREMEMBA PARADIGME

Po znanem opisu Thomasa S. Kuhna napreduje znanost preko zaporedja »paradigm«, načinov mišljenja, ki so pogosto nezdravljivi med seboj. Izraz »paradigma« je v družboslovju splošno sprejet in je postal skoraj vsakdanja beseda, a v tem procesu je izgubil del pomena. Ljudje pogosto govorijo o paradigmah že dve ali trije koncepti kažejo nekaj sistematične povezanosti. Govorijo, kot da bi lahko hkrati obstajali celo šopi različnih paradig — »marksistična, realistična, tradicionalistična, mirovniška, feministična, itd.« Izraz lahko vsakdo uporablja kakor mu je všeč, a to ni pomen v katerem ga je Kuhn uvedel.

Kuhn je hotel pokazati, da bi bili celo v znanosti, kjer se da omejiti in kontrolirati količino podatkov z opazovanj, ti podatki brezupno kompleksni brez nekega vneprej sprejetega okvira odnosov (frame of reference). Pokazal je, da so v takšnem okviru kategorije, ki se kmalu zakoreninijo v proces zaznavanja in mišljenja in da je ta, dokler ne pride do zloma in spremembe paradigme, v opazovani družbi široko, če že ne splošno sprejet. Človek je lahko marksist in feministka, ne more pa verjeti v Ptolomejevo in Kopernikovo vesolje.

S tem ne zanikamo, da ljudje tudi v življenju uporabljajo vnaprej sprejete kategorije, kot to delajo v znanosti. Kot je opozoril William Jones, bi se brez selektivnega zaznavanja, ki izloči večino senzornih podatkov in naših lastnih misli, v življenju še manj znašli kot v znanosti. Kot je rekel Hazlitt, »brez pomoči predsodkov in navad ne bi mogli najti poti čez svojo sobo«.

Pa vendar so v življenju lahko paradigme katastrofalne polomi-je, še bolj kot v znanosti. Nekot uporabne paradigme lahko postanejo hude ovire in jih je treba nadomestiti, da družba lahko napreduje.

To točko smo sedaj dosegli s sprejetim odnosom do militarizma in vojne. Številni raziskovalci bi se strinjali, da bi stabilen mir v svetu zahteval spremembo para-

digme, a mnogi ne bi razumeli, da bi bila potrebna globoka in obširna sprememba pogledov, kakršne je opisoval Kuhn.

Za to ne zadostujejo spremembe javnega mnenja, kakršne so ZDA doživele med vietnamsko vojno, potrebna je permanentna sprememba našega gledanja sveta, skorajda sprememba v tem, kaj imamo za resnično. Aristotel je v kamnu, ki se je zibal na koncu vrvi, »videl« zadržan padec, Galileu pa se je v istem dogodku bleščala gibalna količina. Vojne se ne bomo znebili, dokler bodo ljudje zadovoljni z grožnjami drugim narodom ljudi, ki jih imajo za svoje sovražnike, in pri tem ne bodo razumeli, da jim bodo ti »sovražniki« odgovorili s svojimi grožnjami.

Res je, da se nekaterim vojniam lahko izognemo z boljšo diplomacijo in da se navado držav, da zaidejo v nevarne spore da ublažiti z bolj racionalnimi političnimi in družbenimi sistemi. Če pa hočemo odstraniti pravi vzrok vojne, in v tej jedrski dobi si ne moremo drzniti, da bi se ustavili pred tem ciljem — če hočemo živeti v varni zavesti, da so bile dokončno opuščene izkoriščevalne ekonomije, ki poganjajo države eno drugo za vrat, in da se narodi več ne obnašajo z nevarno iracionalnostjo najstnikov na šolskem dvorišču — tedaj se moramo lotiti vzrokov vojne, ki ležijo v človeških mislih.

Emerson je imel čisto prav, ko je rekel, »mislil je zgradila ta močehčni vojni stroj, in misel ga bo stopila v nič«. A z »mislijo« je pesniško kratko označil ves način mišljenja. Če je resnična sprememba paradigme v znanosti prava redka in nastopi šele po stoletjih, je sprememba, o kateri govorimo, še redkejša. To je sprememba odnosa množice človeških bitij ne le do neke dane vojne, ne le do vojne nasprotno, temveč do našega medsebojnega odnosa. To je evoliucijski, ne le zgodovinski korak naprej.

Vsakdo, ki ga skrbi mir, si mora torej postaviti dve vprašanji: — Je čas primeren za miselno revolucijo te velikosti?

— Če je, kaj lahko storim zanjo?

Na prvo vprašanje imamo preprost odgovor iz knjige *Stable Peace* Kennetha Bouldinga: »voja več ni upravičljiva, mir pa še ni...«. Če je to res, smo dosegli začetek zloma paradigme, a preden lahko ta paradigma dokončno izgine, potrebujemo novo.

Tiste, ki še verjamejo, da politična moč rase iz topovske cevi ali jedrskega silosa, skoraj vsakdan vzemirjajo nove anomalije: vojaško najmočnejša država na svetu ne more obvladovati dogodkov v

ja, da prevzame njeno mesto. Odloditev, da se paradigmo zavre je vselej hkrati odloditev, da se sprejme drugo.« (Kuhn)

Veliko število ljudi ne bo nikoli nehalo sprejemati odloditev, ki vodijo v vojno, tudi če ta vojna potem uniči vse, za kar živijo, če in dokler ne bodo razumeli in zaupali povsem novemu sistemu odloditev, ki vodi k miru.

»Med svetovnimi vojnami, na višku kolonializma, je sila suvereno vladala. Imela je sugestivno moč in bilo je naravno, da je šibkejši legel pred močnejšim. Po-

drobni deželi v jugovzhodni Aziji; učinkovito ukrepati, ko vzamejo njene državljane za talce; ohraniti svojega gospodarstva; doseči, da bi državljani varno hodili po ulici. Druga največja vojaška sila je v podobnih težavah. Obe povečujeta nevarnost zase z vsako novo generacijo orožij, ki jih izdelujeta, da bi si zagotovili varnost.

Za dobre ptolomejceve, ki so v večini, so ti problemi, ki so vsi posledice našega odnosa do vojaške moči, še vedno, kot pravi Kuhn, »uganke«, v sicer trdnem sistemu. Naraščajočemu številu »kopernikancev« pa ti problemi niso uganke, temveč protislovja, ki kažejo da je paradigma v kateri žive napačna.

Ali lahko dosežemo, da bodo ljudje zapustili staro paradigmo? Le če jim moremo pokazati novo. »Ko znanstvena teorija doseže status paradigme, se jo opusti le, če je dosegljiva alternativna teori-

tem je prišel Gandi, in je iz svoje dežele skoraj z eno roko nagnal največjo vojaško silo na Zemlji. Pokazal je svetu, da obstajajo večje stvari od veselij, večje celo od življenja samega; dokazal je, da je sila izgubila svojo sugestivno moč« (Albert Szent-Györgyi)

Vsaka uspešna uporaba nenasilja zavrta staro paradigmo sile in jasno kaže na novo. Stoji na povsem drugačnih predpostavkah in na drugačnem sistemu človeških odnosov. Kot »paradigma« je bil tudi izraz nenasilje v družboslovju in pogovornem jeziku pogosto oslabljen, v polni moči pa daje povsem nov sistem mišljenja in odpira človeštvo, v Gandijevih besedah, največjo silo, kar jih je kdaj bilo.

Življenske teorije je seveda še težje spreminjati kot znanstvene, a vzorec dogodkov je isti. Novo paradigmo najprej prepoznava nekaj drznih genijev — Kopernik, Galileo, Einstein, ali v našem primeru Gandi. Potlej jo prevzamejo določeni voditelji in prikažejo njeno moč. Sčasoma postane sprejeti okvir odnosov. Zato je Einstein sodil, da bi dosegli mir, če bi le 5% ljudi aktivno delalo zanj. Mir ni le inherentno veliko bolj zaželen, tudi bolj praktičen je od vojne, in ko usmerjevalci mišljenja prično uporabljati novo paradigmo, se ta neopazno, a dokaj hitro premakne iz obrobja tistih, »ki jih luna trka« v tla, na katerih stoji večina.

Naše drugo vprašanje — kaj lahko storim? — je torej skorajda

že odgovorilo nase. Karkoli že lahko storimo, da bo nova paradigma bolj vidna, bo najučinkovitejši prispevek za trajni mir. K tej pustolovski vodi veliko poti, a zdi se mi, da bodo za vse nas, ki smo člani intelektualne skupnosti, te poti vodile čez učenje zgodovine nenasilja, razumevanje teorije za njim in učenje, kako jo izvajati. Še vedno je vse preveč res, kar je povedalo Poročilo z Železne gore (*Report from Iron Mountain*, Leonard C. Lewin) v 1967 — doslej še nihče ni več kot plaho pogledal čez rob miru.

Nekatere stalne besede, kot *moč, pripravljenost* in *predvsem varnost*, prosojne maske za vojaško moč, vojaško pripravljenost in vojaško varnost, so sedaj pomembne v sistematičnem zavajanju odloditev ljudi od najnižjih do najvišjih političnih ravni. Najučinkovitejši način, da napademo to vrsto zastarelega mišljenja je, da poudarjamo in kadar je le mogoče pokažemo, da je v sodelovanju in vzajemni pomoči več moči kot v bojevitosti; da lahko svojega imena vredno varnost dosežemo le, če ne bomo imeli sovražnikov in ne z grožnjami tam, ki jih imamo za sovražnike. Zato moramo vedeti o uspešnih uporabah negrozečnih zaščitnih mehanizmov kakršna je civilna zaščita, ter o drugih orodjih iz nenasilne orožarne.

Nič nenavadnega ni, videti časopisne naslove tipa »Kaj lahko ZDA store Iranu« (mišljena je seveda škoda). Ta vprašanja so v isti družini »Kdaj si zadnjič premislil svojo ženo!« Izognejo se razmišljanju o vprašanju, ki je v resnici najpomembnejše: »Naj jim škodimo?« Najučinkovitejši način, da ljudem odpremo oči za to zanemarljivo vprašanje ni to, da pokažemo, kako smo izzvali Iran, ker smo jim prvi naredili škodo. (Morda je res, a ne zdi se učinkovito.) Bolje je pokazati, da bi bilo kooperativno in spravljivo obnašanje učinkovitejše od bojevitve agresije.

Stalno spremembo v našem gledanju sveta bomo le težko dosegli brez definitivne spremembe v izobraževanju. Stvari, ki različne ljudi planeta združujejo, bi morale preseči sedanje intelektualno navdušenje nad razlikami. Vedeti bi morali ne le to, kako po vsem svetu lomijo princip miru, temveč, kaj bi bilo potrebno za trdnosti mir.

V temeljih stare, vedno bolj krhke, a še vedno silno nevarne paradigme moči in nasilja je osnovna predpostavka, da so judje ločeni, kot se to zdi našim čutom. Če te predpostavke ne bomo podrlji, vojna ne bo nikoli varno ukonjena, in nova paradigma to stori.

Nenasilje je zgrajeno na hipotezi da je vse življenje eno.

Kakor je Einstein odprl sodobno fiziko, ko je izzval sprejeti aksiom, da so koordinate časa in prostora absolutne, tako nas sedaj z drugimi avtorji izziva s še čudovitejšo hipotezo, da ljudje niso ločeni eden od drugega in tudi od okolja ne. Morda prihaja dan — poskrbeti bomo morali, da bo prišel — ko bodo te Einsteinove besede uporabljali enako pogosto kot njegovo slavno formulo o premenljivosti mase in energije:

»Človeško bitje je del celote, ki jo imenujemo vesolje, del, omejen v času in prostoru. Sebe, svoje misli in čustva sprejema kot nekaj ločenega od ostalega — nekakšna optična prevara njegove zavesti. Ta prevara je za nas kot zapor, ki nas omejuje na naše osebne želje in čustva do peščice najbližjih oseb. Naša naloga mora biti, da se osvobodimo iz tega zapora, tako da razširimo ta čustveni krog, da bo objel vsa živa bitja in vso naravo v njeni lepoti.«

Ko je Gandi govoril o nenasilju kot znanosti, kar je pogosto počel, ter o svojem življenju kot o vrsti eksperimentov z resnico, to niso bile metafore. Nenasilje je gotovo znanost. Da se jo naučiti, da se jo učiti. Kot smo videli, ima osrednjo hipotezo, iz katere je začel nastajati in se preverjati sistem teoretičnih in praktičnih sklepov o naravi resničnosti. Laboratorij zanj je vse življenje in znanstveniki, kompetentni za raziskave, smo mi vsi.

Na kalifornijski univerzi nam je med nedavnimi debatami o povezavi z državnimi laboratoriji za jedrska orožja spoštovan fizik razložil, da bo glasoval, da se ta povezava ohrani, češ, »Najbrž sem starejši od večine izmed vas, in spominjam se, kaj se je zgodilo s Francijo leta 1939.« Če se je moj kolega tega lahko spominjal, zakaj se ni mogel spomniti, kaj se je zgodilo z Indijo 15. avgusta 1947, ko so zadnje britanske čete med pozdravi množic prijateljskih Indijcev mirno odplule domov?

Njegovega selektivnega dojemanja in odloditve, ki jo je osnoval na njem, ni povzročilo pomanjkanje izkušenj, temveč to, da ni imel primerne paradigme, ki bi te izkušnje razložila. Naše delo ni prepričevanje, temveč izobrazba. Naj vsakdo resnično ve, kaj se zgodi z deželo, ki razume le vojaško silo in postane odvisna od vojaške obrambe, in kaj se zgodi, ko dežela zna uporabljati »največjo silo, kar jih je bilo kdaj človeštvo danih.« Dovolj zaupanja imam v človeško naravo, da vem, kakšna bo njeno ali njena odloditev. prevedel: S. Resnik

INTERVJU S SOVJETSKIM VOJAKOM NA DOPUSTU PO BOJIH V AFGANISTANU

Od aprilske revolucije v Afganistanu je minilo že šest let, od vdora Rdeče armade dobre štiri. Podatka ne morem preveriti, slišal pa sem, da se odnos sovjetskih vojakov do vojne v zadnjem času spreminja. Po smešnih zgodbicah o zamenjavanju strojnica za hašiš, po mrkih mislih z brkami in strahom spodobedenih fantov, prisiljenih, da se borijo v tuji, sovražni deželi, je sedaj v Rusiji bojda več in več mladih, ki so bili doli, se tam borili, ubijali in gledali, kako ubijajo njihove tovariše, in sedaj verjamejo v avtomatsko puško kot odgovor na probleme, ni važno, kje.

Če sprejemamo mnenje Zdravnikov brez meja (*Poročilo iz Afganistana, Katedra 4/1985*), da je ZSSR lahko čakala 20 let, da je bilo upora *basmačijev* konec, in da bo tudi v Afganistanu čakala toliko, ali pa še dlje, če bo treba, se lahko bojimo, da se bo fantov, ki verjamejo v AK 74, počasi kar precej nabralo.

Ramboja I z njegovim vprašanjem osebno nezrelega vojaka in družbe, ki je najprej prisilila generacijo mladih ljudi, da se je izvežbala za nasilje in se naučila živeti z njim, potem pa jih je poslala domov in se obnašala, kot da se ne bi nič zgodilo, v ZSSR najbrž ne bodo videli. Bodo morda posneli svojo verzijo drugega dela? S. R.

Estonski vojak pripoveduje: — Začel bom s splošnim vprašanjem: kaj se sedaj dogaja v Afganistanu?

Afganistan doživlja surovo vojno. Res je, komajda sem se vrnil od tam, in sprva se je bilo zelo čudno privajati se na mirno življenje tukaj. Vse moje misli so priklenjene na dogodke, ki sem skoznje živel v Afganistanu. Včasih celo večnost ne moreš zaspati... in potem se ti spet vse pojavi pred očmi. Grozno vsiljivo je... neprijetno, kot nore sanje.

— Hočeš reči, da se počutiš ožigosanega? — Da, in ne vem, kdaj se bom tega otresel.

— S kom si bil tam? Hočem reči, kakšni so bili močje v tvoji enoti? Kakšne narodnosti, s kakšno stopnjo izobrazbe?

Ne morem natančno govoriti o izobrazbi drugih, a zdelo se je, da lahko rečeš, kako nadarjen je kdo, če veš, kakšne narodnosti je... in od kod prihaja. Tam je bil

recimo neki Leningračan, ki je bil daleč bolj inteligentni od Rusa iz Centralne Azije. Azijci so bili zelo sovražni do vseh ostalih — Rusov in Azijcev. Res je bilo Azijcev malo, a veliko več kot nas iz baltičkih republik.

— Zakaj so soldatje iz Osrednje Azije tako zagrenjeni? Kaj jih je grizlo?

Ne vem, težko je bilo reči. Vedno se držijo skupaj. Neki Kozak me je še posebno mrzil. Ne samo mene. Jeza Tadžikov, Uzbekov in drugih je slep bese... Skušal jim kaj pojasniti, pa te še poslušali ne bodo. Pa tudi če bi te poslušali te ne bi razumeli.

— Z drugimi besedami, imeli so težave z jezikom?

Da. Velika večina med njimi zna napisati v ruščini le svoje ime, le redki so lahko razumeli ruska povelja.

— Je bila njihova jeza morda povezana s tem, da se borijo proti svojim sonarodnjakom?

Da, seveda, tudi s tem.

— Si pogosto srečeval afganistanske »bandite«?

Vsi Afganistanci niso in seveda ne morejo biti proti sovjetski vojski, a večina nas ne mara. Položaj sovjetske vojske je kritičen in meglen in težko je reči, katera vojska je bila partizanska in katera ne. Vidiš, so področja, kjer se preprosto nismo pokazali. Odmaknjemu gledalcu bi se morda zdelo vse skupaj bolj preprosto, a mi smo v Afganistanu živeli v hudi depresiji. Vse naše misli so ohromele. Puške ropotajo za teboj in pred teboj, ti pa bežiš in streljaš. Smrt je ob tebi, je za teboj in pred teboj. Če hočeš ostati živ, tečeš in streljaš.

— So bili spopadi pogosti?

Vsak dan in ves čas. Tudi večji boji so bili pogosti. Spominjam se večih posebno grozljivih prizorov.

— Je v Afganistanu aktivna le sovjetska vojska? Tam naj bi le podpirala vladno armado. Kakšna je pa ta?

Sami starci in tepčki, kolikor sem lahko videl.

— In kako so državno-partijski predstavniki ravnali z vami?

Dobil sem vtis, da nas imajo za svoje zaščitnike in branilce... nikoli se niso sovražno vedli do ruskih vojakov, saj so vedeli, da brez nas ne bi preživel.

— Hočeš reči, da brez vas ne bi bili varni? Koga so se bali — ljudstva?

Seveda, nikoli niso vedeli, kdaj bo naslednji napad. Ljudstvo jih ni podpiralo.

— Gotovo si videl borbe za svobodo. Kako so oboroženi?

Slabe stare pištole imajo in stare kalašnikovke.

— Naj te vprašam še nekaj drugega. Je med tvojimi afganistanskimi spomini kakšen, ki bi ga raje pozabil?

Ne, tega se ne da pozabiti. Tudi bolečih spominov, in veliko jih je. Ostanajo v spominu, in drugi bi morali vedeti zanje. Ljudje bi morali vedeti vse... o različnih »operacijah«, ko smo morali streljati na nedolžne civiliste... v krajih, kjer nivo režim sploh še ni obstajal. Uničiti smo morali vsakogar, ki nam je križal pot. Ko smo prišli v vas, smo morali postreliti vse, ki so se nam zdeli sumljivi, in vse tiste, ki so poskušali pobegniti ali se skriti. Od nas so pričakovali samo to, da jih pobijemo...

— Hočeš reči, da so vam že med urjenjem dali takšna navodila?

Da, seveda, še bolj natančna: ubijemo naj vsakogar, ki nam prečja pot.

— Kako, misliš, bi lahko končali to divjaštvo v Afganistanu?

Nekako bi morali pomagati tem ljudem v njihovem boju za lastno deželo...

— Bodo zmagali? Pričakujejo, da bodo zmagali?

Neverjetno voljo imajo, praktično nezlomljivo. Odpor se bo nadaljeval, dokler ne bodo poraženi. Zato je ta vojna tako krvava.

— S seboj si prinesel nekaj letakov, dva sta v litvanščini, eden tudi v estonščini. Koliko vojakov je tam?

Pravijo, da 150 000 sovjetskih, toda na straži so tudi, recimo, Bolgari.

— Misliš, da bi lahko zaježili pobijanje, če bi bilo več možnosti za predajo?

Položaj sovjetskih vojakov je tako neznošen, da bi gotovo vsakdo premislil možnost, da se vda.

Pristal sem na pogovor o A., ker lahko nekaj povem, ker sem bil tam. Mnogo ljudi še vedno ne ve, kaj se tam dogaja. Grozno bi bilo, če bi vse potlačili.

(Izkiri, estonska samizdat revija)

(še en zanimiv tekst vprašljive objektivnosti)

Prvič po drugi svetovni vojni je sovjetska vojska v odprtih bojih, in ta vojna traja že dlje od svetovne. Sovjetski vojniki in posebni oficirji govorijo o tem. Ko sem v Afganistanu intervjuval Nikolaja Rižkova (sovjetski vojak, ki se je predal upornikom), mi je povedal, kako je slišal oficirja, ki je rekel svojevo kolegu: »Ta vojna bo nazadnje trajala dlje kot veliki domovinski vojni. Kakšna sramota! Nacisti smo potokli v štirih letih, to drhal bi morali v dve!« (...)

iz pogovorov s prebežnimi sovjetskimi vojniki lahko človek dobi dokaj jasno sliko življenja v današnji Rdeči armadi. Avgusta 1983 mi je Rykov z grozo pripovedoval o patrolji nekaj mesecev preden je pobegnil. »Šli smo mimo majhne vasi. Oficir je odločil, da jo bomo preiskali. Med pretresom smo našli naboj in oficir se je odločil, da je to uporiška in da jo je torej treba uničiti. Postrelili smo vse moške, potem smo zgnali ženske v nekaj hiš in jih razstrelili z granatami. Vas smo zažgali.«

Oleg Khan mi je opisal, kako je eden od vojakov moral prvič ubiti človeka. »Prišli smo skupino vaščanov in naš starejši poročnik, Anatolij Gevorkjan, je pripeljal mladega fanta pred našo četo. Poklical je Sotnika, naj stopi iz vrste in ga zabode z bajonetom. Nekaj trenutkov sta si Sotnik in deček gledala v oči. Sotnik je vedel, da ga bodo ustrelili, če ne izpolni ukaza in je z bajonetom oklevajoče sunil v fanta. Gevorkjan je ponorel, spomnil se, da se je zadr. »Se ubijati ne znaš kot možki!«, pograbil je Sotnikov bajonet in ga zasadi Afganincu v grlo. Fant je vztrepetal, obraz mu je pokrila bolečina in groza, potem je padel po tleh.

Vladislav Naumov mi je pojasnil, kako se je znašel pred izbiro, naj znori ali pobegne.

»Vojaka sta gonila moškega z zvezanimi rokami. Obraz je imel zatekel, s svežimi praskami, kravel je iz ust. Pripeljala sta ga k tankom in ga sunila na kolena. »Kaj naj storim z njim?« je vprašal eden od njiju. Prišla sta dva podoficirja, oba pijana. Eden je z smehljajem pogledal Afganca. »Ta si ne zasluži zapora. Ustreliti ga je treba.« »Ne.« je zamomjal drugi. »Obesimo ga za noge na soncu; naj sprevidi, koga je napadal.« Tedaj je prišel poročnik. Vojaka sta poročala, da sta ujela upornika. »Dobro.« je rekel oficir, »hi-

tro bomo poročali. Prinesli avtomatsko puško.« Afganec je razumel, kaj se bo zgodilo in pričel nekaj govoriti v svojem jeziku, pa ga ni nihče poslušal. Vsi smo gledali, kaj bo. Vojak se je vrnil in rekel, da so vse puške zaklenjene. »Skoda.« je rekel oficir. »Pripelji mi ga do topa.« Splezal je v kupolo. Vojaka sta potisnila Afgančevi zvezani roki v cev. »Umaknite se!« je zatulil poročnik. »Ogenj!« Ko se je dim razkldil, ni bilo o Afgancu nobenega sledu. Razšli smo se. Čakal sem v vrsti za čaj, ko je narednik, ki je stal ob meni, pričel vpiti. »Izigni, pseto umazano!« Nisem razumel, za kaj gre. Potem sem opazil psa s kosom mesa v gobcu. Bila je roka človeka, ki smo ga prej ubili.

Sovjetski vojniki imajo še drugo spodbudo za dezertiranje k upornikom. Življenje v armadi je slabo in odnosi med starejšimi vojniki in rekruti ter med oficirji in vojniki nasploh niso nič boljši.

Igor Kovalčuk, strelac v oklepem transporterju opisuje vojaško življenje: »V šotoru nas je spalo po trideset. Jedli smo nekakšno kašo in črn kruh, na patroljah pa so nam dali samo ribje konzerve. Najslabša pa je bila vročina, mrčes in dolgačas. Higijenski pogoji so slabi in vselej je veliko vojakov bolnih.« Peresleni je to potrdil: »V moji bateriji nas je bilo dvainštirideset, in vselej je bila polovica bolna.« Po različnih poročilih bi se dalo sklepati, da Sovjeti izgubijo zaradi epidemij hepatitisa, kolere in črevesnih boleznih skoraj toliko ljudi kot v bojih (izvirnik je tukaj propagandno zavito do protislovnosti, op. prev.) Druga velika skrb sovjetskega vojaka so seveda batine. Zaharov pravi, da so v njegovem taboru podoficirji rutinsko pretepali vojake. »Tolki so nas, da bi dosegli brezpogojno ponižnost. Narednik je rekel: »Tepepi smo bili, sedaj bomo pa mi vas tepli.« Včasih je bilo tako hudo, da so se vojaki branili s puškami. Kovalčuk temu pritrjuje: »Da, redno so nas.« pravi. Tako so dokazovali svojo superiornost. Nismo se jih smeli dotakniti. Oficirji so se spravljali na nas, vedoč, da ne bomo udarili nazaj, a včasih nekateri vojaki so...»

V takih pogojih je nizka morala vpo-klicancev očitna. Posledica tega je, da se jih več in več zateka k drogam. Večina uporablja hašiš, ki ga od civilstov zlahka kupijo za naboje, hrano ali celo puške. Dostopnega je tudi nekaj he-

roina in Zaharov trdi, da je srečal več zasvojenih vojakov. Po podatkih iz majhnega števila pogovorov s prebežnimi sovjetskimi vojniki, bi grobo ocenili, da kakšnih 60% vojakov v Afganistanu uporablja hašiš, 3-4% pa heroin. Narkomanija med oficirji je redka. Oni večinoma pijejo vodko, prethotapljeno na preskrbnih tovarnjakih iz Uzbekistana. Če ne morejo dobiti vodke — steklenica stane do 50 rubljev — si žganjico varijo sami.

Sovjetski vojniki se tji vojni vedno bolj posmehujejo. Tragedija pa je, da je njihova edina motivacija za boj maščevalnost in sovraštvo zaradi mrtvih tovarišev. Vojaku je samo do tega, da ostane živ, konča vojaški rok in se vrne domov. A sovraštvo rase, se nabira in postaja vse bolj jedko. Uporniki iz sovraštva in maščevalnosti zaradi sovjetskega bombardiranja mučijo in ubijajo ujete vojake in častnike. Pohabljen vojake puščajo napol mrtve ob cesti, da jih najdejo sovjetske patrolje. Glasovi o tem so se hitro razširili med mladimi vpo-klicanci ter strah in sovraštvo pred Afganici se dviga. Političnim oficirjem je to dar z neba. Bordarenko mi je povedal, kako so jim enega teh revežev pokazali med politično uro. Uspel je bil takojšnji. Konec ure si je vsak vojak želel ubiti Afganca.

Vrnitev treh sovjetskih vojakov z Zahoda v ZSSR (Rykov, Khan in Rižkov), citiranje vseh treh v tem tekstu zveni nekam maščevalno, op. prev.) je pre-pričala upornike, da so ujetniki zapravljane časa. Očitno pa je, da bi si številni sovjetski vojniki izbrali to pot, če bi se jim zdela realistična alternativa in bi kasneje dobili azil na Zahodu. Zalo-stna resnica pa je, da je težko prepričati vse prizadete, da bi bila takšna politika koristna za vse. Brez zavestne odloditve svobodnega sveta, da se tem vojakom pomaga in se jih spodbuja, da pridejo na Zahod, jim bo ostala le ena možnost: da poskušajo ostati živ, vmes pa izpolnjujejo svojo mednarodno dolžnost po ukazih svojih oficirjev. Kot je rekel bivši narednik Alek-sej Peresleni: »Nekateri vojaki so tako polni mržnje, da ubijajo vsakogar. Vojna je vojna in vojak je vojak. Nič drugačni nismo od ameriških vojakov v Vietnamu.«

VOICE OF SOLIDARITY
GEORGE MILLER
p.: S. Resnik

72 Bojijo se svojih družin. 73 Bojijo se svojih sorodnikov. 74 Bojijo se svojih nekdanjih prijateljev in tovarišev. 75 Bojijo se svojih sedanjih prijateljev in tovarišev. 76 Bojijo se svojih nekdanjih prijateljev in tovarišev. 77 Bojijo se svojih nekdanjih prijateljev in tovarišev. 78 Bojijo se tega, kar so napisali.

10 MESECEV SVOBODE VLADIMIRJA ŠEKSA

Prvi del intervjuja z Vladimirjem Šeksom, bivšim advokatom iz Osijeka, je bil objavljen v dvojni številki »Katedra«, junija letos. V njem je Vladimir Šeks predstavil svoje kritične pripombe k členu 112 KZ SRS in orisal (dosedanje?) »rezultate« številnih iniciativ za ukinitve ali spremembe 133. člena KZ SFRJ. V delu, ki ga objavljamo sedaj, opisuje svojo po-zaporsko usodo, t. j., usodo političnega zapornika po prestani (6-mesečni) kazni. Kot je razvidno iz intervjuja je tudi Vladimir Šeks ena izmed mnogih žrtev zloglasnega 133. člena KZ SFRJ. Intervju je bil narejen 13. junija letos.

Vpr.: Po šestmesečnem prestajanju kazni ste bili 13. avgusta lani izpuščeni iz zapore v Stari Gradiški. Ker ste bili obsojeni po členu 133, zaradi sovražne propagande, ki naj bi jo zagrešili v privatnem pogovoru, naslednjih deset let ne smete opravljati (kakovostnih) pravnih poslov, niti v podjetju ne. Prav tako ste moralno-politično neprjemni. Kako ste se znašli v tej prostosti?

V. Šeks: Po izpustitvi iz zapore sem seveda podzvel vse možne korake, da bi se zaposlil. Imel sem že zagotovljeno predavanje na neki ameriški univerzi, vendar mi je lokalna policija potovanje prepovedala s tem, da mi ni izdala potnega lista. Brez kakršnekoli obrazložitve mi je po svoji diskrecijski pravici, ki jo ima po sedanjem zakonu, odklonila izdajo potnega lista, sklicujoč se na abstraktno formulo, da je to v interesu varnosti države.

Prijavil sem se torej na zavod za zaposlovanje ter na določeno število natečajev preko katerih so posamezna podjetja iskala pravnike. Na moje pismene ponudbe sem dobival le negativne odgovore, vselej brez obrazložitve. Ko sem kasneje preveril koga so na teh natečajih sprejeli, sem ugotovil, da so bili v določenih primerih sprejeti ljudje, ki niso izpolnjevali niti tistih formalnih kvalifikacij, ki so bile določene z javno razpisanim natečajem. Zatem sem se prigrabil na trideset javnih razpisov v Osijeku, preko katerih so različne delovne organizacije iskale čistilce tržnice, čistilce ulic, inkasante na parkiriščih, različne pomožne delavce, sezonske poljske delavce ipd. Na teh mojih tridesetih ponudbah sem dobil vsega deset odgovorov, spet brez obrazložitve, le z navedkom, da nisem sprejet. Zanimivo je, da je v enem izmed odgovorov pisalo, da je moja ponudba neresna.

Vpr.: V dvajsetih primerih vam torej na vaše ponudbe za razpisana delovna mesta sploh niso odgovorili?

V. Šeks: Da, dvajsetih odgovorov sploh nisem prejel. To je bil tudi razlog, da sem zatem napisal pismo najodgovornejšim političnim in državnim voditeljem na Hrvaškem in v Osijeku, vprašujoč jih, če sem postavljen izven zakona in če to pomeni, da se človeku, ki je bil obsojen zaradi političnega delikta, verbalnega delikta, smejo kratiti najelementarnejše pravice. Pravice kot je ta, da se na njegovo pismeno ponudbo za javno razpisano delovno mesto, v skladu z zakonom, odgovori. Istočasno sem podzvel potrebne zakonske iniciative za povrnitev statusa advokata. Po sedanjih pozitivnih predpisih lahko desetletno prepoved opravljanja advokature — kar določa le hrvaški republiški zakon — v celoti ali delno ukine samo predsedstvo SFRJ s pomilostitvijo. Tako sem 15. maja tega leta zabil predstvedstvo SFRJ naj ukine to pravno posledico sodbe. V prošnji sem navedel, da nisem bil obsojen za politično kaznivo dejanje, ki bi bilo izvršeno organizirano ali z nasiljem, marveč za verbalni delikt, izvršen v zasebnem pogovoru, ter da je nehumano in nepravilno, da tako težka pravna posledica traja tako dolgo časa; da končno to ne prizadeva le mene, temveč tudi mojo družino in otroke. Formalno postopek poteka tako, da okrogno sodišče in javno tožilstvo v Osijeku napišeta svoji mnenji — mislim, da bosta obe mnenji negativni — nakar se to pošlje predsedstvu SFRJ, ki o predmetu odloča na podlagi mnenja komisije za pomilostitve. Moja prošnja so do sedaj s peticijo podprli vsi osiješki advokati, prav tako pa tudi ljubljanski advokati na svoji delegatski skupščini, kjer jih je, če sem pravilno obveščen, peticijo podpisalo okoli osemdeset. Poleg tega sem zahteval ob-

novitev kazenskega postopka, saj sem bil obsojen zaradi nekaterih, baje mojih trditve, katere pa danes javno izrekajo najvišji državni, partijski, strokovni in drugi vodilni delavci. Sodili so mi, ker naj bi izrekel neresnične trditve, ki so se nanašale na dezintegracijo Jugoslavije, na vrsto dezintegracijskih procesov v jugoslovanski družbi, kot sta razkroj morale in nefunkcioniranje pravnega sistema.

Danes pa se te trditve javno izrekajo, publicirajo, zaradi česar menim, da nisem bil obsojen za nekaj neresničnega in da bi se zato kazenski postopek moral obnoviti — čeprav sem glede slednjega velik skeptik.

Vpr.: Odgovora na vašo zahtevo za obnovitev kazenskega postopka potemtakem še niste prejeli?

V. Šeks: Ne, odgovora še nisem dobil. Zahtevo za obnovitev kazenskega postopka zoper mene sem poslal okrognemu sodišču v Osijek, to pa je v tem času izšlo salomonsko rešitev. Pred sarajevskim sodiščem sem zaradi popravka informacije, v kateri so zapisali o meni nekaj, kar očitno ne drži, sprožil postopek zoper novinarsko hišo »Svijet«. Sodišče v Sarajevu je odločilo, da si priskrbi kazenski spis iz Osijeka, da bi ugotovilo, zaradi česa sem obsojen. Čeprav je moj zastopnik v Sarajevu ponudil sodišču obsodbo in vso drugo potrebno dokumentacijo, je sarajevsko sodišče zahtevalo spise iz Osijeka, okrogno sodišče v Osijeku pa je to dokumentacijo, namesto da bi odločalo o moji zahtevi za obnovitev kazenskega postopka, poslalo v Sarajevu, kjer se razsoja o marginalni stvari. Na ta način okrogno sodišče v Osijeku seveda ne odloča o moji zahtevi.

Vpr.: Ali se vam kljub kopicam prošnji do sedaj še ni uspelo zaposliti?

V. Šeks: V naši družbi obstaja, težko je reči da institucionalizirana, vendar de facto obstaja klima, v kateri se dogaja postpenalna represija; represija nasproti nekdanjim političnim obsojencem, s tem da se jim krati kakršnokoli delo. Za vsa kreativna, vodilna mesta velja odredilna formula moralno-politične neoporečnosti, to pa praktično pomeni, da velja za vsa pravniška delovna

mesta. Po specialnih predpisih mi je onemogočena zaposlitev v državni upravi, administraciji in pravosodju, tako da ne vem, kaj bi lahko delal. Pred desetimi dnevi so me poklicali na razgovor na zavod za socialno delo, v tem razgovoru pa so si prvenstveno prizadevali ugotoviti moja politična stališča in opredelitve. Spraševali so, če so moje prošnje za delo na delovnih mestih, kjer se opravlja fizično delo, rezultat mojega revolta, protesta ali pa sem ta dela resnično želel opravljati. Zelo jih je zanimalo če prejemam finančno pomoč iz tujine, če imam stike z organizacijami v tujini, spraševali so me o nekaterih mojih publiciranih delih...

Ta razgovor je bil bolj modus vivendi, skozi katerega so se določene politične strukture hotele informirati o meni, o mojih načrtih, o tam kaj mislim, manj pa je šlo za iskreno željo, čeprav so jo uradno izrazili, da se problem moje brezposelnosti reši.

Vpr.: Ali obstaja oziroma ali ste bili izpostavljeni še nekateri drugi obliki postpenalne represije, poleg te, ki ste jo že omenili, kratenju pravice do dela?

V. Šeks: Obstaja. Odkar sem bil izpuščen iz zapore je v različnih časopisih izšla vrsta razno-terih člankov, v katerih so me prikazovali v črni luči, ali mi pripisovali stvari, ki nimajo nikakršne zveze s kazenskim postopkom, ki so ga vodili zoper mene, niti z mojim političnim delovanjem, niti z mojim mišljenjem. Moje ime omenjajo na posameznih političnih zborovanjih ter neprestano navajajo mojo obrambo na beograjskem procesu, kot da bi jaz organiziral ta politični proces in kot da bi jaz prizadeval politično škodo Jugoslaviji z organizacijo in vodenjem tega procesa. V Slavoniji in Hrvatski naj bi igral vlogo dežurnega sovražnika, krivca, ki naj bi ga po potrebi v javnosti prikazovali kot sovražnika. Vse to pa konstantno ustvarja vzdušje, v katerem so tudi tiste delovne organizacije in ustanove, ki bi me lahko, ki bi me hotele sprejeti, privedene v situacijo, v kateri jih je strah, se bojijo, da jim bo, če me sprejmejo, očitano, da so istomišljeniki, da pomagajo sovražniku. V takšni atmosferi je preprosto nemogoče eksistirati.

MATIJA GRAH

ROCK ROLL in REPRESIJA

HITRI ZGODOVINSKI KURZ

Obtožbe, kakršnih so bili nedavno deležni Jello Biafra in njegovi štirje soobtoženci, pač niso nekaj novega. Akterji obtožbe so se od nekdanji trudili zadušiti vsako uporništvu in nestrinjanje, vsako drugačnost. Rock and roll je bil sumljiv že od samega začetka, odkar se je razvil iz črnega rhythm and bluesa. Nova popularna glasba je postala primerna tarča fanatičnih segregacionistov. Leta 1955 je Peter Potter, član Kongresa pri »Hollywoodski Juke-box poroti« v skladu s prevladujočim javnim razpoloženjem izjavil: »Vse rhythm and blues plošče, obscene in razuzdane, so umazane in za mladež ravno tako škodljive kot droge.« Vsaka pesem, ki se je raje kot z neko abstraktno »ljubeznijo« ubadala s seksom, je, četudi je to počela z eufemizmi kot so »ono«, postala predmet vznemirjenja in cenzure. **Pesmi Colea Porterja »Let's Do It«** (Storiva to) in »All of »You« (Tebe vs), sta bili leta 1956 v Billboardu ocenjeni kot »neokusni«.

Leta 1959 je bila glasba že do-

ovitek z ducatim golih žensk, ki obkrožajo kitarskega genija, je bila ameriška verzija dosti bolj diskretna.

Ko je izšel prvi LP benda **MC 5** in na njem komad »**Kick out the jams motherfuckers**« in ga trgovina Hudson v njihovem rojstnem Detroitu ni hotela prodajati, so MC 5 izdali oglas, v katerem je pisalo »**Jebat Hudson!**«. Trgovina je odgovorila tako, da ni več hotela prodajati nobenih izdaj gram, družbe Elektra. MC 5 pa so se po hitrem postopku znašli brez založbe. Avtocenzura gramofonskih hiš ima dolgo tradicijo. 1970. leta je začel Spiro Agnew udrihati po tekstopisih z obtožbami, da mladim Američanom spirajo Možgane s tem, kar je poimenoval »vsiljiva propaganda kulture drog«, ki po njegovem grozi, »da bo spodkopala našo nacionalno moč, če je ne bomo učinkovito in hitro spravili pod kontrolo«. V šestih mesecih je FCC izdela ukrepe, s katerimi naj bi izkoreninila tekste, ki so napeljevali k uživalni drogi«. Prva žr-

Zgodovino rock represije smo povzeli po septembrski številki **MAXIMUM ROCKNROLL-a**, njena avtorica je **Suzanne Stefanac iz San Francisca**.

volj popularna, javno razpoložljiva pa dovolj razdražena, da si je reporter Oren Harris lahko privoščil klic v Belo Hišo, ko je slišal, da proučujejo »payoli« v povezavi s tedaj že cvetočo industrijo. Očitno je bilo, da radiško predvajanje povečuje prodajo plošč, in d. j.-ji s svojimi slikovitimi štosi in skoraj popolno kontrolo nad izbiro novih posnetkov, ki so jih predvajali, so se naenkrat znašli na smijljivem terenu. Nekateri med njimi so kot povračilo za predvajanje sprejemali denar in darila, čeprav je res, da je večina, navzlic slabemu plačilu, vrtele tisto, kar jim je bilo všeč. Zasišanja niso razkrila prav veliko takih zlorab, neugodno publiciteta pa je uničila mnoge d. j.-je, med njimi tudi največjega, moža ki je trdil, da je on imenoval muziko z izrazom rock'n'roll, Alana Freeda.

Lov na čaravnice se je nadaljeval in štiri leta kasneje, približno takrat, ko so morali **Kingston Trio** iz pesmi »**Greenback Dollar**« izpustiti besedico »prekletost«, se je FCC odločil da bo ugotovil, ali je tekst pesmi »**Louie, Louie**« resnično nesposoben. Potem, ko so zapravili mesečno vsoto denarja davkoplačevalcev, vrтели ploščo naprej in nazaj, pri različnih hitrostih, so ugotovili naslednje: »**Pesem je nerazumljiva pri katerikoli hitrosti**«. Kingsmen so prodali več kot osem milijonov primerkov te pesmi, druge z na-

tev je bila pesem **Brewerja in Shipleya »One Toke Over The Line«** (Ena prekomerna doza), neka radijska postaja pa je iz programa izločila vse Dylanove pesmi z utemeljitvijo, da je njegova besedila nemogoče razložiti.

Kalifornijci ne smejo pozabiti, da je bil Mike Curb nekoč na čelu MGM in da se je leta 1970 zaozbujubil, da bo iz založbe izgnal vse skupine, ki priznavajo svojo »naklonjenost drogam«. To mu je omogočilo, da je onemogočil nekaj bolehnih skupin. Eric Burdon je v želji, da bi prekinil pogodbo z vedno manj dejavno založbo, detajlno razlagal svoje navade vsakomur, ki ga je bil pripravljen poslušati. Curb pa je bil očitno preveč zaposlen s pregledovanjem prodajnih list, da bi to opazil. Sprejedel je tudi vir inspiracij za naslednji projekt MGM, album psihadeličnih izkušenj benda **Grateful Dead**. Kasneje je Curb uspel z Osmondsi, bil duhovni vodja Nixonovega prvega inavguracijskega plesa in stopil med politike.

V rock'n'rollu je bil uspeh pogosto hkrati kompromis. **The Beatles**, **The Rolling Stones**, **Van Morrison**, **Jethro Tull**, **Pink Floyd**, **Blind Faith**, **Grand Funk Railroad** in kasneje **Sex Pistols**, vsi ti so doživeli spreminjanje svojih umetniških sporočil. **Jefferson Airplane**, **Blondie** in **Lou Reed** so neka-

Člen 313/1 Kazenskega zakonika Kalifornije pravi: »Prepovedano je med mladoletniki razpečevati »škodljive stvari«, material, ki po črki zakona izraža predvsem zanimanje za pohoto, torej za sramotno ali bolešno izkazovanje golote, spolnosti, izločanja oz. iztrebljanja, in ki je očitno naperjen proti vladajočim merilom v družbi odraslih oseb, s posebnim ozirom na ustreznost materiala za mladoletne osebe ali tistega materiala, ki je očitno brez vsake družbene priznane vrednosti.

slovom »The Jolly Green Giant (The World's Largest Horny Human)« pa celo nekaj več.

Umora Kennedyjev in vietnamska klavnica so močno omajali zaupanje mnogih mladih. Začeli so bežati v fantazijski svet visokih decibelov in drog. Veliki ideali, ki jih še ni sprdil pragmatizem, so polnili tekste komadov, zidove kopalnic in neodvisni tisk. Muzika je bila odraz te težnje po svobodi in uporništvu. CBS (gram. družba/op. p.), ki je niti takrat ne bi mogli imenovati »trend setter«, je delala propagando zase s slogani »Človek ne more uničiti naše glasbe« in »Revolucionarji delajo pri CBS«. (Kdove, ali je kdo iz skupine **Beastie Boys** skušal CBS spomniti na to, ko so bili pred nedavnim prisiljeni spreminiti svoje tekste?)

Čuvarki morale, še posebej ameriški, pa so bili še zmeraj na preži. Medtem ko je britansko izdajo plošče **Jimija Hendrixa** krasi-

ko uspeli vtihotapiti določene reference v nekatere svoje hite, toda anatomija je za večino izdajateljcev plošč še zmeraj anatomia.

— NOVEJŠI PRISPEVKI H KRIŽARSKIM MORALNIM VOJNAM

Strah pred eksplicitnimi referencami je dobival zagon s strani desničarskih ekstremistov, posebej tistih z močnim religioznim ozadjem. **Billy James Hargis** je bil eden izmed prvih zagovornikov cenzure rocka. Kot duhovnik je pridgal proti Beatlesom in jih poimenoval produkt satanistično komunistične konspiracije. Svoj vpliv pa je izgubil po javnem škandalu, ki je izbruhnil zaradi spolne zlorabe študentov na njegovi privatni verski univerzi. **Castiti David A. Noebel**, član »Krščanske križarske vojne« je **The Beatles** napadal z izjavami, v katerih je vzklikal, da so »tepci, ki slabijo moralo ameriške mladine

79 Bojijo se za svojo položaj. 80 Bojijo se vode in ognja. 81 Bojijo se deževja in suše. 82 Bojijo se snega. 83 Bojijo se vetra. 84 Bojijo se mraza in vročine. 85 Bojijo se hrupa in tišine. 86 Bojijo se veselja in žalosti. 88 Bojijo se šala.

Imate hudobne namene?
Želite vznemirjati javnost?
Bi vam ugajala medijska pozornost?

ČLEN 133

hitro, učinkovito, enostavno

SOZD za deratizacijo javnosti n. sol. o.

NEGOTOVOST RAZBIJA MONOTONOST SODOBNEGA ŽIVLJENJA

95 Bojijo se vseh naših mrtvih predsednikov. 96 Bojijo se resnice. 97 Bojijo se svobode. 98 Bojijo se Lenina. 99 Bojijo se pokončnih. 100 Bojijo se poštenih. 101 Bojijo se izobraženih. 102 Bojijo se nedarjenih. 103 Bojijo se Marxa. 104 Bojijo se Lenina. 105 Bojijo se vseh naših mrtvih predsednikov.

in jo delajo neuporabno za borbo proti komunizmu.

Biafra zgled množici umetnikov in mislecev, tako tudi najbolj prominentne figure nasprotnega tabora zagovarjajo naraščajočo

tnik še ni anesteziran. Tudi ona rada citira opolzke tekste, npr. komad skupine **W. A. S. P. »Fuka kot pošast«**. (W. A. S. P. te pesmi v Ameriki sploh niso izdali, ker jih je PMRC precizno zborni

Ženske so 31. maja poslale Stanleyu Gortikovu, predsedniku združenja industrije plošč (RIAA), pismo, v katerem so postavile svoje zahteve: plošče je treba obdružiti in kodificirati v naslednje skupine: »X« — albumi, ki se ukvarjajo s profanostmi, samomi, in eksplisitnimi seksualnimi motivi — na ovitkih pa morajo dodatno zapakirani v trgovinah ležati pod pultom. Besedila morajo biti odvisna v »lahko berljivi obliki« in »brez obskurnih likovnih elementov.«

Preprečiti je treba tudi skrita sporočila, albumi z »nasilnimi ali eksplisitnimi seksualnimi motivi« na ovitkih pa morajo dodatno zapakirani v trgovinah ležati pod pultom. Besedila morajo biti odvisna v »lahko berljivi obliki« in »brez obskurnih likovnih elementov.«

PRVE POSLEDICE DELOVANJA P.M.R.C.: SPREMEMBE V DELOVANJU GRAMOFONSKIH DRUŽB IN PREDLOG NOVEGA ZAKONA

Gramofonske družbe so morale najti način za nadzorovanje koncertov in video spotov. Želele so ponovno preveriti pogodbe z glasbeniki, ki se vdajajo nasilju, drogami ali spolnosti na odru, še posebej, če nastopom prisostvujejo tudi mladoletniki.

giki tega predloga, bi morale knjižne založbe na zunanem ovitku natisniti vsebino celotne knjige! Jasno je, da tak zakon ne bi mogel biti sprejet, saj bi bil nič manj kot **protiustaven**. Prvi amandma ameriške ustave govori namreč prav o svobodi izražanja in umetniški svobodi. Bolj zanimivo je, da se take konservativne težnje kažejo na tako direkten način — zastopajo ga »politične soproge«, postane glavna medijska atrakcija... In to je tisto, kar v resnici zasluži analizo. Naš članek tega seveda ne nudi — z zgodovinskim pregledom in nekaterimi novjšimi fakti poskušajo to, kar se dogaja na ameriški desnici in kar vedno bolj določa tamkajšnje življenje, čimbolj konkretno predstaviti slovenskemu bralstvu.

SESTANEK PRED SENATOM

Tik pred poletnimi počitnicami so se strani končno srečale iz oči v oči: pred ameriškim senatom. Na eni strani P.M.R.C. in različni »moralni pridigarji«, nekje sredi založbe in na drugi — predvsem rockerji... Preden se spomnimo tega srečanja naj povemo, da »prečišče« P.M.R.C. niso nikoli motili citati spotakljivih tekstov, ki naj bi bili sporni. Tudi na sestanku so privlekle celotno zbirko

tom je Frank Zappa vstal in začel z branjem 1. amandmaja ameriške ustave. Potem je nadaljeval z bolj znanimi observacijami, češ da gospe Gore ni nihče silil, da nosi v svojo hišo sporne plošče Princea in Sheene Easton. Gospa Gore lahko svojim otrokom, če želi, kupuje drugačne plošče. Dodal je, da »fundamentalizem ne more biti državna religija«.

Oglasil se je še Dee Snider iz skupine **The Twisted Sisters**, ki je poudaril, da skrb za vzgojo ni stvar države in zakonov, temveč staršev. Dejal je: »Kot oče in rock fan vem, da albuma z ovitkom, na katerem je nekaj kozjih glav v sredini pentagrama med ženskimi nogami, ne bom dal poslušati svojemu triletnemu otroku.«

Sledilo je še veliko mnenj in prerekanj, toda iz tega sestanka se na srečo ni rodil noben nov zakon. Ta bi bil namreč prvi korak na poti k cenzuri, ki je v temelju nezdravljiva z ustvarjalno svobodo in drugimi vrednotami ameriške ustave. Zgodilo pa se je nekaj, kar ni tako brezpredmetno: mediji so termin »**porn rock**« vsadili v javno zavest.

P.M.R.C. je po srečanju umaknila skoraj vse zahteve in pristala le na »svetovanje staršem« z nalepko, ki naj bo natisnjena na zadnji strani vsakega albuma.

PENIS LANDSCAPE

Letos spomladi je izšla nova plošča Dead Kennedy's, poimenovana Frankenkriest. Verjetno bi bila to le še ena od njihovih plošč, ocenjena tako ali drugače, če ne bi prišlo do prve praktične akcije P.M.R.C. Leta 1980 je bila skupina prisiljena spremeniti ovitek svojega albuma »Fresch fruit for Rottin Vegetables«, potem ko je neka druga skupina vložila proti njim tožbo zaradi uporabe fotografije brez avtorizacije. Tudi tokrat se je zgodilo nekaj podobnega, le da je šlo za grafično opremo plošče, pravzaprav za poster, ki ji je bil priložen. Gre za reprodukcijo slike znanega švicarskega slikarja H. R. Gigerja »Penis Landscape«. Slika prika-

Tri tedne kasneje je urad ravnstvena tožila sprožil postopek. Prišlo je do obtožbe, ki je napovedovala 2.000 dolarjev globe in do eno leto zapora za vsakega obtoženega. Obtoženi so bili Biafra, predstavniki založbe, tiskarji plakata... praktično lahko obtožijo vsakega prodajalca, ki je kdajkoli prodal enega od 40.000 že prodanih albumov s posterjem, če mu dokažejo, da je bil kupec mladoleten!

V svoji obrambi je Biafra poudaril, da poster kot umetnina ne more biti sankcioniran po 313/1 členu kalifornijskega kazenskega zakonika. Na prvi glavni obravnavi je obramba zavrnila obtožnico, vendar ta ni bila razveljavljena. Že 3. julija so zastopniki obrambe vložili uradni ugovor k pritožbi, kar je pripeljalo do priziva ali do preložitve razprave za nekaj mesecev.

Takoj po preiskavi so plakate odstranili iz albumov in jih nadomestili s poštno naročilnico za plakat, ki velja 50 centov; s podpisano izjavo, da je naročnik starejši od 18 let. Ta poteza je razumljiva ravno zato, ker pomeni zaščito trgovcev, ki album prodajo. Če bo »peterka« obsojena, bi se pritisk lahko razširil na celoten svet glasbe in umetnosti, a tudi če bodo na koncu koncev oproščeni, bo proces trajal dolge mesece in pomenil veliko finančno breme, naširanje živcev in zapostavljanje običajnega dela z bandom in založbo.

No, da se ameriški rockerji ne dajo kar tako, dokazuje tudi akcija, ki jo je Biafra začel s Frankom Zappo. Ustanovila sta t.i. »Fond za obrambo — Nič več cenzure« (No more Censorship Defense Fund). Vse pritiske, ki jih ameriška »desnica« zadnje čase izvaja, bi res lahko povezali s cenzuro, vendar se zdi še precej pomembnejši tisti podatek celotnega dogajanja, ki polje klasičnega, »pozitivnega« boja za svobodo umetniškega izražanja in tudi rockovske produkcije prestavlja v kontekst moderne ameriške družbe.

Naslov fonda za obrambo pred cenzuro: No more Censorship Defense Fund, p. o. box 11458 San Francisco, California.

zuje stiliziran spolni akt, njen avtor pa je znan predvsem po grafični podobi filma »Alien«. Zgodilo se je, da je zavedna mati, **Mary Sierra** iz San Fernanda v Kaliforniji v otroški sobi odkrila omenjeni poster in na hitro konzultirala P.M.R.C.

Potem so 15. aprila uslužbenci specialnega oddelka policije iz Los Angelesa, oboroženi s puškami, pendreki in nalogom za preiskavo, vdrli v Biafrino stanovanje na 27. ulici v San Franciscu. Obiskali so tudi založbo Alternative Tentacles, katere solastnik je Biafra, kot dokazni material pa so zaplenili plošče, privatne adresarje in korespondenco. Biafra pravi, da so se zadrževali nenavadno dolgo, kot da bi iskali kakšne druge, ki bi ga »lažje spravile v keho«.

Družbe, ki je izgubila vse znake razumskega, katere politično življenje se odvija na osnovi TV showa, katere gibanja postajajo vedno bolj podobna »hobijem«.

Nekdo je »zelen«, drugi »rocker«, nobeden nima posebne družbene moči, a lahko govori karkoli.

Za tako svobodo ni čudno, da se v njej pojavljajo tudi Reagan kot predsednik, Pat Robertson kot predsedniški kandidat, fundamentalisti kot »državna religija« in pričakovanje konca sveta kot življenjska filozofija... ter konec koncev H. R. Giger kot »porno slikar« ter Jello Biafra kot »porno rocker«.

Nada Vodusek
Franci Zavri

Michael Guarino, namestnik javnega tožilca mesta San Francisco v intervjuju za Los Angeles Times:

»Plakat nima nikakršne komunikacijske vrednosti in menim, da ni potrebno posebej dokazovati, da bi vsaka povprečna odrasla oseba v Kaliforniji imela ta material za popolnoma neustrezen.«

množico desničarskih fanatikov. Kot že mnogi pred njimi, so ti fanatični zagovorniki moralne zaščite svojo strupenost in netolerantnost utemeljili na religiozni podlagi. Navzlic ameriškim temeljnimi načelom verjamejo, da je vsakdo, ki misli drugače kot oni, v najboljšem primeru zapeljan, v najslabšem pa degeneriran in nevaren. Ni jim bilo dovolj, da so svoj obtožujoči prst uperili proti Moskvi, Teheranu in Managui, ustvariti so morali klimo paranoične hysterije tudi doma. Njihov prst pa je na žalost uperjen daleč stran od pravih krivcev.

— P. M. R. C. — Aktiv staršev za glasbo

V tem članku se bomo ukvarjali tudi z delom nekaterih skupin, ki se v zadnjem času močno trudijo zadržati kreativnost, še posebej na področju popularne glasbe. Začeli bomo z že znanimi dejstvi

bardiral in tako v Ameriki sploh niso imeli hita. Ko je Tipperijina jeza usmerila nanje pozornost medijev, so bili povabljeni kot predskupina na turnejo Kiss. Vodja skupine Blackie Lawless pravi: »Šele zaradi napada PMRC-ja smo postali znani.« Ustanovitev PMRC je navdihnila Princeova pesem »Darling Nikki« z albuma Purple Rain. Ko je Tipper ugotovila, da njena hči poslušala pesem o deklici, ki masturbira v hotelski veži, je ugotovila, da zaščita njenih lastnih otrok ne zadošča. Po dogovoru s Susan Baker se je rodil PMRC.

Pritegnili sta še nekaj žena senatorjev, kongresnikov in lokalnih poslovnežev. Med frizerjem in duhovniškimi mitingi so začele skicirati javna srečanja, pisati članke in nastopati v TV oddajah. Mi-

kea Lovea iz skupine Beach Boys je njihova igra tako impresionirala, da je v PMRC vložil 5000 dolarjev in govori se, da njihov Washington D. C. urad podpira konservativni Coorsov imperij. Prvi članek **P. M. R. C.-ja**, objavljen 13. maja 1985 se končuje s sodbo (grožnjo?): »Naš osnovni namen je v tem smislu ta, da ljudi iz sveta rock glasbe vzpodbudimo, da bodo postali odgovornejši in bodo očistili svoje delovne nje!«

P. M. R. C. je izdal »Poročilo o rock glasbi«, v katerem opozarja, da se zdi (sic), da obstaja pet glavnih tem, h katerim se rock vedno znova vrača: (1) uporništvu, (2) zloraba drog, (3) seksualna promiskuiteta in perversnost, (4) nasilje — nihilizem, (5) okultizem.« Poročilo poudarja, da tipični najstnik posluša to muziko v celoti 10560 ur med 7 in 12 letom. Čeprav priznava, da je vpliv, ki bi ga lahko imela ta glasba na najstnike »premao raziskan«, so popolnoma prepričane, da je škodljiv.

urednaslov: P.M.R.C. v navezi s senatorji

Na nadaljnji tok dogajanja je vplivala žena Edvarda Frittsa, ki je svojega moža prepričala, da se je srečal s PMRC-jevkami. Gospod Fritts, predsednik National Association of Broadcasters (Nacionalno združenje radijskih postaj) je takoj napisal pismo 45 gramo-

Vsekakor so imele pri industriji plošč PMRC-jevke več uspeha kot P.T.A. (Parents Teacher Association — Zveza staršev in učiteljev), ki je že leta nazaj pošiljala pisma, a ni nikoli prejela odgovorov. Gospodična Gore pa zadovoljno pravi, da industrija odgovarja celo na njihove telefonske pozive. Razpita P.T.A. je dobila le en odgovor in sicer iz založbe Warner Bros. V njem je Bob Merlis zapisal: »Vloga rock and rolla je, da vznemirja starše.«

Predsednik združenja gramofonskih založb Gortikov je nasprotno veliko bolj taktičen in pazljiv: »Ne morem se izogniti nadaljevanju dialoga s P.M.R.C., še posebej zaradi njihove zveze z Washingtonom.« Gospodična iz P.M.R.C.-ja ni mogoče ignorirati — njihovi možje so senatorji. Senator Hollings je nato predlagal zakon, po katerem bi morala biti vsa besedila natisnjena ali na posebnih listih ali na ovitkih plošč, da bi jih bilo mogoče pred nakupom preveriti. Bob Merlis, iz prej omenjene založbe Warner Bros mu je odgovoril: »Če bi sledili lo-

plošč, predmetov in press materiala, s katerim so mahale nakrog in zganjale pravi TV show. Povabile so celo Jeffa Linga, znanega pridigarja, ki se je obnašal kot rock ekspert, čeprav je bila njegova edina izkušnja z muziko ta, da je na gimnazijskih plesih igral v neki skupini... Tudi on je, oborožen z ducati primerkov »sumljive produkcije«, kot ostale P.M.R.C.-jevke, prekorajčil čas, ki mu je bil odmerjen. Svoje litanije je nadaljeval v smislu stavka »skloni se in vohaj moje anaine vonje«, znanega od skupine Mentors.

Nastopil je tudi **Frank Zappa** — če še ne veste: njegova »trdnjava« P.U.P.K.I.N.S. je eden od centrov boja proti cenzuri v rocku. Med našim obiskom v Los Angelesu nam je Frank Zappa dejal: »Jebami, v Evropo nikakor ne moremo prodreti. Saj tam sploh ne veste kaj se dogaja s temi desničarskimi norci!« Karkoli nam je že dejal o tem kaj se dogaja, je Frank mislil predvsem na težave, ki jih imajo Dead Kennedy's in **Jello Biafra**. Pred sena-

Eno od besedil, ki so ga člani P. M. R. C. uvrstili med pisano nasilje: »Izbij si to iz riti Jerry Farwell / izbij si to iz riti Jesse Helms / izbij si to iz riti Ronald Reagan / kaj je narobe z mojim prepričanjem? (Dead Kennedy's, Frankenkriest)

intervjujev, v katerih obtožuje Madonno, da uči mlada dekleta »kako naj se obnašajo kot porno kraljice« in dobesedno zna ponoviti tekste ducatov pesmi, ki se ji zdijo nevarni.

Tipper Gore je žena ambicioznega demokratskega senatorja iz Tennesseeja. Zanimivo je, da se PMRC ukvarja samo z rock muziko. Ne zato, ker bi bila country glasba tako nepokvarjena. Mnogi se spomnijo, kako je 14-letna **Tanja Tucker** pela »**Ali bi legel z mano**« (na kamnito polje). Toda gospodična Gore (PMRC-jevke samih sebe nikoli ne imenujejo gospa) se v celoti zaveda, da bi si odtujila naklonjenost volivcev svojega moža v Nashvilleu, če bi svoje ostre žaljivke začela stresati na sodobne country dosežke.

Gospodična Tipper je mladenka pri 37-ih, ki se navdušuje nad Philom Collinsom. Njene priljubljene izjave so tipa: »Starejši človek ali tinejdžer lahko gleda te (rock videe) in odkrije njihovo humornost, toda devet ali desetlet-

fonskim založbam, ki proizvajajo 90 odstotkov plošč. V njem je zahteval, naj založbe vsem radijskim postajam, ki vrtijo njihovo muziko, pošljejo tekste pesmi, da bodo tako uredniki lahko preverili in selekcionirali pesmi s škodljivo vsebino. Nato je poslal 4500 komercialnim radijskim postajam opozorilo, ki mu je priložil dele besedil pesmi **Darling Nikki** in še ene skladbe istega avtorja (**Prince-a**) — Sugar Walls v izvedbi Sheene Easton, ki bi jih bilo treba črtati. Tako je ilustriral nezadovoljstvo žena z ženskim spolnim prebujenjem. (Morda je imel Elvis prav, ko je rekel: »Saj so samo stari zafrustrirani tipi.«) Fritts je opozorilo zaključil takole:

»Imamo skupino dobro organiziranih washingtonskih staršev, ki so vsa zadevo premaknili na nivo javne nacionalne razprave. Če industrija ne bo odgovorila prostovoljno, je PMRC sposoben in pripravljen predlagati novo zakonodajo, ki bo to industrijo zatrla.«

DRUGAČNI PROSTORI REALNOSTI: REALNI PROSTORI DRUGAČNOSTI

Ljubljana, ta herojsko bela prestolnica slovenstva, je bila zapoje na pred natanko 2020 leti. Takrat sicer kot rimska Emona, po sedemsto letih obstoja pa jo je prvič pobralo. Leta 1144 je ime mesta Ljubljana prvič nanovo omenjeno, čeprav v nemški verziji. Mesto ima skratka lepo zgodovino, burno in dolgo preteklost; pa tudi prihodnost, ki se nam obeta, ni ravno od muh. V dvatisočletni zgodovini ni nikoli nihče podvomil, ali je Ljubljana sploh mesto. Nekaj stoletij dolgo spanje je zgodovino mesta sicer prekinilo, ob nastanku pa spet ni bilo nobenega dvoma o mestnem značaju naselja ob Ljubljanici. Šele letos, natančneje 6. septembra ob 17 uri je Peter Mlakar, filozof, publicist in umetnik prekinil dve tisočletji dolgo samovšečnost bele Ljubljane. Na simpoziju »Realni prostori drugačnosti« je namreč prebral besedilo z naslovom »Kaj manjka Ljubljani, da bi bila mesto.« Pravkar omenjeni simpozij se je odvijal v Križankah, gre pa za spremno prireditev Novega rocka.

Letošnji simpozij je bil tretji po vrsti. Pred tremi leti se je zadeveščina ukvarjala z domnevnim nacizmom oziroma fašizmom na ljubljanski alternativni sceni, lani se je skupina publicistov in teoretikov ukvarjala s skupino Laibach, z vzroki njihove prepovedi in tudi s posledicami, letos pa je zbrana smetana sopotnikov ljubljanske alternativne scene razglabljala o »realnih prostorih drugačnosti«. Za tem nekoliko skrivnostnim naslovom simpozija se skriva mnogo manj skrivnostna stiska ljubljanske »drugačne« mladine, ki je po predlanski izpraznitvi kluba K 4 ostala popolnoma brez vsakršnih prostorov.

Vrnimo se nekoliko k Petru Mlakarju. Govornik Mlakar je namreč na najbolj učinkovit način dokazal, da Ljubljana ni mesto, pač pa vas. Po njegovem mnenju namreč Ljubljani manjka bordel. Bordel kot institucija uzakonjenega užitka je tista ustanova, ki urbano tvorbo šele spremeni v mesto. Mlakar je v svojem govoru dokazal, da ljudje v mesto pridejo zaradi užitka, seks kot najvišja oblika užitka pa lahko potrošniki najdejo v seks centru. Z Mlakarjevo ugotovitvijo se prav gotovo moramo strinjati. Bordel je namreč edina nadčasovna institucija mesta. V zgodovini mest so obstajale najrazličnejše ustanove (od ceha in mitnice do policijske postaje in mesnice), nobena od njih pa ni večna. Le javna hiša se lahko pohvali z nadzgodovinskostjo. Vsaka nova družbeno ureditev je prinašala nove ustanove in ukinjala stare, le bordel je trajal in trajal. Bordel je torej eden ključnih elementov psihopatologije vlemesta, in ker Ljubljana nima te ustanove, ni mesto.

K sodobni psihopatologiji vlemesta pa sodi še ena zadeva. Ne morda metro ali borza, kot bi lahko kdo mislil, pač pa mladinski klub, glasbeni center. Če je bordel nadzgodovinska institucija in mora biti v vsakem mestu in ob vsakem času, potem je rock klub tipičen izum zadnjih desetletij, nedvomno pa je vsaj tako potreben kot bordel. Dejstvo, da Ljubljana nima te ustanove, nedvomno ruši vse napore prednikov, ki so se iskreno borili, da bi Ljubljana nekoč postala prava metropola.

Teško nalogo, da bi Ljubljani vrnil avreolo mesta, oziroma vaj nekaj prispevali k temu, so si zastavili organizatorji letošnjega simpozija, vsi govorniki in tudi publika. Naj povemo, da je bil med publiko sam ljubljanski podžupan, vprašanje pa je, ali je razglabljanje sopotnikov ljubljanske alternativne kaj vplivalo nanj in na druge mestne očete in matere. Dejstvo je namreč, da v gradivu za najnovejši ljubljanski samoprišpevek ni omenjen noben mladinski center ali kakšna podobna investicija, to pa najbrž pomeni, da denarja za takšne ustanove še nekaj časa ne bo.

In kaj smo lahko slišali na simpoziju? V grobem bi lahko rekli, da smo slišali nekaj izčrpnih opisov situacije, prav tako smo slišali nekaj izčrpnih analiz, pomembnejše pa je tisto, česar nismo slišali. Nihče namreč ni povedal, kakšno strategijo in taktiko naj uporabljajo ljubljanski brezdomci, prav tako pa nismo slišali nobene jasne in glasne zahteve po prostoru.

Dejstvo, da javnega poziva nismo slišali, je precej zanimivo. Lani so organizatorji Novega rocka pripravili podoben poziv, pa ni bil prebran. Prišlo je namreč do organizacijske napake. Letos se je zgodovina, in z njo tudi napaka, ponovila. Poziv je tako ostal v zraku, ves čas smo ga sicer lahko slišali, nikdar pa res začutili oz. slišali.

Priprave na letošnji simpozij so bile najbrž najbolj temeljite. Dva dni pred začetkom simpozija je Radio Študent svoj večerni termin namenil kontaktnemu programu, poslušalci pa so povedali svoje mnenje o prostorski stiski ljubljanske mladine. Kakšno uro po začetku kontakta se je oglasil neki poslušalec in se povprašal po smiselnosti vsega tega početja: namreč, ali je smiselno organizirati vse te okrogle mize, diskusije in pisati dolge traktate. Svoje misli je zelo slikovito pojasnil z neko ameriško dilemo. Trdil je namreč, da Indijanci ne potrebujejo nobenih belih antropologov, ki bi z najrazličnejših platí osvetljevali njihove težave, krivice in žalostno usodo. Poslušalec je bil radikalen in je namesto besedičenja o težavah ljubljanskih »indijancev« predlagal akcijo. »DO IT!« (Mimogrede, gesto »do it«, ki ga je uporabil poslušalec, je zelo znano geslo študentskih upornikov iz leta 1968).

Dilema o antropologin in indijancih je pravzaprav ena od ključnih dilem ljubljanske drugačne mladine. Dejstvo je namreč, da je kar precej novih mladinskih gibanj propadlo, ko so začeli na dolgo in široko reflektirati njihovo vlogo in pomanj v družbi. Gibanje za refleksijo lastnega početja enostavno porabi več energije kot za svoje akcije. Možno je, da se v zadnjih letih pojavljajo podobne reči. Jedro ljubljanske drugačne scene je vedno bolj ozko, vedno več pa je ljudi, ki o tej sceni razmišljajo, pišejo, jo secirajo in analizirajo.

Dilema pa ne bi bila dilema, če ne bi imela svoje druge plati. Če ostanemo v okvirih parabele in indijancih, se lahko vprašamo kdo je naredil več za položaj ljubljanske scene: antropologi ali »indijanci«. Dejstvo je namreč, da prispevek teoretikov ni ravno zanemarljiv, v času »nazi punk« afere pa je bil izjemno pomemben in takorekoč nenadomestljiv (spotoma povejmo, da bo v teh dneh minilo natanko pet let od izbruha afere). Če bi punkerji takrat ostali prepuščeni sami sebi, in če ne bi imeli izjemno močnega zaledja teoretikov, svobodno mislečih občanov in študentov, bi bil njihov položaj nedvomno mnogo slabši. Hkrati pa geslo »Do it!« lahko vodi v ho-ruk akcijo, ki bi imela najbrž neugodne posledice.

Žal na simpoziju do te točke (torej do »DO IT« faze) niso prišli. Z valov Radia Študent se za trenutek vrnimo med kamnite zidove Plečnikovih Križank. Našteli bomo namreč nekaj gesel, ki so jih organizatorji simpozija prebrali pred in med prireditvijo: **Tu smo, stran ne gremo** (geslo aludira na parolo, ki so jo lansirali med propagandno kampanjo enega od ljubljanskih samoprišpevkov, hkrati pa tudi na perverzni punkovski obrat te parole **Tu smo, vaši nismo**). Naslednje geslo aludira na znameniti stavek Roze Luxemburg »Svoboda je svoboda tistega, ki misli drugače.« in se glasi takole: **Svoboda je svoboda tistega, ki živi drugače.** Zadnje geslo pa nas vrača v realnost in pravzaprav pove, v katerem času živimo. Gre za parolo **»Mestni zrak osvobajaj**«, parola pa je nastala med bojem srednjeveških meščanov.

Končajmo še z nekaterimi splošnimi ugotovitvami o samem simpoziju. Bil je pač takšen, kakršni so vsi simpoziji. Šlo je torej za zborovanje, na katerem so se srečali in prešteli vsi, ki podpirajo zadevo. Šlo je za to, da se vidi, če so vsi zbrani. In kot pri vseh simpozijih, se tudi pri tem ni dalo izogniti prodajanju najbolj svežega študija vseh razpravljalcev, pa čeprav zadeva morda ni imela nič skupnega z dilemami, ki si jih je simpozij zastavil.

Do prvih toplih pomladanskih dni pa bodo vsi, ki bi želeli takšen ali drugačen prostor drugačnosti lahko o njem sanjali. S hladnimi dnevi se bo Leninov park brezpriklonno spraznil, mize pred gostilno Figovec bodo pospravili, izgini bo oder pred Metalco, Ljubljana pa bo spala svojo mirmo in pravično vaško spanje.

Ob 3. festivalu jugoslovanskega igranega filma Pula '86

PLES NA VODI

Naj spoštovanega bralca uvodoma opomnim, da bo v pričujočem besedilu govora o tisti sferi množične kulture oziroma umetnosti, ki so jo veliki praktiki in teoretiki proletarske revolucije in socializma še posebej visoko cenili. Vladimir Iljič Lenin je o filmu govoril kot o najpomembnejši umetnosti tega stoletja, medtem ko je njegov naslednik Josip Visarionovič Stalin že goreče zatrjeval, da bodo v Sovjetski zvezi snemali samo umetniške filme.

Oba častitljiva gospoda sta v teh svojih izjavah izpričevala velik pogum, saj sta film brez zadržkov razglasila za umetnost že v času, ko so si drugod po svetu filmski praktiki in teoretiki šele prizadevali dokazati, da film JE umetnost. Drugod po svetu, kar je takrat, glede na politično situacijo, pomenilo v kapitalizmu, je namreč neposredno empirično izkustvo opozarjalo na tehnološke in ekonomske značilnosti oziroma pogoje filmske proizvodnje, ki so bili nezdržljivi s tradicionalnim pojmovanjem pogojev kreacije, ustvarjanja umetnine. Nazadnje je bil celo prvi kinematograf ekonomska in ne umetniška institucija, kar potrjuje že samo ime: Nickelodeon, torej Kino za »nickel« (po slovensko: Kino za groš).

Danes sicer filmu nihče več ne odreja umetniškega statusa, vendar se je omenjeno nasprotje ohranilo vse do danes, predvsem v tistem delu filmske kritike, ki bi jo P. Macchery imenoval »javni okus«, in sicer v opoziciji »umetniški« versus »komercialni«

ki so željni globljih, resnejših spoznanj in se ne zadovoljijo zgolj z zabavo.

Omenjena častitljiva gospoda iz zakladnice zgodovinskih osebnosti socializma sta bila torej tudi presenetljivo daljnovidna, saj drugi tip filma domuje predvsem v socialističnih deželah, ali pač med privrženci ideje socializma — komunizma v drugih družbenopolitičnih sistemih — naivno bi se bilo namreč tolažiti, da je »resen umetniški film« zgolj konstrukt »tehnikov okusa« med filmskimi kritiki; znotraj filmske produkcije ima še kako zanesljivo oporo. Tudi v jugoslovanskem socializmu situacija filmski, pa tudi katerikoli drugi produkciji, ne dovoljuje oz. omogoča upoštevanja tržnih zakonitosti. Kot filmski producent nastopa država v podobi pooblaščenih institucij, ki se s smotrnostjo investicije nikakor ne obremenjujejo. Filmski umetniki, ki (če sploh) dobijo možnost snemanja filma, lahko nastopajo kot despoti, ustvarjajo in kreirajo neodvisno od rezultata, ne glede na to, koliko bo izdelek privlačen in zanimiv za tiste, ki naj bi bili njegovi gledalci.

Da se izognem idealizaciji, naj takoj opozorim, da je, glede na t. i. težko ekonomsko situacijo, katere žrtve so tudi tiste kulturne institucije, ki delijo denar za realizacije filmov, marsikateri režiser v sila nezavirljivi situaciji, pa vendar: Celu udeleženci letošnjega pulskega festivala jugoslovanskega igranega filma, oziroma občinstvo na pomanjšanih in drugačih tega spektakla v slovenskih mestih, so bili pri-

okviru prireditve Pula po Puli. Nekateri smo bili pač radovedni »saj Boštjan Hladnik ni kdorkoli!« in ga šli pogledat.

Zaman so vse simpatije do režiserja, upoštevanje specifik produkcijskega sistema in kroničnih slabosti slovenskega filma: Čas brez pravih scenarista Željka Kozinca je sramota — za Hladnika in za slovenski film in za otroke, ki v njem nastopajo in za vse ostale, ki so sodelovali pri produkciji filma in tudi za gledalca. Zato se ga velja na daleč izogibati.

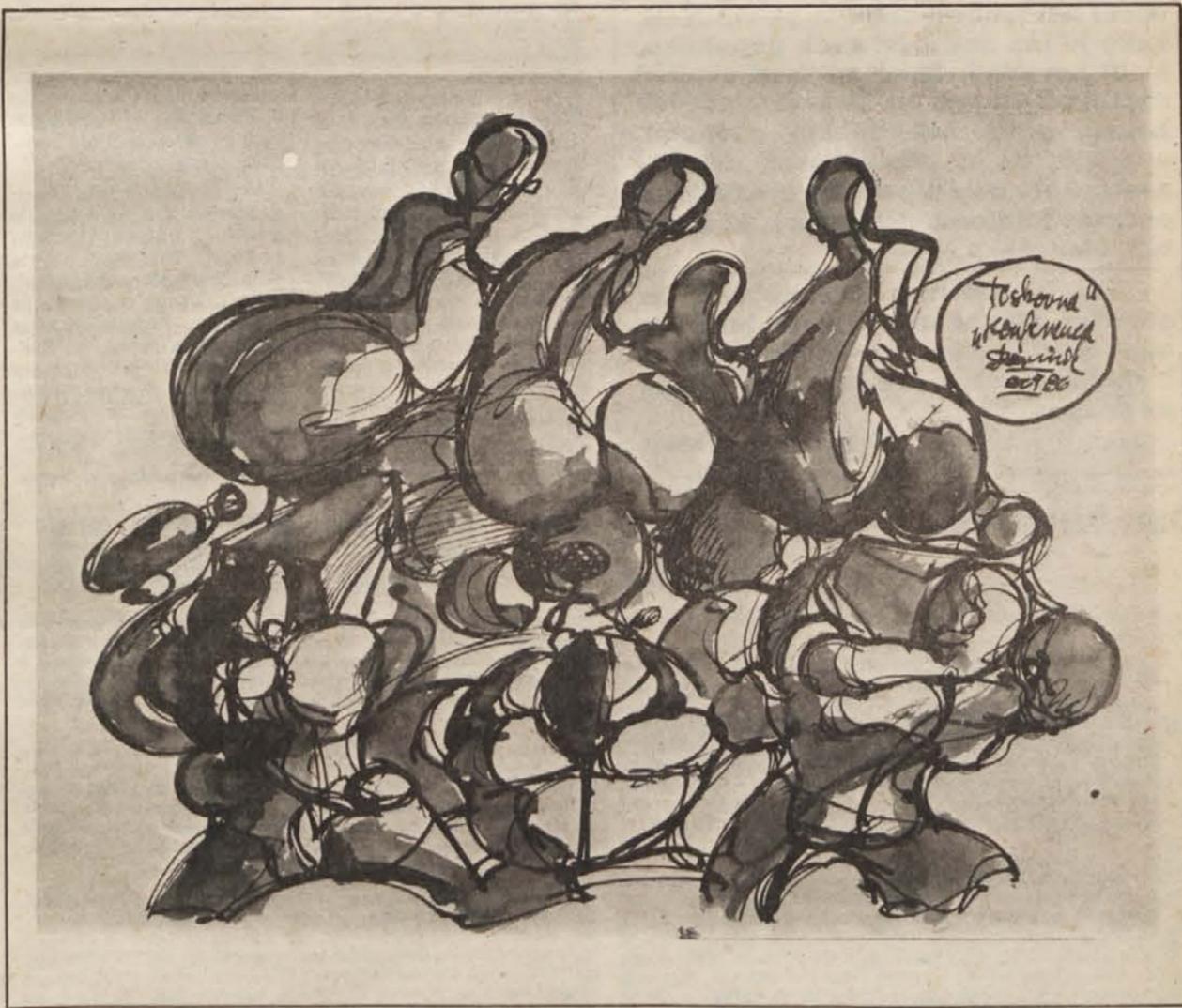
Sicer pa moramo biti optimisti in zaključiti, da letošnji festival, kot tudi nekateri prejšnji, obeta boljše čase. Režiserji namreč vse manj tekmujejo v dolgočasnosti, razvlečenosti, statičnosti, hermetičnosti svojih filmov — nekateri filmski kritiki sicer napovedujejo novo tekmo: tekmo v tem, kdo bo bolj političen, vendar menim, da gre za čisto deskriptivno opazko, ki pač konstatira trenutne preference tistih, ki delijo denar — konec koncev je na določen način vsak film političen, pa se nad tem ni še nihče razburjal.

Svoj optimizem naj podkrepi vsaj še z dvema primeroma: Filmom Stole Popova **SREČNO NOVO LETO 49**, ki je edini film, ki so ga letos posneli v Makedoniji, in hkrati, po mnenju žirije, najboljši film letošnjega festivala (koliko je ta gesta predvsem humana, ostaja odprto vprašanje), a bi o njem veljalo spregovoriti takrat, ko bo prišel v redno distribucijo, in filmom Jovana Ačina **PLES NA VODI**.

film, ki ga po teh merilih preprosto ni mogoče presojati, ker daleč presega omenjeno »klasifikacijo«. Tu je potrebno znova opozoriti, da film ni plod nekakšnega ustvarjanja, pač pa produkcije, kot tak pa nujno nosi obeležja prostora in časa, v katerem je nastal.

Ačin se je polotil žanra, ki trenutno šele postaja aktualen (tipični režiser tega žanra je **John Huges (Breakfast Club)**, pravkar pa je v distribuciji po Sloveniji **St. Elmos Fire**, ki je eden boljših primerov žanra), in sicer, če poslovenimo — t. i. študentski, univerzitetni film, hkrati pa ohranja vse specifične značilnosti svojega kulturnega prostora.

Lahko bi uporabili sintagmo, ki so jo zapisali pri Ekranu ob Baletičevem filmu **Balkan Ekspres** in rekli, da je Ples na vodi »žanr v cirilici«. Dogaja se v Beogradu, v začetku petdesetih let, torej v času prvega obdobja rock'n'rolla, Glena Millerja, Levis' kavbojk, šolskih plesov, športnih tekmovalj, ... ko štirje mladeniči ljubijo eno dekle (Esther po Esther Williams iz starega ameriškega filma **Ples na vodi (Bathing Beauty)**, ona ljubi vse enako, dokler se končno ne zalubi — seveda v napačnega. Tako kot zgodba je tudi film sam sila enostaven, preprost, a vendar opozarja na vrsto še aktualnih vprašanj. Ko se, recimo, mlad politični funkcionar in črnoborzi-janka znajdeti v neki pisarni, kjer je postavljen televizor, se ga le ta prestraši, funkcionar pa ji hitro pojasni: »To je televizija. Postala bo naše najmočnejše propagandno sredstvo!«

film. Omenjena opozicija temelji na razlikah v načinu produkcije (od tod oznaka komercialni), in le tem pripisanim razlikam v načinu potrošnje (od koder oznaka umetniški). Torej: komercialni film je proizveden po tržnih zakonitostih, s projekcijami mora povrniti vložena sredstva in je zato namenjen najširši množici, ki jim služi za zabavo. Umetniški film se ne ravna po zakonitostih trga, število njegovih gledalcev je lahko omejeno na peščico tistih,

ča takšnemu despotizmu. V glavni vlogi je nastopil **Boštjan Hladnik**, nekdanji enfant terrible slovenske (jugoslovanske) kinematografije, avtor izvrstnih filmov **Peščeni grad** in **Ples na dežju**. Slovenski producent — Viba film iz Ljubljane, je na festivalu objavil Hladnikov najnovejši filmski izdelek, partizanski mladinski film **ČAS BREZ PRAVLJIC**, žirija ga je uvrstila v informativni (in ne konkurenčni) spored, ljubljanski kinematografi pa so ga predvajali v

Ples na vodi se v pulski Vespazianovi areni ni kaj prida izkazal — prejel ni nobene »arene« — vendar bi bilo nemestno post festum presojati o delu žirije, saj je pač ta povsod obremenjena s kupom (filmskih in nefilmskih) pričakovanj. Jovan Ačin že dolgo časa dela na televiziji in mu torej izkušenj ne manjka; pa čeprav je glede na skromno filmografijo pravzaprav debitant. Njegov film nikakor ni umetniški v zgoraj opisanem smislu, niti ni komercialen, je

Optimizem teh besed se lahko meri edino z optimizmom častitljivih gospodov, o katerih smo govorili uvodoma. Ljubezno je pač, kot dokazuje tudi **Ples na vodi**, mogoče izkazovati na različne načine, toda — tudi o tem se lahko prepričamo v Plesu na vodi — ni nujno, da smo v tem vedno uspešni.

Kaj lahko nam spodleti.

Melita Zajc

TA UBOGI PREDMET POŽELENJA — OTOK SVETI GRGUR

Otok Sveti Grgur sodi v skupino treh majhnih otočkov med kopnim, otokom Krkom in otokom Rabom.

Od leta 1951 do 1955 je bil, podobno kot sosednji Goli otok slabega slovesa, Sveti Grgur kazensko-popravni dom za politične zapornike (tiste ženskega spola). Potem je otok do leta 1968 ostal v rokah hrvaške Uprave za notranje zadeve kot »Posebna ustanova Sveti Grgur«. Leta 1968 so bili objekti (in sam otok) brez odškodnine prepuščeni občini Rab.

Nekaj časa je Kmetijska zadruga Raba poskušala na otoku gojiti ovce, zajce in jelenne, vendar je s tem hitro prenehala — takrat se je začelo odnašanje opreme in inventarja, ki je ostal v zgradbah, razbijanje stekel na oknih in podobno.

Tako so trenutno vsi objekti na otoku v zelo slabem stanju. Površina otoka znaša 7 kvadratnih kilometrov. Jugozahodna stran je poraščena s takorekoč neprehodnim grmovjem — makijom, medtem ko je severovzhodna stran izpostavljena burji in je neporasla.

Najvišji vrh otoka je Stan-

darac z 225 metri nadmorske višine. Proti severovzhodu je obala otoka strma, medtem ko se na južni in na jugozahodni strani počasi spušča proti morju. Med rtoma Plitvac in Kosača se nahaja Zaliv Grgur, ki je primeren za pristajanje ladij, poleg tega je zaliv lepo naravno kopališče.

Naselje Grgur je na severozahodni strani otoka, v neposredni bližini ladijskih in trajektnih prog.

Morje ob otoku je izjemno bistro, prozorno in neonesnaženo. Najvišja poletna temperatura zraka je do 30 stopinj Celzija, pozimi pa zelo redko pada pod ničlo. Povprečna letna količina padavin je okoli 950 mm. Letno sije sonce na oroku preko 2500 ur. Povprečna temperatura morja je od 17 do 24 stopinj Celzija. V vodah okoli otoka je obilo rib.

NA NEKEM DRUGEM KRAJU, V NEKEM DRUGEM ČASU

Počitniška zveza Jugoslavije je, upoštevajoč sedanjo situacijo na področju mladinskega turizma, realni padec življenjskega standarda in tako dalje, sprožila iniciativo za

izgradnjo Jugoslovanskega mladinskega centra na kakem od otokov Jadranskega morja, kjer obstajajo vsaj minimalni pogoji za formiranje centra. Ta ideja se je kasneje razširila na vse mladinske oz. pionirske organizacije. Koncem decembra 1982 so delegati družbenih organizacij (kolektivni člani ZSMS) na IX. kongresu ZSMJ sprožili uradno iniciativo da se na Jadranu, najraje na kakem od otokov, zgradi Jugoslovanski mladinski center. Ta ideja je bila vnešena v kongresne dokumente. Na skupni seji predsedstva ZSMJ in Počitniške zveze Jugoslavije v aprilu leta 1983 je bil sprejet sklep, da se začne z realizacijo te kongresne odločitve.

Izmed različnih predlogov za lokacijo (Šolta, Kakanj, Sveti Grgur), je delovna skupina po ogledu celotne situacije izbrala otok Grgur kot najprimernejši, ter nemudoma vzpostavila kontakte s Skupščino občine RAB in družbenopolitičnimi organizacijami Raba.

Že na drugem razgovoru s Skupščino občine Rab, 7. junija leta 1984, so se dogovorili, da se tekom poletja na Grguru organizira Mladinski delovni kamp, ki naj prouči možnosti in pogoje preureditev otoka in tamkajšnjih objektov za potrebe Jugoslovanskega mladinskega centra. Mladinski delovni kamp je bil organiziran, tako leta 1984, kot tudi leta 1985 — letos pa so se stvari zapletle.

LETOVIŠČE ZAPRTEGA TIPA

Domača javnost je bila o pripravah Jugoslovanskega

centra v prejšnjih letih mnogo slabše obveščena kot letos, pa še to predvsem zaradi tega, ker se Skupščina občine Rab in Izvršni svet občine zoperstavila nadaljnjim pripravam za preureditev otoka Sveti Grgur nameniti razvoju komercialnega turizma.

Na prvi pogled gre za navadne kaprice domačinov, ki, na kar namiguje tudi gradivo, ki smo ga v zvezi s tem dobili od Sandija Češka, člana konference ZSMJ, želi otok Sveti Grgur nameniti razvoju komercialnega turizma.

Vendar predsednik Izvršnega sveta občine Rab Ivan Staničič, v razgovoru za Vjesnik, 30. julija letos, kot razlog navaja naslednje: (citiramo) »Občina Rab je dobila zahtevo Konference Zveze Socialistične mladine Jugoslavije, da ji dodeli otok Grgur, ki bi bil preurejen v mladinski center zaprtega tipa, kar je nesprejemljivo.« (konec citata) Tako beograjski kolegi, novinarji radia, ki so bili o pripravah Jugoslovanskega mladinskega centra na Grguru sprti obveščeni, kot slovenski člani konference ZSMJ trdijo, da to ni res.

Vendar sta v gradivu, ki so ga sprejeli, tudi dva dopisa, ki govorita, drugače: Delovna skupina izvršnega sveta skupščine občine Rab za priprave predloga o pogojih za izgradnjo Jugoslovanskega mladinskega centra na Svetem Grguru, je oblikovala osem glavnih pogojev, od katerih na prvem oz. drugem mestu stoji naslednja pogoja:

1. Uporaba otoka mora te-

meljiti na načelu odprtosti vodnega pasu ob otoku — zagotovljeno mora biti svobodno pristajanje vseh vrst plovih in ladij vseh zastav, ter svobodno dostop na obalo.

2. Obstajati mora svoboda dostop na otok, bodoče turistično naselje pa mora biti POPOLNOMA ODPRTEGA TIPA.

Prav tako Skupščina občine Rab v dopisu Konference ZSMJ navaja, da o predlogu za izgradnjo Jugoslovanskega mladinskega centra ne morejo razpravljati, dokler obstaja zahteva, da se celoten otok nameni Mladinskemu centru, in da realizira zaprt model njegove uporabe.

Iz zapisnika druge seje za izgradnjo Jugoslovanskega centra na otoku Svetu Grgur, kjer so razpravljali tudi o stališčih občine Rab, je sicer razvidno, da se člani odbora strinjajo s tem, da bi moral biti center »odprtega tipa«, vendar pa nikjer ni govora o spremembi idejne zasnove Centra.

IDEJNA ZASNOVA

Če smo do zdaj gradivo o pripravah Centra mestoma navajali, ne da bi posebej opozarjali, da gre za navadke, moramo na tem mestu poudariti, da boste slišali CITAT — torej, citiramo:

»Osnovni namen Centra je, da preko vsebin dela ZSMJ, družbenih organizacij in drugih oblik zbiranja mladih, ustvari pogoje za aktivno rekreacijo slehernega uporabnika, ga angažira pri izpolnjevanju teh vsebin in tako prispeva k fizičnemu in psihičnemu razvoju, vsestranskemu izobraževa-

nju socialistične osebnosti in pravilnemu ideološko-političnemu usmerjanju pionirjev in mladine v skladu s cilji Zveze komunistov Jugoslavije in Zveze socialistične mladine Jugoslavije.«

Po tem sodeč so bile vse predhodne navedbe o spodbujanju razvoja mladinskega turizma povsem neumestne, saj je idejna zasnova Centra bolj podobna organizaciji MLADINSKE POLITIČNE ŠOLE ali vsaj podaljška USMERJENEGA IZBORAŽEVANJA, kot pa Centru za MLADINSKI TURIZEM. Vendar je sklicevanje občinskih mož z Raba na »zaprtost« (in zahteve po »odprtosti«) še vedno nejasno — mar gre za zaprtost v geografskem smislu (kar bi bilo do neke mere razumljivo), ali zaprtost v »personalnem« smislu? Dilemo razrešiti določili, ki sledita zgoraj navedenemu, in sicer tako, da jo preprosto ukineta — gre za zaprtost v enem in drugem smislu: (citaj) »Prednost tega Centra je v tem, da je nameščen na nenaseljenem otoku, ki je cel namenjen enkratnemu namenu določenega bivanja mladih. Center ne bo mesto razvoja komercialnega turizma in ga ne bo mogel ogroziti pojav kakršnihkoli drugih načrtov, ker je otok ločen od naseljenih mest.

Organizacija življenja na otoku bo vsem udeležencem postavljala določena okvirna pravila obnašanja, ki bodo zahtevala OKVIRNE PRIPRAVE.«

Brez komentarja. Ubogi otok. Gradivo o izgradnji Jugoslovanskega mladinskega centra je prelistavala Melita Zajc.

BRALCEM, KI BI ŠE SAMI KAJ POVEDALI

Potrebujemo ljudi, ki so pripravljene telefonirati bogu in ga vprašati, kako je res ustvarjal svet, popotnike, ki bi povedali, kako so med svojimi skrivnimi vzponi na Ararat plačevali bakšiš pred naperjenimi puškami, esejiste, ki bi prisluškovali dihanju sveta, kot kdo drug morda prisluškuje našemu telefonu, prevajalce, ki znajo tudi slovensko — —

»Če bi bilo meni prepuščeno, da odločim, ali naj imamo vlado brez časopisov ali časopise brez vlade, ne bi trenutka okleval, preden bi se odločil za drugo.«

Thomas Jefferson

Dan Ionescu

Britanska televizijska oddaja je v Romuniji povzročila nenavadno vznemirjenje

Adrian Paunescu je kontroverzni romunski pesnik in novinar, ki je leta 1985 izgubil partijsko naklonjenost, a si je tri mesece kasneje uspel povrniti del svojega nekdanjega slovesa. Sedaj si, da bi znova pridobil svoj prejšnji družbeni položaj, odkrito prizadeva za še večjo naklonjenost oblasti. V članku objavljenem v tedniku *Contemporanul* samega sebe predstavlja kot neustrašnega branilca dobrega imena Romunije v tujini. Mednarodni ugled Romunije, piše, ogroža kampa- nja, ki jo usmerjajo »reakcionarji vseh barv« proti preteklosti in sedanjosti dežele; pri tem so filmi in literatura o Draculi pomemben del te gongole.

V svojem članku Paunescu odgovarja na pismo, ki ga je prejel od neke gospe Hogggett, v Romuniji rojene in v Angliji živeče in poročene žene. Nadrobno mu je opisala britansko televizijsko oddajo o Draculi, v kateri je Draculo upodobil igralec horror filmov, Vincent Price. Zdi se, da jo je še posebej vznemirilo dejstvo, da je film poskušal dokumentaristično raziskati zgodovinske korenine Draculove legende, namesto da bi jo obravnaval kot docela brezpredmetno fikcijo. Oddaja je ponovno obudila od mrtvih Vlaškega grofa iz 15. stoletja, Vlada — »Naticalka na kol«, kot resnično živečo osebo, ki je v nejasnih obrisih navdihnila pisatelja Brama Stokerja, da je napisal svoj bestseller *Dracula* in tako zaplodil dinastijo vampirske fikcije. Še mnogo bolj vznemirljivo za gospo Hogggett je bilo dejstvo, da je oddaja grozljivo zgodbo skušala povsem posodobiti. Kdorkoli bi bil videl film, je napisala, bi bil prepričan, da je Dracula v resnici živel in da še danes živi v deželi, imenovani Romunija. Še več, »oddaja ni samo prestavila legende v neke vrste realnost«, pravi gospa Hogggett, »ampak je tudi nas, Romune, predstavila kot nokakšne vampirje«. Zdi se ji nepravilno do Romunov, je končala, da jih neprestano povezujejo s stabriciranim likom vampirja.

Bojazni gospe Hogggett utegnejo biti do neke mere upravičene; toda Paunescov komentar je prignal njeno stališče do absurdnega ekstrema:

»Ni prvič, da so se tuji interesi združili za tako imenovani umetniškimi deli iz tujine, da bi na ta način omadeževali in diskreditirali ljudstvo zgodovino Romunov. Včasih je napad na zgodovino ljudstva lahko celo bolj nevaren, kot napad

KDO SE BOJI DRACULE?

na tekočo politiko tega ljudstva. V tem posebnem primeru, ne vem zagotovo, kaj je bolj nevarno. Poleg koordinirane akcije, ki jo uprizarjajo reakcionarji vseh barv in ki je usmerjena k diskreditiranju ugleda sodobne Romunije, se nas je poskušalo, dejansko se nas znova in znova poskuša, ropati naše zgodovine.«

Zdi se, da je v sklepnem delu obravnave »obreklijive oddaje«, ki jo je predvajala britanska televizija, pesnik prestopil v sfero domišljije. Oddaja »je del obsežnejše dejavnosti, katere dimenzij ne poznamo natančno, toda katere cilj je jasen: spravit Romunijo na slab glas. Filmi o Draculi so poleg korpusa književnih del o Draculi le ena plat brezmejne produkcije politične pornografije, ki jo naši sovražniki usmerjajo proti nam.«

Paunescu je priporočil, naj vsi Romuni doma in v tujini »vehementno zavrnejo vsak odkrit ali prikrit poskus, da bi destabilizirali Romunijo«. »Kadarkoli javno zasmehujejo romunskega voditelja«, je dodal, »ni le njegova vladavina tisto, za kar gre ... ampak je v igri tudi sama ideja biti Romun; kot tudi notranji pojem Romunije«. Paunescove besede, nejasne kakor so, bi lahko interpretirali tudi kot poziv Romunom, naj pomagajo zavarovati mednarodno podobo dežele, ki jo je hudo načelo Ceausescovo vodenje in njegov čezmerno razbohoten kult osebnosti. Ironično, a Paunescove ostre besede so škodo najbrž le še povečale. AFP je iz Bukarešte oddposlala brzojavko, ki je vsebovala predvse glavnih točk članka, in časopis *Liberation* ga je v številki v dne 29—30 marca sarkastično komentiral.

Draculov oddaljeni model, grof Vlado, ki je vladal trikrat (leta 1448, od l. 1456 do l. 1462 in l. 1476), se je leta 1959 pojavil na poštni znamki in bil leta 1976, ob 500-letnici smrti, popolnoma »rehabilitiran«. V resnici je bil hraber grof, ki je l. 1462 porazil sultana Mehmeta II, zavojevalca Konstantinopla. Njegova junaška dela so napeljala partijske zgodovinarje, da so ga razglasili za »junaka boja za svobodo in neodvisnost« in ga uvrstili v komunistični panteon. Od tedaj ga slavijo kot velikega vojskovođjo, kot »veterana avtoritarnega vladanja« in kot vladarja, »ki je skrbel za ekonomski razvoj dežele«. Istočasno s njegovim pregovornim krutost bodisi bagatelizirali bodisi opravičevali kot »nujno zlo«. Vse te teme so znova prišle na plano v diskusiji, ki jo je izzval Paunescov članek; kakorkoli, doslej se Paunescovi ksenofobični drži ni pridružil še nihče.

V številki *Contemporanul*, ki je sledila, pro-partijski zgodovinar Florin Constantiniu ni eksplicitno zavrnil Paunescovega anti-Zahodnega izbruha, ampak je na kratko povzel uradno stališče o Draculovem vprašanju. Teden dni kasneje je neki drugi pisec Paunescove nazore označil za »diskutabilne« in se vprašal, kakšen je bil smisel »patetičnega pristopa« ter »iskanja zlonamernosti vsepovsod«. N. Stoicescu, avtor standardnega dela o grofu Vladu, je nato v dveh člankih poskušal zadevo osvetliti in iz kloščica Dracula — Vlado, odmotati mit od realnosti. Zanimiv je poudarek, ki sta ga članka namenila vlogi, ki naj bi jo transilvanski Saksonci in madžarski kralj Matija Korvin (1458—1490) odigrali pri tem da so grofa Vlada spravili na slab glas. Zdi se, da je bil Stoicescov namen sugerirati, da so bili grofovi pravi obrekovalci bližnji sosedje, medtem ko je Zahod le verjel pripovedovanjem, ki jih je, da bi kompromitiral Naticalka na kol, iz osebnih razlogov v »propagandni kampanji« raznašal Korvin. Medtem je, pravi Stoicescu, Vzhod ostal zvest grofovemu spominu; zares je videti, da zgodovinar poudarja grofov dvomljivo sloves, da je služil kot model za Ivana Groznega (1533—1548).

Časi, ko je imel hotelski kuhar v Karpatih, da bi strašil skupine tujih turistov, po končanem delovnem času navado vstati iz krste, se zde sedaj izgubljene za vekomaj. Še zadnje jesen se je razočarani ameriški novinar pritoževal, da je videti, da se je Romunija odločila pozabiti legendo o Draculi. Legenda o vampirju je bila »življenjski sok« precejšnjega dela turizma, in romunski Nacionalni turistični urad je imel navado na Zahodu razdeljevati brošure in tako vabiti ljudi v »Draculovo deželo«. Po kratkotrajnem trgovinskem razmahu, ki je bil posledica tega cenenegega učinkovitega oglašanja, so oblasti na začetku osemdesetih pričele opuščati Draculovo linijo. Paunescov patetični poziv je bil nemara zadnji žebelj v krsti te donosne trgovine in vira močno potrebnih trdnih valut.

Če je ugled Romunije v zadnjih letih upadel, potem je k temu nemalo prispeval Ceausescov način vodenja, slava dežele po kršenju človekovih pravic ter ekonomska, socialna, kulturna in moralna ogablost, ki je posledica dolgoletnega vladanja in politike RKP. Ob tako zelo izžeti deželi morda ni čudno, da zahodni opazovalci popustijo skušnjam in pri opisovanju sodobne Romunije priključijo duha Dracule. Nemara bi kdo v njihovo obrambo sugeriral, da bi si bilo Draculo, če ne bi bil živel, potrebno izmisliti.

Po Index on Censorship, September 1986, prevedel Oto Grum.

Besedilo pesmi »Sto odstotkov« (sedaj že zatrate) češke rock skupine The Plastic People je po Across Frontiers, pomlad-poletje 1986, prevedel Oto Grum.